

Bijlage II: Passende beoordeling

Nota Ruimte

Antea Group

Understanding today.
Improving tomorrow.

projectnummer 0482911.100
definitief
24 september 2025

www.anteagroup.nl

Bijlage II: Passende beoordeling

Nota Ruimte

projectnummer 0482911.100
definitief
24 september 2025

Auteur(s)

C. Schellingen
M. Elzinga

Gecontroleerd

G. Roovers

Opdrachtgever

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

datum	beschrijving	vrijgave
24 september 2025		T. Artz

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Doel Passende beoordeling	5
1.3	Leeswijzer	6
2.	Wettelijk kader	7
3.	Te toetsen beleidskeuzes Nota Ruimte	9
3.1	Visie van de Nota Ruimte op de ontwikkeling van Nederland	9
3.2	Uitwerking water en bodem	11
3.3	Uitwerking thema landbouw en natuur	16
3.4	Thema Economie en Energie	21
3.5	Wonen, werken en bereikbaarheid	26
4.	Situatie Natura 2000 gebieden	33
4.1	Aanpak	33
4.2	Algemeen: staat van instandhouding en trend	34
4.3	Natura 2000-gebieden in het landschap Noordzee, Waddenzee en Delta	36
4.4	Natura 2000-gebieden in het landschap Duinen	40
4.5	Natura 2000-gebieden in het landschap Rivierengebied	43
4.6	Natura 2000-gebieden in het landschap Meren en moerassen	46
4.7	Natura 2000-gebieden in het landschap Beekdalen	51
4.8	Natura 2000-gebieden in het landschap Hogere zandgronden	54
4.9	Natura 2000-gebieden in het landschap Hoogvenen	58
4.10	Natura 2000-gebieden in het landschap Heuvelland	61
4.11	Natura 2000 in de buurlanden	63
4.12	Autonome ontwikkeling	64
5.	Beoordeling beleidskeuzes	70
5.1	Beoordelingskader	70
5.2	Water en bodem	71
5.3	Landbouw en Natuur	79
5.4	Economie en Energie	89

Passende beoordeling

Nota Ruimte

projectnummer 0482911.100

24 september 2025

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)

5.5	Wonen, werken en bereikbaarheid	98
5.6	Invloed van beleidskeuzes op N2000 gebieden in buurlanden	104
5.7	Kansen	105
5.8	Cumulatie	106
6.	Reflectie en conclusie	107
6.1	Reflectie op de Nota Ruimte in relatie tot Natura 2000	107
6.2	Conclusie plantoets N2000-gebiedsbescherming	110
7.	Bronnen	111

Bijlage 1 Gebruikte afkortingen en begrippen

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Nederland staat voor grote en urgente opgaven in de leefomgeving: ten aanzien van woningbouw, landbouw en natuur, water en bodem, duurzame energie, de (circulaire) economie en het omgaan met klimaatverandering. De ruimte is schaars, de opgaven zijn groot en de context is uitdagend. Dit vraagt om het maken van keuzes. De Nota Ruimte, die de huidige Nationale Omgevingsvisie (NOVI) zal vervangen, zal richtinggevende uitspraken doen voor de lange termijn (tot 2050) en een doorkijk geven voor de zeer lange termijn (tot 2100). De Nota Ruimte wordt opgesteld door de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO). Met de Nota Ruimte herneemt het Rijk regie in de ruimtelijke ordening om rechtvaardige keuzes te maken en om ervoor te zorgen dat ook toekomstige generaties verzekerd zijn van een hoge kwaliteit van de leefomgeving.

1.2 Doel Passende beoordeling

De Nota Ruimte bevat nieuwe richtinggevende keuzes, waarvan het niet op voorhand is uit te sluiten dat deze afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significant negatieve effecten op Natura 2000-gebieden. Daarom dient op grond van de Omgevingswet (Natura 2000-gebiedsbescherming) een passende beoordeling van het plan te worden opgesteld. De passende beoordeling is de wettelijke plantoets die hoort bij een dergelijk plan.

Het detailniveau van de passende beoordeling sluit aan bij het huidige detailniveau van het plan. Gezien het huidig abstracte karakter van de keuzes is deze op hoofdlijnen. Het betreft daarom met name een risico-inschatting. Aan de hand van deze informatie dient de passende beoordeling aannemelijk te maken dat aantasting van natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden is uit te sluiten.

Tekstkader: plantoets art 6 lid 3 HRL

Conform de Toelichting van de Europese Unie (2019/C 33/01) op de bepalingen van artikel 6 van de habitatrichtlijn vormt de Nota Ruimte de basis voor meer gedetailleerde plannen. Op dit type plannen is artikel 6, lid 3, HRL (opstellen van een Passende beoordeling) van toepassing voor zover deze plannen significant negatieve effecten voor een Natura 2000-gebied kunnen hebben. En de kans op significant negatieve effecten is onder andere aanwezig door de keuzes in beleid ten aanzien van ontwikkelingen die leiden tot extra stikstofdepositie, veranderingen in hydrologisch systeem. En ook bij de NOVI werd gesteld "De NOVI bevat nieuwe richtinggevende beleidskeuzes, waarvan het niet op voorhand is uit te sluiten dat deze afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significant negatieve effecten op Natura 2000-gebieden. Daarom dient op grond van de N2000-gebiedsbescherming een passende beoordeling van de NOVI te worden opgesteld. De passende beoordeling is de wettelijke plantoets die hoort bij kaderstellende plannen waarvan een significant negatief effect op voorhand niet uitgesloten kan worden."

Het doel van de passende beoordeling is:

- Het in beeld brengen van de risico's op significant negatieve effecten op de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-netwerk als gevolg van de keuzes in de Nota Ruimte;
- Het beschrijven van mogelijke mitigerende maatregelen en/of (beleids)aanpassingen die nodig zijn om significant negatieve effecten te voorkomen. Het gaat hier met name om aanbevelingen voor de uitwerking van de uitvoeringsbesluiten.

Bij de uitvoering van de N2000-gebiedsbeschermingstoets gaat het om de gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen. Als niet met zekerheid kan worden uitgesloten (zonder de "mitigerende" maatregelen) dat als gevolg van het nieuwe beleid de toekomstige oppervlakte habitat of leefgebied, aantal van een soort danwel kwaliteit van een habitat of leefgebied lager zal worden dan zoals bedoeld in de instandhoudingsdoelstelling of ervoor zal zorgen dat het behalen van die instandhoudingsdoelen belemmerd zullen worden (bv door keuzes die extra stikstofbelasting tot gevolg hebben), dan kan sprake zijn van significant negatieve effecten. Het is niet de bedoeling dat de Nota Ruimte hét beleid formuleert zodat de VRL-HRL-doelen behaald gaan worden (de instandhoudings- of passende maatregelen artikel 6, lid 1 en 2, HRL). Daar is ook ander beleid voor nodig, al formuleert de Nota Ruimte ook beleid ten aanzien van natuur.

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk is het wettelijk kader voor deze passende beoordeling, de Omgevingswet/Bkl en Bal. In hoofdstuk 3 is beschreven welke onderdelen van het Plan getoetst zijn. De situatie in de beïnvloede Natura 2000-gebieden en de bijbehorende knelpunten staan in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 is vervolgens beoordeeld hoe groot het risico is dat beleidskeuzes van het Plan leiden tot significant negatieve effecten voor Natura 2000-gebieden. Dit hoofdstuk is opgebouwd aan de hand van de sturende bouwstenen en keuzes voor de 4 integrale thema's. Elk integraal thema is in een afzonderlijke paragraaf getoetst. Daarbij is in dit hoofdstuk ook ingegaan op mogelijke maatregelen om kans op significant negatieve effecten te voorkomen en andere aandachtspunten voor de vervolgstappen van het voorliggende programma. Het rapport wordt afgesloten met reflecties op de toetsing aan de Natura 2000-gebiedsbescherming en de conclusie van de plantoets Natura 2000-gebiedsbescherming. In bijlage 1 is een toelichting opgenomen van gebruikte afkortingen en begrippen.

2. Wettelijk kader

Natura 2000-gebiedsbescherming

In hoofdstuk 11 van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) is de gebiedsbescherming geregeld. Specifieke gebieden, Natura 2000-gebieden, zijn beschermd op basis van Europese richtlijnen. Voor deze juridisch beschermde gebieden gelden per gebied specifieke instandhoudingsdoelen voor de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna.

In zogenoemde aanwijzingsbesluiten is deze bescherming van de Natura 2000-gebieden juridisch vastgelegd. Centraal in de aanwijzingsbesluiten staan de instandhoudingsdoelstellingen ten aanzien van leefgebieden en natuurlijke habitats en populaties van in het wild levende plant- en diersoorten waarvoor het betreffende gebied is aangewezen. De instandhoudingsdoelstellingen vormen de specifieke doelstellingen die in een gebied gelden en die de basis vormen voor een toetsing aan Natura 2000-gebiedsbescherming. Instandhoudingsdoelstellingen zijn gericht op het in gunstige staat van instandhouding brengen of houden van habitattypen en soorten. In de beheerplannen die voor elk Natura 2000-gebied worden opgesteld, wordt aangegeven hoe de beheerders deze doelen realiseren.

De overheid mag geen activiteiten toestaan die significant negatieve effecten voor Natura 2000-gebieden veroorzaken. Dit is vastgelegd in artikel 6, derde lid, van de Habitatrictlijn (HrI). In dat artikel 6 wordt er een onderscheid gemaakt tussen plannen en projecten. Voor plannen bepaalt artikel 10.24 van het Bkl het volgende; “Een plan als bedoeld in artikel 6, derde lid, van de habitatrictlijn wordt alleen vastgesteld, als uit de passende beoordeling, bedoeld in artikel 16.53c, eerste lid, van de wet, de zekerheid is verkregen dat het plan de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet zal aantasten.” Dit wordt ook wel de plantoets genoemd.¹

Artikel 16.53c, eerste lid, van de Omgevingswet bepaalt het volgende: “Voor een plan [...] als bedoeld in artikel 6, derde lid, van de habitatrictlijn maakt het bestuursorgaan dat het plan vaststelt, [...] een passende beoordeling als bedoeld in artikel 6, derde lid, van die richtlijn, van de gevolgen voor het Natura 2000-gebied.”

Uit het toetsingskader volgt dat eerst moet worden vastgesteld of een activiteit significant negatieve effecten kan veroorzaken voor een Natura 2000-gebied. Zo nee, dan hoeft er geen verdere toets te worden uitgevoerd. Zo ja, dan is een plantoets vereist. Als sprake is van (kans op) significant negatieve effecten is een zogenaamde passende beoordeling nodig. Die passende beoordeling moet de zekerheid geven dat het plan de natuurlijke kenmerken van betrokken Natura 2000-gebieden niet zal aantasten. Als de passende beoordeling die zekerheid geeft, kan het omgevingsplan worden vastgesteld.

Als negatieve effecten niet passend beoordeeld kunnen worden (dus als significant negatief beoordeeld worden), dient een zogenaamde ADC-toets doorlopen te worden waarin dient te worden gemotiveerd dat het gevolg van het project voor Natura 2000-waarden onvermijdelijk is omdat er geen alternatieven bestaan (A), de activiteit van dwingend openbaar belang is (D) en het significant negatief effect volledig gecompenseerd wordt (C).

Omgevingswaarden stikstofdepositie

¹ De Habitatrictlijn kent weliswaar geen definitie van het begrip ‘plan’. Daarvoor wordt vaak aangesloten bij mer. Verder is het vaste jurisprudentie van de Afdeling dat een bestemmingsplan dat ontwikkelingen mogelijk maakt die significant negatieve effecten kunnen hebben voor een of meerdere Natura 2000-gebieden, als een plan als bedoeld in art. 6, derde lid, HrI moet worden aangemerkt (ABRvS 22 januari 2020, ECLI:NL:RVS:2020:212) en dat geldt ook voor een andere plannen die ontwikkelingen mogelijk maken (Frins, 2021)

In juli 2021 is de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) in werking getreden die wijzigingen heeft aangebracht aan de Omgevingswet. Deze Wet implementeert een (landelijke) doelstelling (omgevingswaarde) voor reductie van de stikstofdepositie in 2030. In Artikel 2.15a lid 1 Ow zijn de volgende omgevingswaarden stikstofdepositie opgenomen: *“Het percentage van het areaal van de voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden waarop de depositie van stikstof niet groter is dan de hoeveelheid in mol per hectare per jaar waarboven verslechtering van de kwaliteit van die habitats niet op voorhand is uit te sluiten, bedraagt:*

- a. in 2025: ten minste 40%;*
- b. in 2030: ten minste 50%;*
- c. in 2035: ten minste 74%.”*

Om deze stikstofreductie te bereiken, is een programma “stikstofreductie en natuurverbetering” opgesteld. Dit programma moet leiden tot het verminderen van de depositie van stikstof op voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden zodat voldaan wordt aan die omgevingswaarde.

EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030

De Europese Commissie (EU) heeft in 2020 een strategie aangenomen om de toestand van de biodiversiteit in Europa tegen 2030 te beschermen en te verbeteren. Deze heeft als streefdoel om de achteruitgang van alle soorten en habitattypen onder Europese regelgeving te stoppen en hun staat te verbeteren. De biodiversiteitsstrategie heeft tot doel om in 2030 30 % van de beschermde habitattypen en soorten van de Habitatrictlijn een goede staat van instandhouding hebben of op zijn minst een positieve trend laten zien (EC, 2020).

Natuurherstelverordening (NHV)

Op 17 juni 2024 is de Europese Natuurherstelverordening, ook wel bekend als de Natuurherstelwet, aangenomen. Op 18 augustus 2024 is deze in werking getreden. Doel van de verordening is bescherming en herstel van de Europese natuur, gezonde ecosystemen, bodemkwaliteit, klimaatbestendigheid en naleving van internationale verplichtingen op natuur. De verordening richt zich op het herstel van verschillende ecosystemen, waaronder land-, kust-, zoetwater-, mariene, stedelijke, rivier-, landbouw- en bosgebieden. De wet heeft als doel om in 2030 20% van de verarmde ecosystemen te herstellen. Dit stijgt naar 60% in 2040 en 90% in 2050. Uit de verordening volgt daarnaast dat herstelmaatregelen tot 2030 prioriteit hebben in Natura 2000-gebieden en dat landen maatregelen moeten treffen om de natuur te verbeteren totdat een goede toestand/kwaliteit is bereikt. Voor gebieden die met maatregelen in een goede toestand/kwaliteit zijn gebracht, moeten de landen maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat deze vervolgens niet weer significant verslechteren.

De Natuurherstelverordening beklemtoont dat natuurherstel binnen en buiten Natura 2000-gebieden ecologisch en juridisch van belang is. De verordening komt naast (en aanvullend op) de verplichtingen voor Natura 2000-gebieden. De verordening bevat ook specifieke doelen, zoals het herstel van de biodiversiteit van landbouw- en bosesystemen, het omkeren van de daling van het aantal bestuivers en het wegnemen van barrières in rivieren. En de verordening vereist dat landen duidelijk maken wat een goede toestand van de natuur is. Hoe de verplichtingen uit de Natuurherstelverordening precies uitwerken, wordt mede bepaald door het nog op te stellen nationaal herstelplan en de uitvoering van de verordening door het Rijk. Nederland moet uiterlijk 1 september 2026 een concept nationaal herstelplan indienen.

3. Te toetsen beleidskeuzes Nota Ruimte

Met de Nota Ruimte herneemt het Rijk de nationale regie op de ruimtelijke inrichting en ordening van de fysieke leefomgeving. Het maken van samenhangende ruimtelijke keuzes staat hierin centraal. Daarmee geeft de Nota Ruimte richting aan de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland, met als uiteindelijk doel een optimale balans tussen het beschermen en benutten van onze fysieke leefomgeving.

3.1 Visie van de Nota Ruimte op de ontwikkeling van Nederland

De ontwerp-Nota Ruimte 2050 werkt aan een dynamisch, leefbaar en economisch sterk Nederland binnen een krachtig Europa. Dit Nederland heeft een aantrekkelijke, veilige en gezonde leefomgeving voor toekomstige generaties, met een balans tussen ecologische, sociale en economische belangen. Hierin speelt elke regio een actieve rol. De gedachte hierachter is dat Nederland alleen toekomstbestendig kan zijn als het voortbouwt op de kracht van zijn regio's.

De ontwerp-Nota gaat uit van *drie leidende principes*:

- *Meervoudig ruimtegebruik*: efficiënt en gecombineerd gebruik van ruimte.
- *Gebiedskenmerken centraal*: benutten van lokale kwaliteiten.
- *Voorkomen van afwenteling*: eerlijke verdeling van lasten en baten, nu en in de toekomst.

De Nota Ruimte vertrekt vanuit maatschappelijke behoeften en anticipeert op natuurlijke systemen, infrastructuur en cultureel erfgoed. Er wordt gestuurd op robuuste keuzes voor 2050, met flexibiliteit richting 2100. Ruimte wordt gereserveerd voor toekomstige ontwikkelingen, bijvoorbeeld rond waterveiligheid en energie. Bij het invulling geven aan maatschappelijke behoeften houdt de nota rekening met de beschikbaarheid van energie, met bestaande en nieuwe vervoersverbindingen, de kansen en beperkingen vanuit water en bodem, ecologie en cultureel erfgoed. De keuzes zijn daarbij gericht op het versterken van bestaande structuren en het slim benutten van wat er al is. Grote trends worden niet genegeerd, maar benut als richtinggevend kader. De ruimtelijke inrichting verandert hierdoor 'subtiel maar fundamenteel':

- Compacte, groene woonwijken op goed bereikbare locaties.
- Sterkere steden en dorpen met voorzieningen dichtbij.
- Innovatieve bedrijvigheid en duurzame landbouw.
- Klimaatbestendige inrichting met ruimte voor water en natuur.

De drijvende kracht achter de ontwikkeling van ons land is de komende decennia de groei van de bevolking en economie. De Nota Ruimte verbindt sectorale opgaven in vier integrale thema's:

A. Wonen, Werken en Bereikbaarheid

- Groei van bevolking en economie vraagt om nieuwe woningen en werklocaties.
- Compacte bouw rond OV-knooppunten, met aandacht voor leefbaarheid.
- Regionale differentiatie: metropoolregio's groeien, andere regio's worden versterkt.

- Nieuwe woningbouwlocaties worden aangewezen binnen of grenzend aan bestaande steden.

B. Economie en Energie

- Strategische autonomie en een brede economische basis zijn cruciaal.
- Ruimte voor energie-infrastructuur, industrie en defensie wordt beschermd en uitgebreid.
- Bedrijventerreinen worden efficiënter benut.
- Energie-intensieve industrieclusters krijgen prioriteit.
- De Noordzee wordt multifunctioneel ingezet, met oog voor natuur en visserij.

C. Landbouw en Natuur

- Landbouw blijft essentieel voor voedselzekerheid en landschap.
- Versterking van natuur en biodiversiteit is noodzakelijk.
- Regionale aanpak op basis van bodem, water en ecologie.
- Nieuwe verdienmodellen voor boeren, met multifunctioneel landgebruik.
- Glastuinbouw wordt innovatief en circulair ontwikkeld.

D. Water en Bodem

- Klimaatverandering vereist aanpassing van ruimtelijke inrichting.
- Waterveiligheid en zoetwatervoorziening zijn leidend.
- Geen nieuwe bebouwing in uiterwaarden; ruimte voor waterberging.
- Regionale balans tussen wateraanbod en -vraag.
- Groene inrichting van steden en dorpen voor wateropvang en verkoeling.

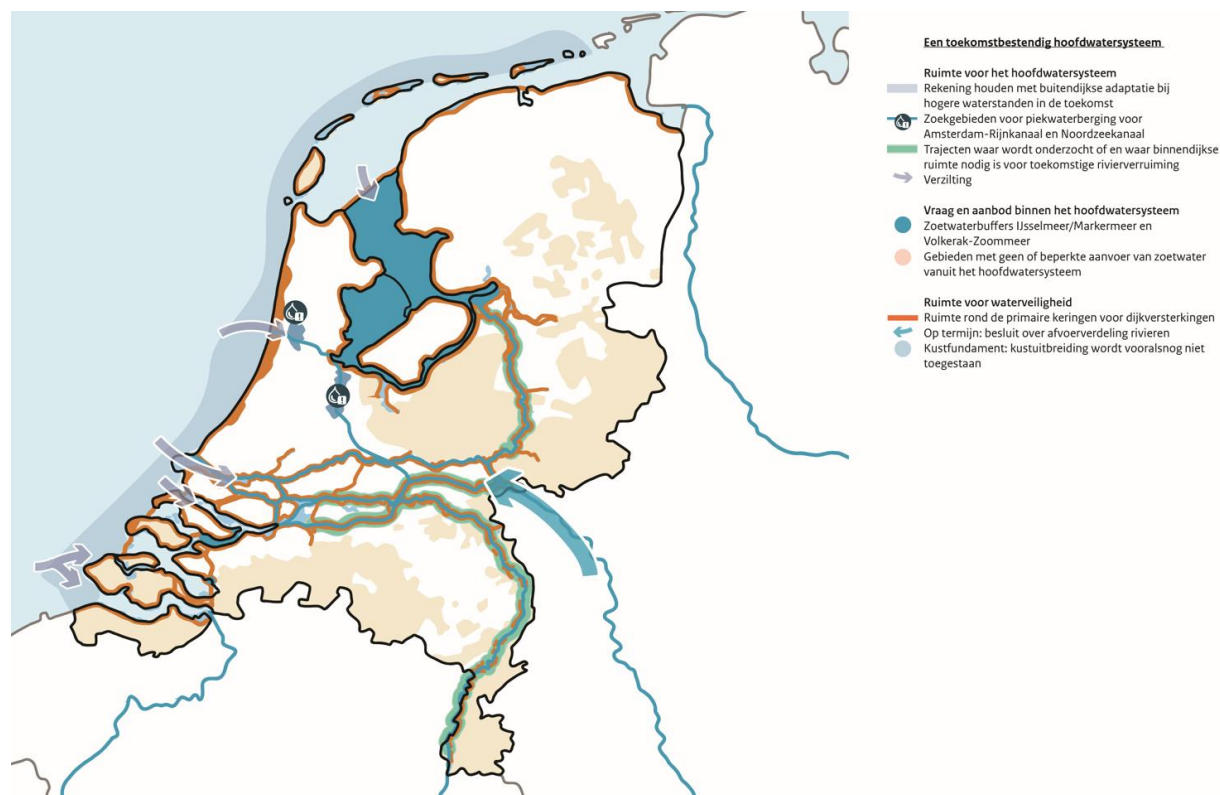
De vier integrale thema's zijn daarbij gelijkwaardig aan elkaar. De visiekaart 2050 is in de Nota Ruimte opgenomen. In paragraaf 0 - 3.5 zijn deze thema's verder uitgewerkt. Met een doorkijk naar 2100 houdt de Nota Ruimte waar mogelijk opties open. Opties om ruimtelijk in te kunnen spelen op onzekerheden in de toekomst. Bijvoorbeeld door op en af te kunnen schalen in ontwikkeltempo, al naar gelang de ontwikkeling van de economie en de bevolking of urgentie van transities en effecten van klimaatverandering. Maar juist het openhouden van opties in de toekomst vraagt soms al om keuzes op de kortere termijn. Bijvoorbeeld door het reserveren van voldoende ruimte in en rondom het hoofdwatersysteem.

3.2 Uitwerking water en bodem

De manier waarop Nederland wordt ingericht zal aangepast moeten worden aan de veranderende klimaatomstandigheden. Dit vereist toekomstbestendigheid bij nieuwe ontwikkelingen en soms ook aanpassing van bestaande wijzen van landgebruik of bedrijfsvoering. De Nota Ruimte richt zich daarom op het robuuster en toekomstbestendig maken van water- en bodemsysteem. Dit doet ze door meer aan te sluiten bij de natuurlijke systeemwerking en versterking van de huidige techniek in het systeem (bijvoorbeeld om de zoetwaterverdeling te optimaliseren). De Nota streeft ernaar om ruimtelijke functies in een duurzame relatie te laten staan met de huidige en toekomstige condities van het water- en bodemsysteem. Door bijvoorbeeld landgebruik of bedrijfsvoering aan te passen aan de veranderende condities. De Nota Kiest voor een samenhangende en meer regionale aanpak van de opgaven. Door bijvoorbeeld zoetwatervraag en -aanbod regionaal meer in balans te brengen, kan het hoofdwatersysteem efficiënter en effectiever ingezet worden. En door gebiedskenmerken centraal te stellen, kan meer recht worden gedaan aan de complexe wisselwerking tussen de gewenste functies in een gebied en de regionale systemen en het hoofdsysteem.

Bouwsteen Toekomstbestendig hoofdwatersysteem:

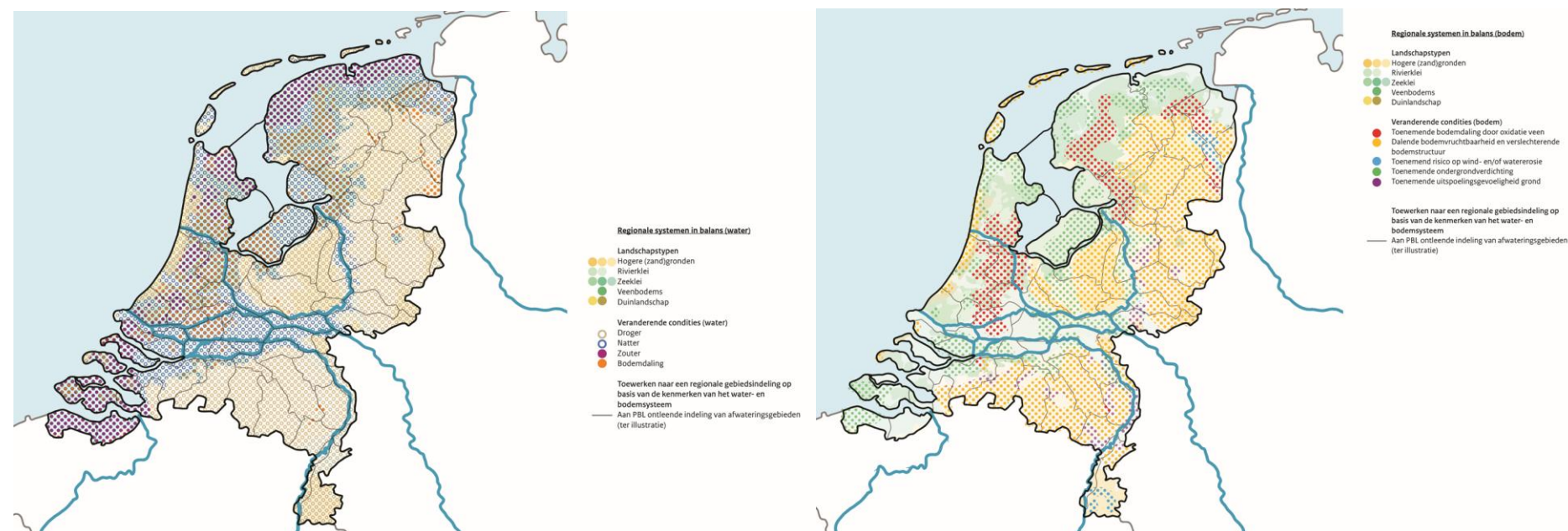
De verandering van het klimaat vraagt om voldoende ruimte om de aan- en afvoer- en bergingscapaciteit op orde te houden, de dijken te versterken en waar nodig de ruimte voor rivieren te vergroten. Daarom vrijwaart de Nota buitendijkse gebieden en de ruimte rond de waterkeringen van ontwikkelingen en reserveert ze ruimte voor rivierverruiming om de afvoer- en bergingscapaciteit op orde te houden en de noodzakelijke versterkingen te kunnen blijven doen. De nota zet op het verbeteren van de samenhang met de regionale watersystemen om regionaal wateroverlast te voorkomen en om zoveel mogelijk water vast te houden en om het hoofdsysteem minder te belasten. En de Nota zoekt grootschalige gebieden voor piekberging, bijvoorbeeld bij het Amsterdam-Rijnkanaal en het Noordzeekanaal, en optimaliseren de bufferfunctie van het IJsselmeer, het Markermeer en het Volkerak-Zoommeer als belangrijkste bergingsgebieden voor zoetwater.

Figuur 3-1 Indicatie van de plekken en gebieden zien die van belang zijn voor het hoofdwatersysteem: buitendijkse gebieden en (binnendijkse) ruimte rond waterkeringen, ruimte rond de rivieren, de grootschalige gebieden voor piekberging bij het Amsterdam-Rijnkanaal en het Noordzeekanaalgebied en de belangrijke bergingsgebieden voor zoetwater: het IJsselmeer, Markermeer en Volkerak-Zoommeer.

Bouwsteen regionale systemen in balans:

In de Nota wordt gesteld dat het Rijk op basis van regionale kennis van het water- en bodemsysteem samen de regio's strategieën ontwikkelt die rekening houden met de veranderende water- en bodemcondities en tegelijkertijd invulling geven aan de grote maatschappelijke opgaven. De Nota zet in op het meer verantwoordelijk maken van de regio's voor hun eigen zoetwatervoorziening, door meer water vast te houden, te bergen en te besparen. Het Rijk wil nationaal bezien hoe die regionale aanpak zich verhoudt tot het hoofdwatersysteem. En de Nota zet in op de voorziening van woningen en bedrijven van zoetwater, de condities verbeteren voor landbouw en natuur en dat grote nieuwe watervragers op een geschikte locatie terechtkomen.

Figuur 3-2 De veranderende condities vanuit het water- en bodemsysteem en de verschillende regionale watersystemen die startpunt kunnen zijn voor samenhangende strategieën.

Bouwsteen klimaatadaptieve inrichting:

Klimaatverandering vereist een aanpassing van de inrichting van onze leefomgeving (bestaand bebouwd gebied en nieuwe locaties voor wonen, werken en bedrijvigheid) om toekomstbestendig te blijven en betaalbaarheid te borgen (denk aan hypotheek, verzekeringen, gemeentelijke lasten, etc., maar ook infrastructuur). De Nota kiest voor meer ruimte voor wateropvang en meer groen. De Nota zet in op het 'Ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving' en de 'Landelijke maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving' om tot een transparante en effectieve afweging te komen hoe en waar gebouwd wordt. Voor de gebouwde omgeving helpt het Ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving als ondersteunend instrument voor Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen bij de locatiekeuze en inrichting van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Specifiek voor nieuwe ontwikkelingen of herontwikkeling biedt de Landelijke maatlat handvatten voor het (her)ontwikkelen van een groene, klimaatadaptieve gebouwde omgeving. De Nota legt de nadruk op gebieden die meer dan 20 cm kunnen overstroomd worden, bodemdalingsgebieden, infiltratiegebieden en kwetsbare, vrij afwaterende stedelijke gebieden etc. Vitale en kwetsbare functies, zoals ziekenhuizen en energie- en telecomvoorzieningen, worden bij voorkeur op plekken gepland die minder kwetsbaar zijn voor wateroverlast en bodemdaling en zo min mogelijk overstromingsrisico's kennen.

Klimaatadaptieve Inrichting

Profiel van vrije ruimte rond de primaire keringen: vrijwaren van ruimtelijke ontwikkelingen die belemmerend werken voor toekomstige versterking

Zet in op klimaatadaptatie in bodemdalingsgevoelige gebieden

Zet in op klimaatadaptatie in gebieden die >20 centimeter kunnen overstroomd worden

Bestaande reserveringszone voor binnendijkse ruimte voor de rivieren

Zet in op klimaatadaptatie en reserveer ruimte voor waterberging in dichtbebouwde stedelijke gebieden

Vitale en kwetsbare functies, zoals ziekenhuizen, worden bij voorkeur op plekken gepland die minder kwetsbaar zijn

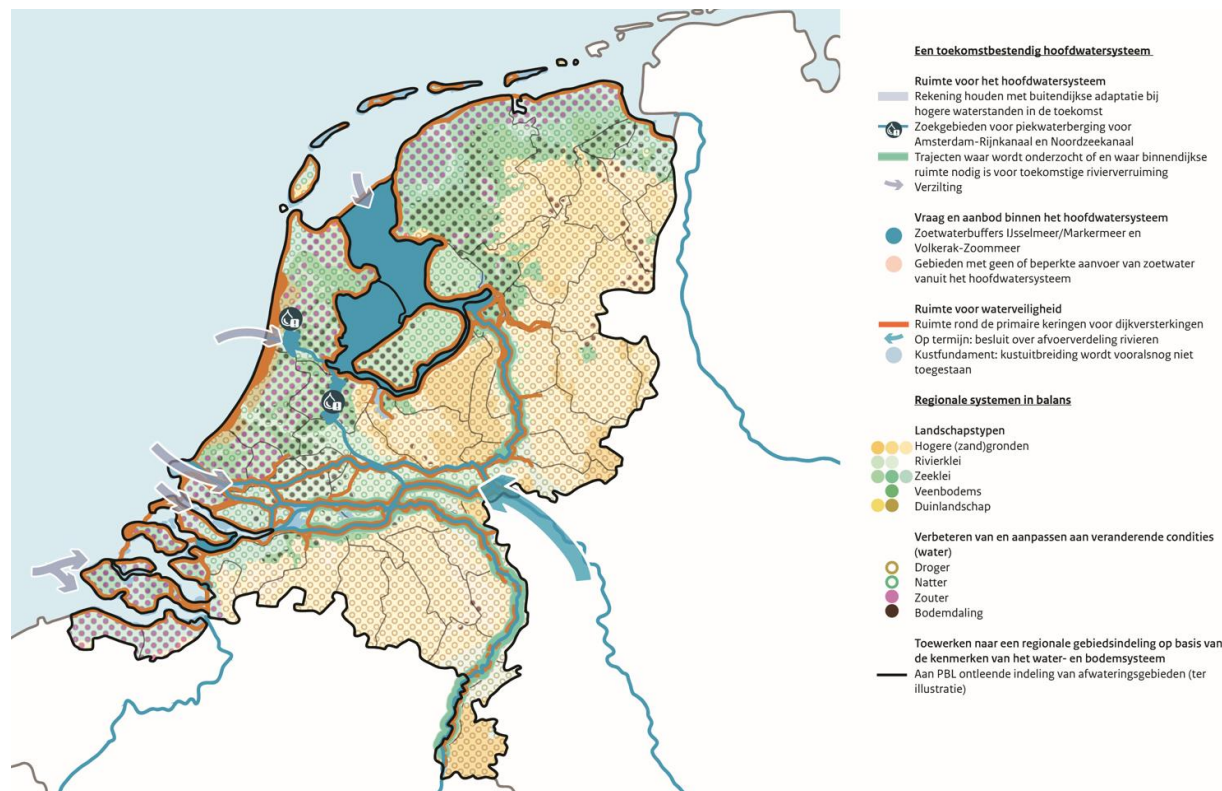

Zet in op klimaatadaptieve ontwikkeling op bedrijventerreinen

Zet in op kansen voor infiltratie van regenwater (aanvullen grondwater en verhogen waterbergend vermogen)

Figuur 3-3 Infographic met duiding van de verschillende typen plekken en verschillende typen condities en mogelijke maatregelen voor een klimaatadaptieve inrichting.

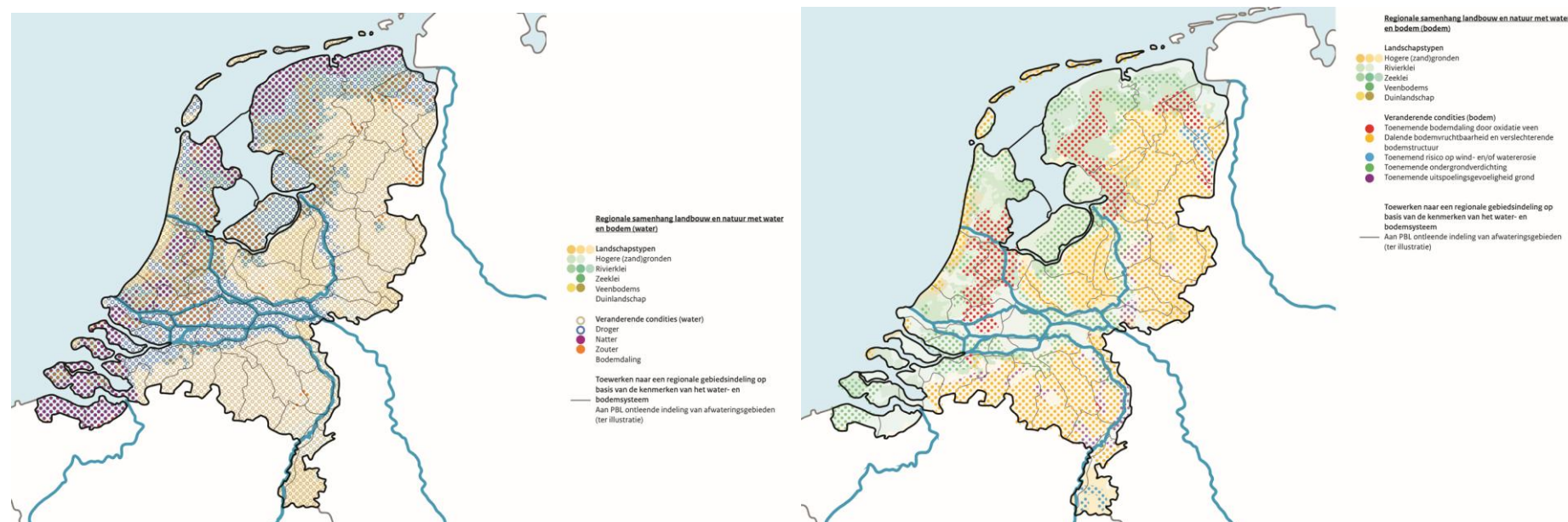
Figuur 3-4 themakaart water en bodem, met de drie bouwstenen die samen de hoofdlijn vormen voor de ontwikkelrichting voor water en bodem.

3.3 Uitwerking thema landbouw en natuur

De Nota Ruimte wil toewerken naar een toekomstbestendige land- en tuinbouw met een goed toekomstperspectief. Ze zet in op het zorgvuldig omgaan met landbouwgrond om voldoende ruimte hiervoor te houden. Ze gaat uit van een breder natuurbegrip om te komen tot robuuste en gezonde natuur: herstellen van natuur en natuurontwikkeling verbinden aan andere functies. Tegelijkertijd wil ze de kenmerken en kwaliteiten van de waardevolle cultuurlandschappen voor deze ontwikkeling benutten.

Bouwsteen regionale samenhang landbouw en natuur met water en bodem:

Boeren, tuinders en natuurbeheerders moeten door veranderende condities als gevolg van onder andere klimaatverandering steeds meer rekening houden met het water- en bodemsysteem. De Nota vraagt hen het landgebruik daaraan aan te passen. De condities van het water- en bodemsysteem, de historisch gegroeide karakteristieken van de landbouw en de uitdagingen voor natuur, water en klimaat verschillen per gebied. De Nota zet daarom in om dit gebiedsgericht en met kennis uit de gebieden op te pakken. In deze regionale aanpakken moet dit op basis van de structuur van de landbouw, de veranderende condities van het water- en bodemsysteem en de landschappelijke kenmerken van gebieden gebeuren, in goede samenwerking met provincies, gemeenten en waterschappen en met betrokkenheid van agrariërs.

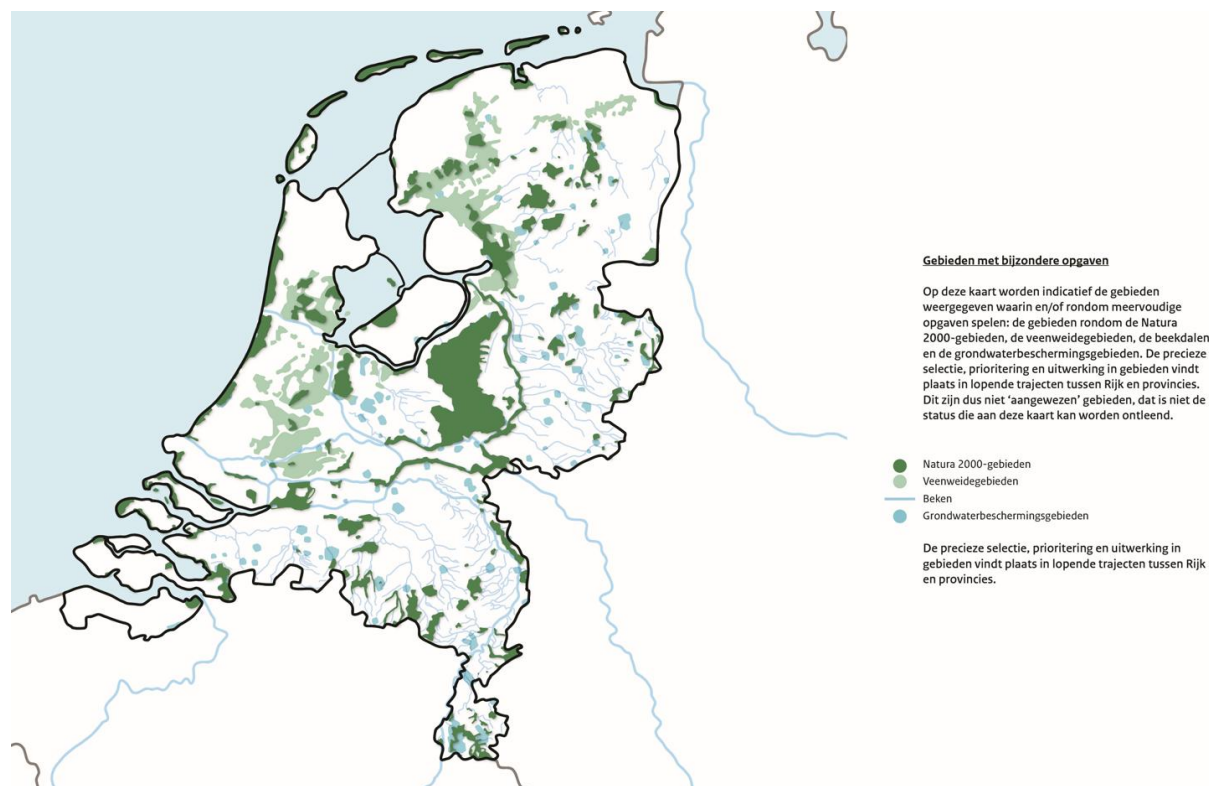

Figuur 3-5 De veranderende condities vanuit het water- en bodemsysteem en de verschillende regionale watersystemen die startpunt kunnen zijn voor samenhangende strategieën in de regionale aanpakken.

Bouwsteen (landbouw)gebieden met meervoudige opgaven

Er zijn (landbouw) gebieden waar meervoudige opgaven voor waterkwaliteit, grondwater, klimaat en stikstof samenkomen. In deze gebieden is de problematiek daarom groter en extra urgent. Dit is het geval rond Natura 2000-gebieden, in de veenweidegebieden, in de beekdalen en in de grondwaterbeschermingsgebieden. In deze gebieden

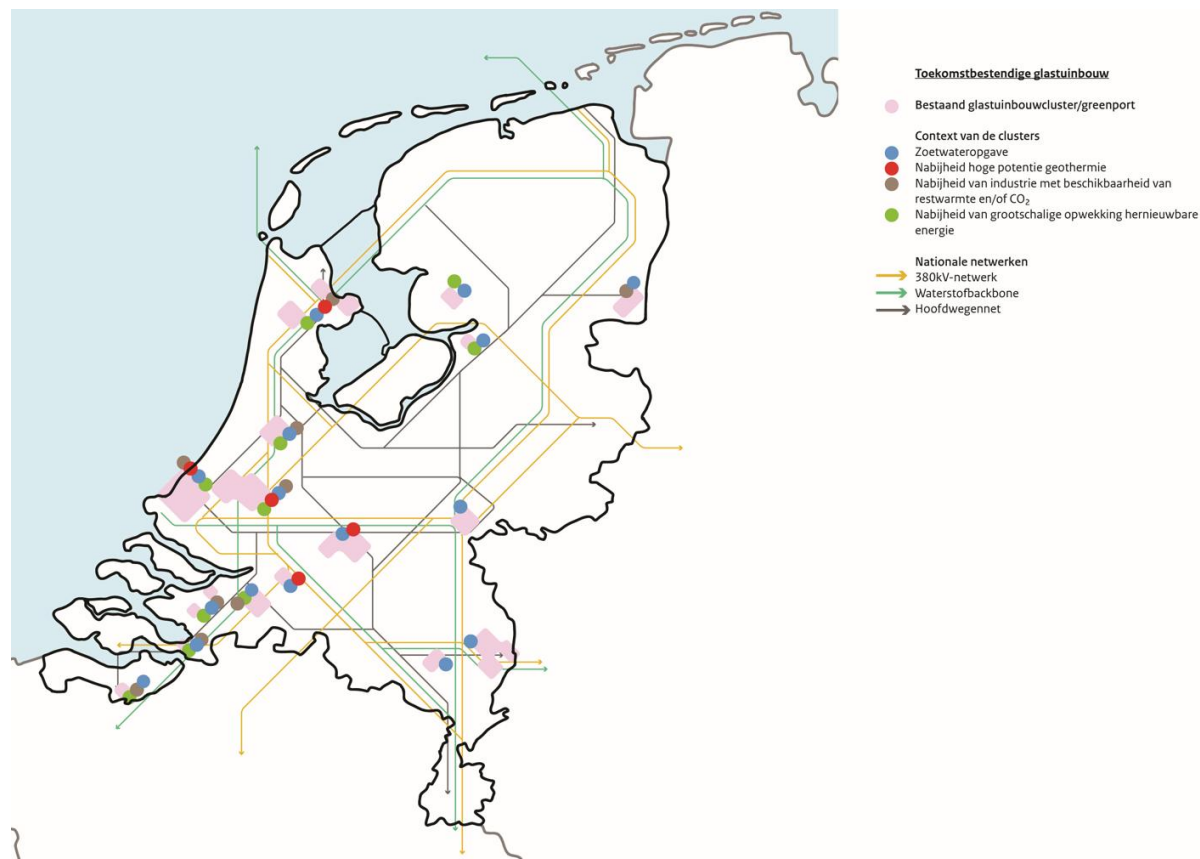
streeft de Nota naar een goede balans tussen de verschillende opgaven en functies. In deze gebieden zal bijvoorbeeld de landbouw extra bijdragen aan het versterken van de natuur en landschap, verbeteren van waterkwaliteit, hydrologie en het halen van klimaatdoelen. De Nota zet in op deze beweging met onder andere inzet van het stelsel voor agrarisch natuurbeheer, met maatwerk per gebied en uitwerking samen medeoverheden en met betrokkenheid van partijen uit een gebied, waaronder de agrariërs.

Figuur 3-6 Indicatie van de veenweidegebieden, Natura 2000-gebieden, grondwaterbeschermingsgebieden en beekdalen.

Bouwsteen clusteren van glastuinbouw:

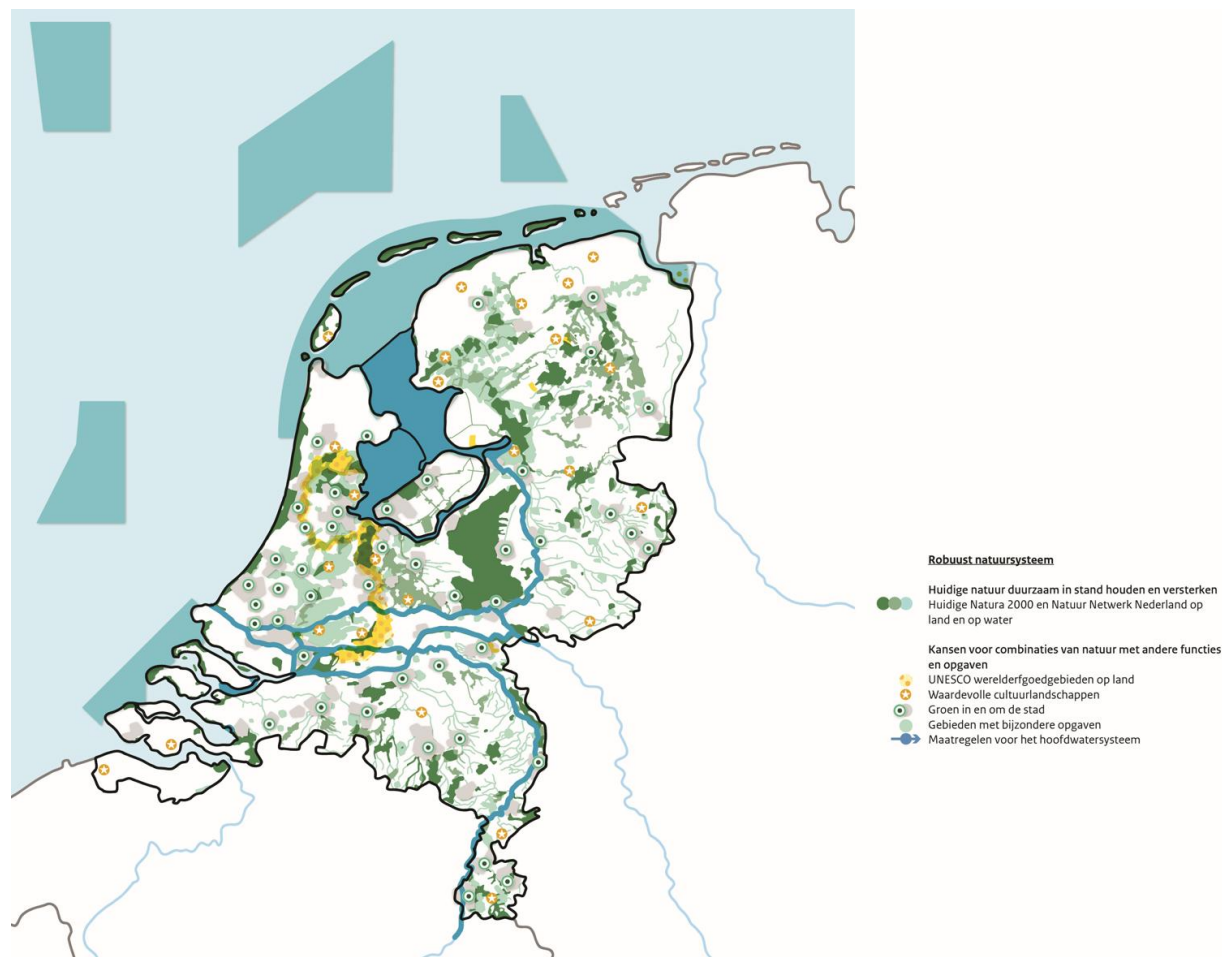
De Nota zet in op een blijvend sterke en innovatieve glastuinbouwsector die klimaatneutraal en circulair produceert. Daarbij zet het Rijk zo veel mogelijk in op ontwikkeling via intensivering, innovatie en clustering in de bestaande clustergebieden. En stimuleren innovatieve koppelingen tussen glastuinbouw en andere sectoren om optimaal gebruik te maken van reststromen en beschikbare bronnen.

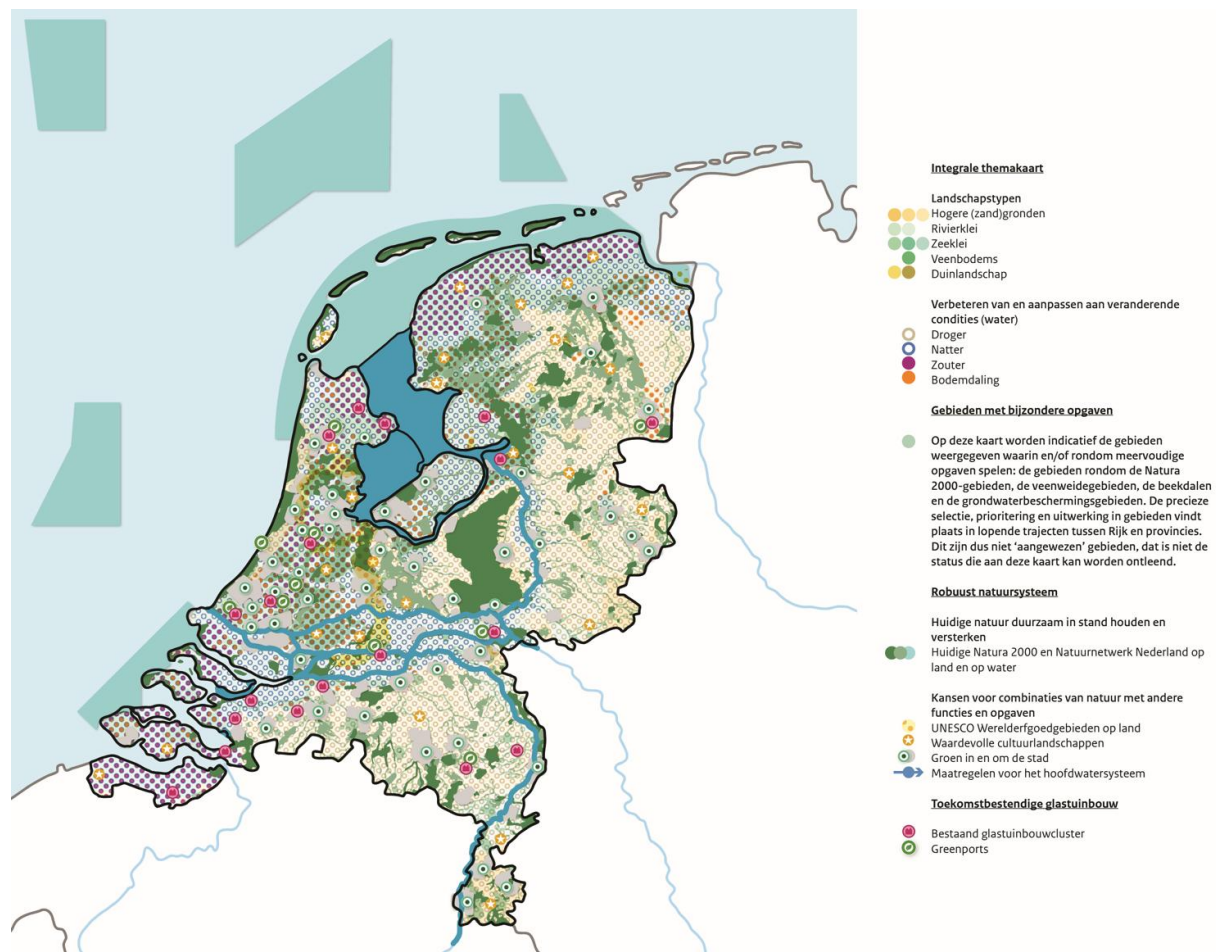
Figuur 3-7 De grotere glastuinbouwclusters en greenports en de daarmee samenhangende opgaven.

Bouwsteen robuust natuursysteem:

Om een robuuste en veerkrachtige natuur te realiseren zet de Nota Ruimte in op het ontwikkelen van een robuust natuursysteem, door naast het herstel van de bestaande natuurgebieden ook meer in te zetten op het combineren van natuurontwikkeling andere opgaven en functies. Ze noemt onder meer combinaties met ruimte voor de rivieren, de regionale watersystemen (groen-blauwe dooradering), de ontwikkelingen in de veenweidegebieden, UNESCO werelderfgoed of groen in en om de stad.

Figuur 3-8 Huidige beschermde natuur op land en op water en (indicatief) verschillende mogelijke kansen voor combinaties van natuurontwikkeling met andere opgaven.

Figuur 3-9 Themakaart landbouw en natuur. Op deze kaart staan de vier bouwstenen die samen de hoofdlijn vormen voor de ontwikkelrichting voor landbouw en natuur.

3.4 Thema Economie en Energie

De Nota Ruimte streeft naar een brede en gevarieerde economische basis die voorziet in basisbehoeften van Nederlanders en bijdraagt aan de strategische autonomie van Europa als geheel. De komende decennia zullen we onze energievoorziening verduurzamen. Ook zullen we de landsverdediging op niveau brengen. Dit doen we in balans met de leefomgeving. Om dit te bereiken zetten we in de basis in op het zoveel mogelijk besparen en efficiënt benutten van (milieu)ruimte, energie en grondstoffen, het beter benutten en beschermen van bestaande (milieu)ruimte, het in samenhang optimaliseren van vraag en aanbod en het strategisch uitbreiden van (milieu)ruimte. Dit werkt door op alle schaalniveaus, van lokale bedrijventerreinen, regionale ecosystemen van bedrijven tot nationale corridors, overslagpunten en de grote energie-intensieve industrieclusters. Bij de uitwerking onderscheiden we vijf ruimtelijke bouwstenen. Ze vormen met elkaar het ruimtelijke systeem voor de richting voor economie en energie.

Bouwsteen Toekomstbestendig maken van alle bedrijventerreinen:

De Nota wil zuinig zijn op de bestaande (bedrijven)terreinen en deze behouden voor de economie, energie en defensie. Bedrijventerreinen met unieke kenmerken, beschermt de Nota extra. Denk bijvoorbeeld aan bedrijventerreinen die multimodaal ontsloten zijn, grootschalig, watergebonden zijn of locaties die geschikt zijn voor bedrijvigheid met milieuhinderlijke functies. Door bedrijventerreinen beter te benutten wordt de ruimte die er is zo efficiënt mogelijk gebruikt en kan op plekken de productiviteit worden verhoogd. Beter benutten van bestaande en nieuwe terreinen biedt mogelijk kansen voor natuur-inclusiviteit, klimaatadaptatie en energietransitie: slimme lokale energie-opwek en -uitwisseling met bijvoorbeeld nabijgelegen woongebieden (onder andere in 'Energy-hubs').

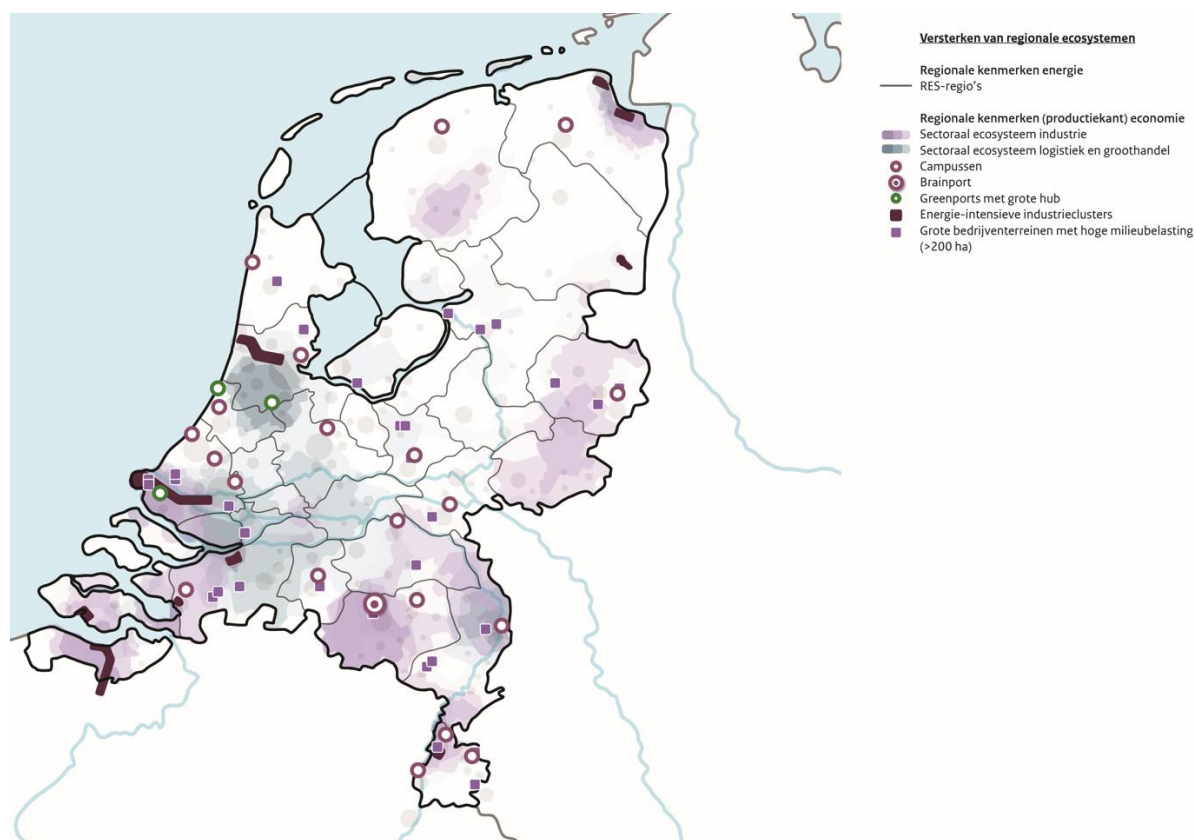
Toekomstbestendig maken van alle bedrijventerreinen

- Beschermen van (milieu)ruimte bestaande bedrijventerreinen
- Beter benutten van bestaande (milieu)ruimte op bedrijventerreinen
- Kansen voor uitwisseling benutten
- Strategisch uitbreiden

Figuur 3-10 Infographic die de kansen duidt voor beschermen, intensiveren en uitwisseling voor bedrijventerreinen.

Bouwsteen Versterken van regionale ecosystemen

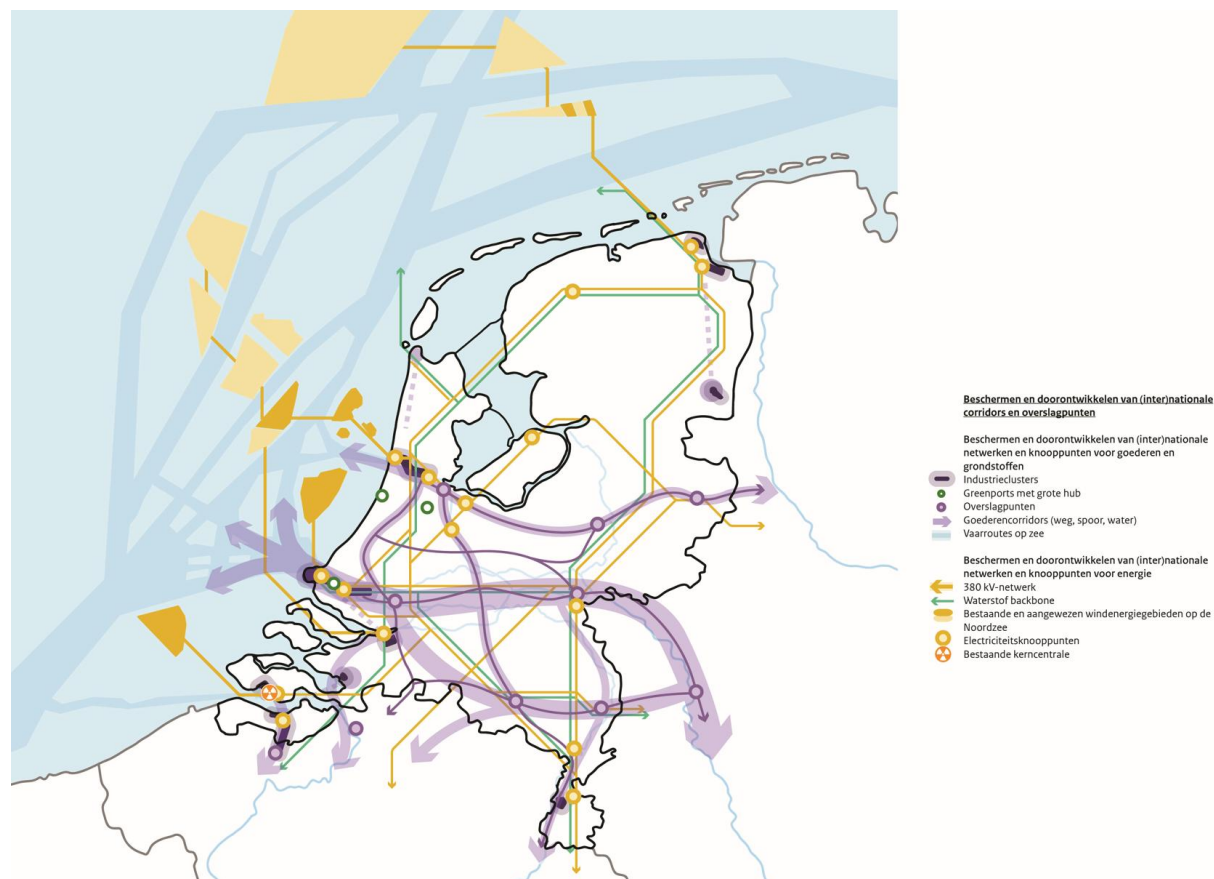
Om regionale ontwikkelkansen voor economie en voor energie te benutten sluit de Nota Ruimte aan bij de regionale kenmerken. Dit betreft onder meer de lokale verbondenheid met de lokale markt en werknemers, de (inter)regionale verbondenheid met verder weg gelegen bedrijven en markten, geografische ligging ten opzichte van bijvoorbeeld infrastructuur netwerken, beschikbaarheid van energie, zoetwaterbeschikbaarheid en de kwaliteit van de leefomgeving. Samen met de regio's gaat het Rijk werken aan het versterken van de regionale economie en het doorontwikkelen van het energiesysteem op basis van regio-specifieke kansen en de regionale samenhang tussen energievraag, -aanbod en flex. Daarbij wordt gekeken hoe iedere regio op basis van eigen kracht kan bijdragen aan een sterk Nederland. Het Rijk zal deze ontwikkeling ondersteunen door gericht bij te dragen aan de randvoorwaarden die daarvoor nodig zijn. Onder andere door te sturen op infrastructuur voor energie, goederen en grondstoffen.

Figuur 3-11 Verschillende regiospecifieke kenmerken die belangrijk zijn voor de strategie voor economie en energie.

Bouwsteen Beschermen en doorontwikkelen van (inter)nationale corridors en overslagpunten

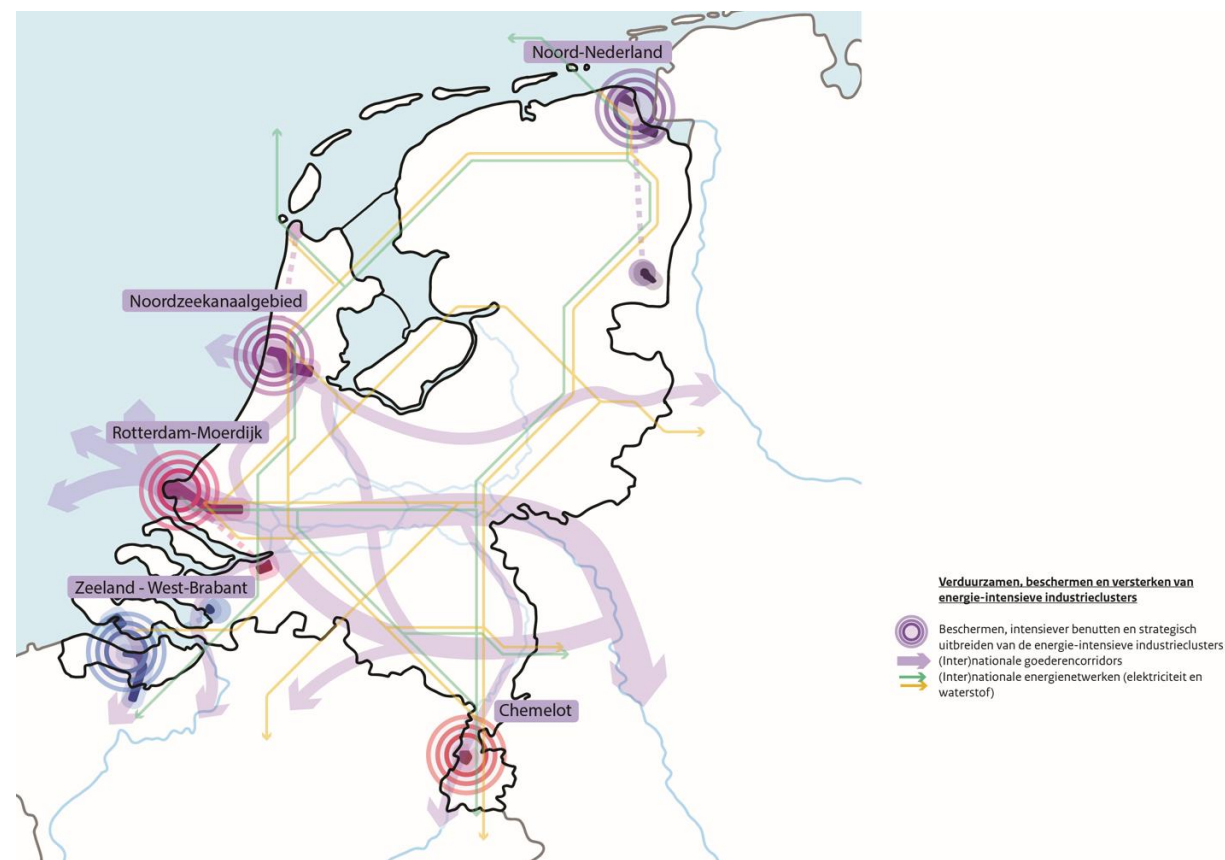
Het Rijk zet in op het beschermen en benutten van de bestaande corridors en clusters voor transport en overslag van goederen en grondstoffen en de doorontwikkeling daarvan door gerichte investeringen om in de juiste randvoorwaarden te voorzien. Het Rijk geeft prioriteit aan de forse uitbreiding en verzwaring van de energie-infrastructuur omdat dit een belangrijke randvoorwaarde is voor andere ontwikkelingen. Ze kijkt daarbij waar versnelling mogelijk is in processen en procedures. De Nota stimuleert vervoer via buisleidingen om bovengronds transport van gevaarlijke stoffen zoveel mogelijk te voorkomen. De Delta Rhine Corridor is daarvoor een belangrijke nieuwe verbinding.

Figuur 3-12 (Inter)nationale netwerken en knooppunten voor goederen en grondstoffen over weg, water, spoor en door buisleidingen en (inter)nationale netwerken en knooppunten voor elektriciteit, waterstof en CO₂.

Bouwsteen Verduurzamen, beschermen en versterken van energie-intensieve industrieclusters

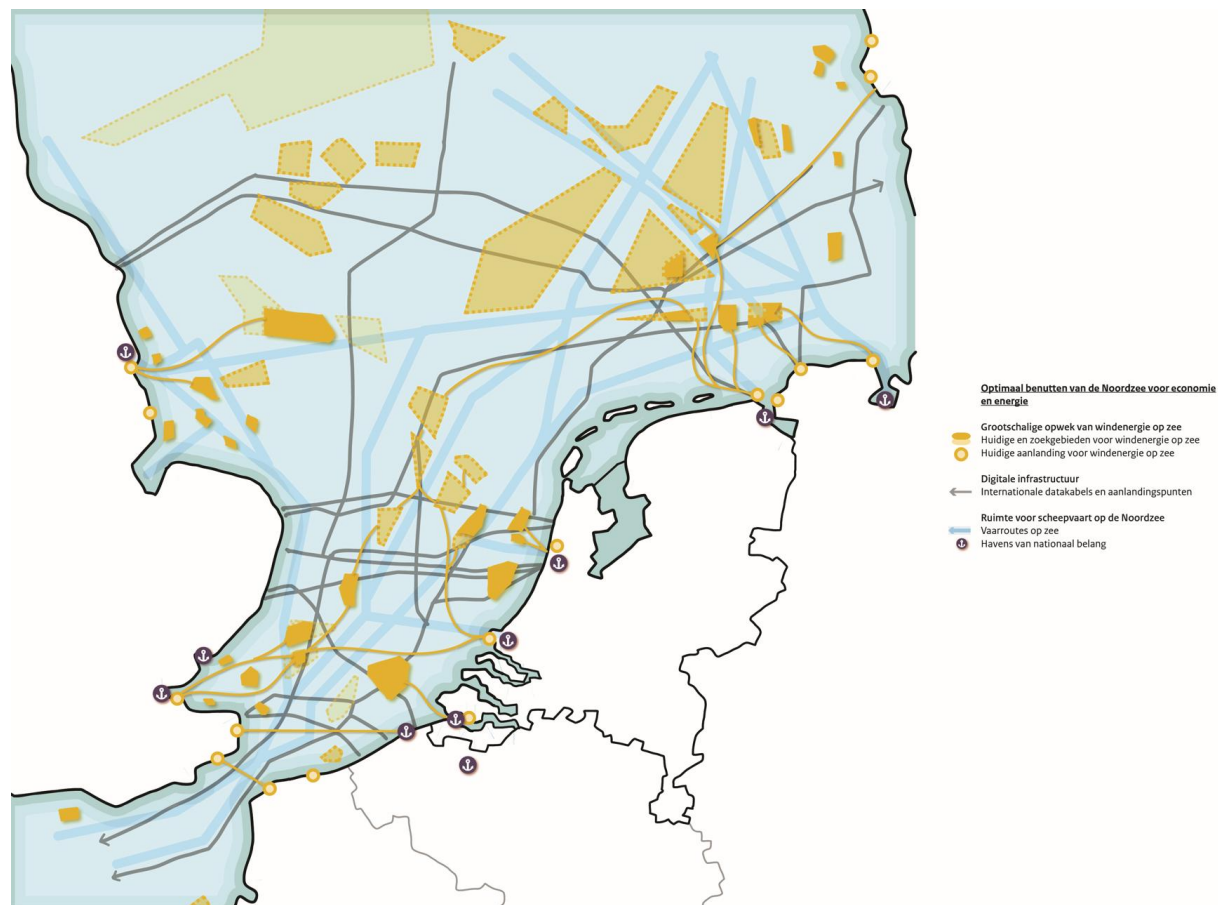
Energie-intensieve industrie concentreert zich in de vijf energie-intensieve industrieclusters: Noord-Nederland, Noordzeekanaalgebied, Haven Rotterdam-Moerdijk, Zeeland-West-Brabant en Chemelot Limburg. Het Rijk beschouwt deze clusters als van nationaal belang en gaat samen met de partijen uit de clusters werken aan een lange termijnstrategie met een sterke regierol van het Rijk. Ze geeft waar mogelijk rond de clusters voorrang aan haven- en industriële functies en energiefuncties. Ze wil daarbij handelingsperspectieven voor het beter benutten van de ruimte, strategische specialisaties en strategische uitbreiding van de clusters verkennen. Ze wil daarbij inzetten op het vastleggen van de fysieke contouren en de milieucontouren voor de clusters.

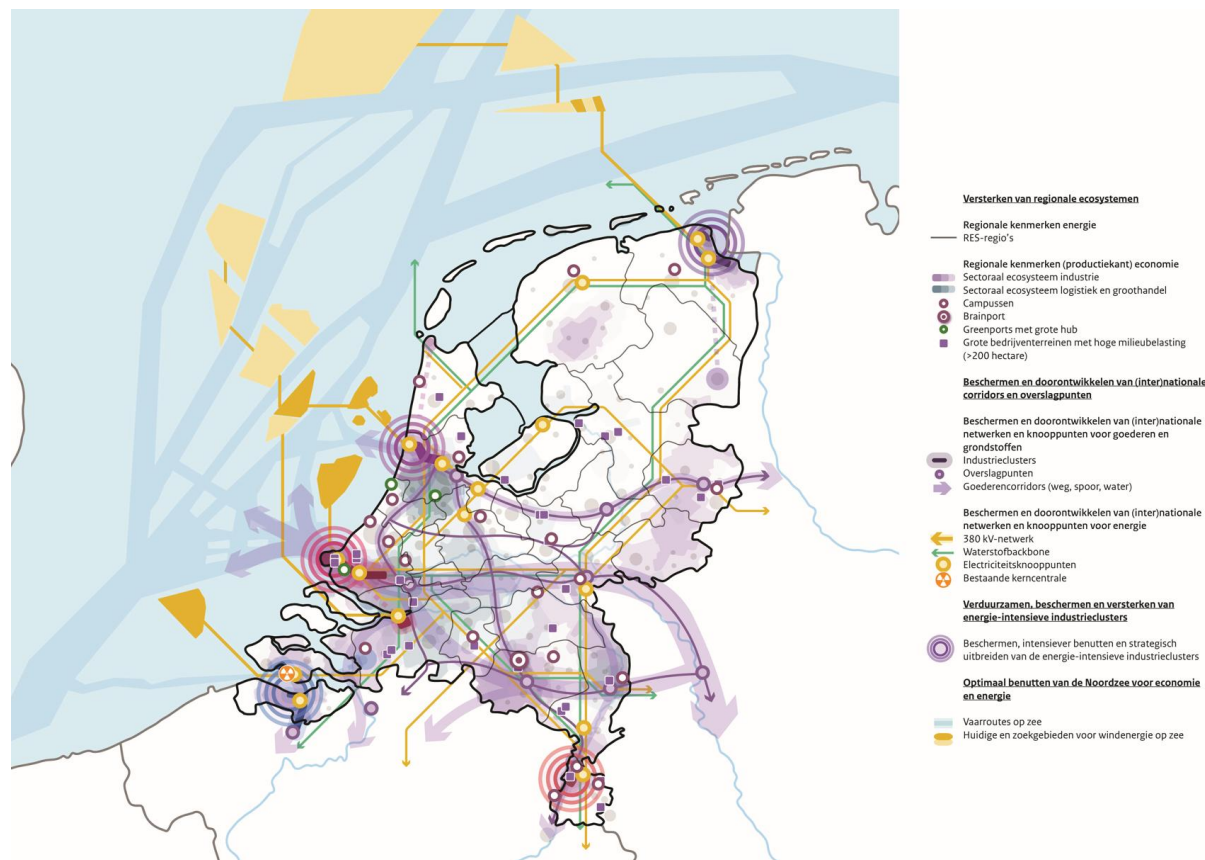
Figuur 3-13 De vijf energie-intensieve industrieclusters van nationaal belang met de verschillende kenmerken per cluster en de internationale verbondenheid van deze clusters voor energie, goederen en grondstoffen.

Bouwsteen Noordzee:

Op de Noordzee is ruimte nodig voor windenergie, scheepvaart, visserij, aquacultuur, natuur, cultureel erfgoed, luchtvaart, militaire oefenterreinen, zandwinning, olie- en gaswinning, CO₂-transport en -opslag, waterstoftransport en -opslag en recreatie en beveiligen infrastructuur. Voor economie en energie is het van belang om de ruimte op de Noordzee ook voor de functies voor economie en energie optimaal te benutten, in goede afweging met andere opgaven op de Noordzee waaronder natuur en visserij.

Figuur 3-14 Alle functies voor economie en energie op de Noordzee: dat wat er nu al is, plannen voor de toekomst en potentie voor toekomstige ontwikkeling.

Figuur 3-15 Ontwikkelrichting voor het toekomstbestendig maken van alle (bedrijven)terreinen voor economie, energie en defensie, het versterken van de regionale ecosystemen voor economie en energie, het beschermen en door ontwikkelen van (inter)nationale corridors en overslagpunten, het verduurzamen, beschermen en versterken van de energie-intensieve industrieclusters en het optimaal benutten van de Noordzee.

3.5 Wonen, werken en bereikbaarheid

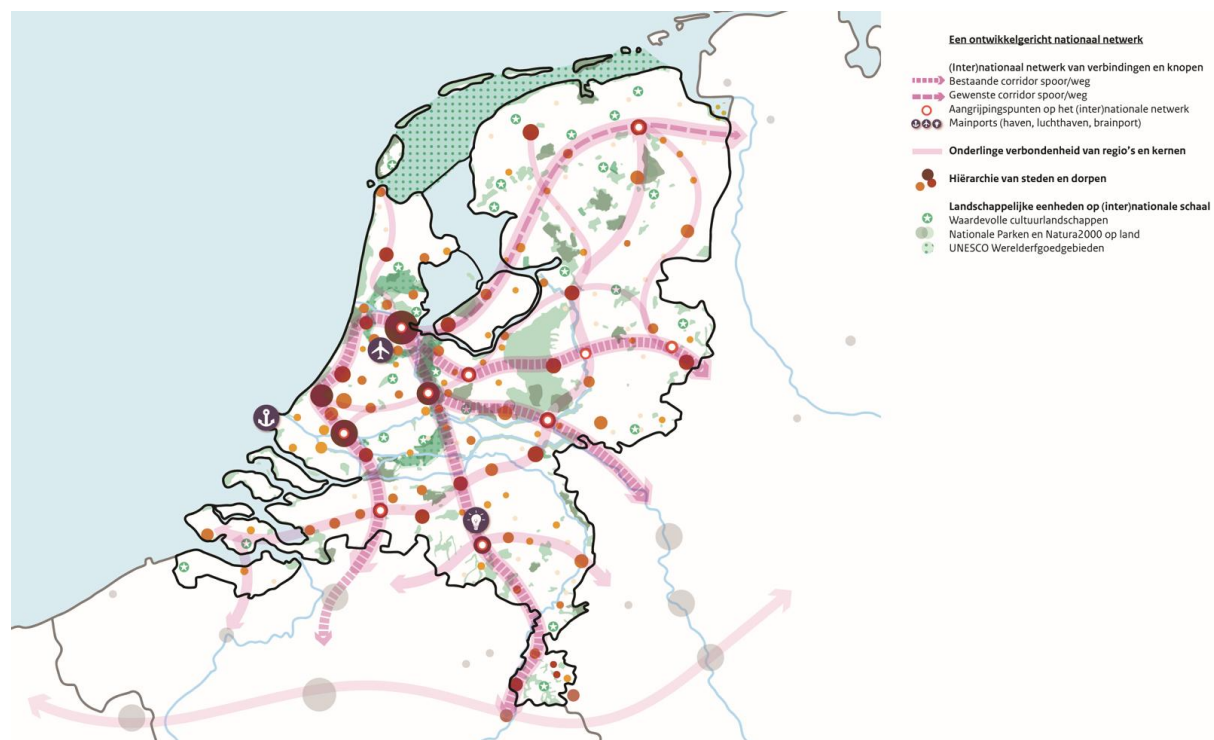
Plaats bieden aan de groei van mensen en bedrijven is voor de regio's, ons land en Europa als geheel van groot belang. Als Nederland tot 2050 gematigd doorgroeit naar 20 miljoen inwoners, zijn er tot 2050 ongeveer van 1,65 miljoen extra woningen nodig. Dat betekent een toevoeging van twintig procent boven op de acht miljoen woningen die er nu zijn in ons land. Dit vraagt ook meer ruimte voor werken, voorzieningen, sport en groene, toegankelijke plekken voor recreatie en natuurbeleving. En om het meegroeien van de infrastructuur voor mobiliteit, energie en water. Richting 2050 wil het Rijk meer balans brengen in de ontwikkeling van ons land door de kracht en mogelijkheden van de verschillende Nederlandse regio's zo goed mogelijk benutten. Groei en ontwikkeling moeten de kwaliteit van de leefomgeving vergroten.

De Nota Ruimte werkt daartoe met het benutten nationale verbindingen en knopen voor meer netwerkkracht, aansluitende ruimtelijke strategieën om verschillende typen regio's sterker te maken en een inrichting van de leefomgeving, die de leefomgevingskwaliteit verbetert en recht doet aan lokale karakteristieken. Keuzes en richtingen voor wonen, werken en bereikbaarheid in de Nota Ruimte worden gemaakt drie ruimtelijke principes:

1. nabijheid van wonen, werken en voorzieningen,
2. efficiënt ruimtegebruik
3. het versterken en benutten van bestaande kwaliteiten

Bouwsteen Een ontwikkelgericht nationaal netwerk:

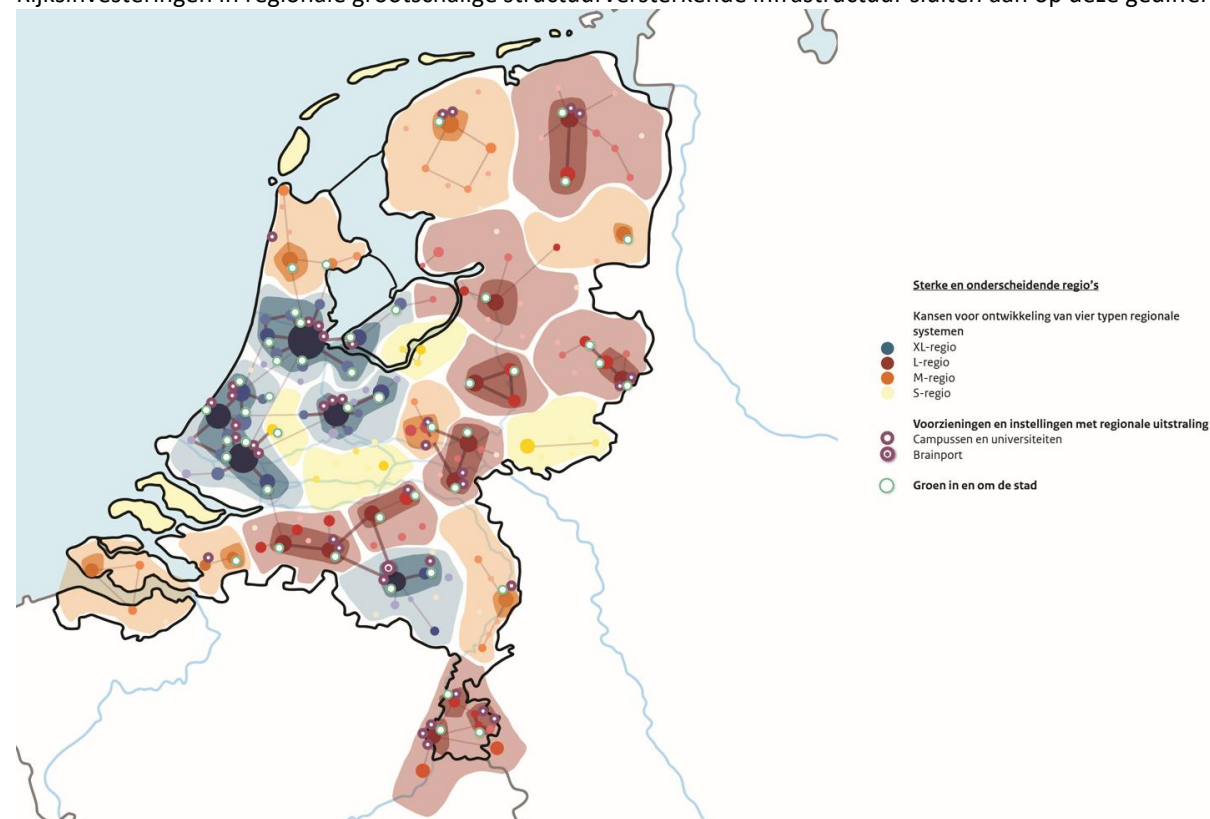
De Nota Ruimte zet in op steden gelegen op knooppunten van weg en spoor: zij vormen binnen regio's de locaties waar wonen en werken geconcentreerd worden. Dit moet leiden tot een Nederland dat bestaat uit elkaar ruimtelijk en economisch aanvullende, onderling goed verbonden regio's. Binnen die regio's streven we naar nabijheid van wonen, werken en voorzieningen. Het Rijk zet in op compacte en goed ontsloten verstedelijkingslocaties. In de metropoolregio's zet het Rijk in op meer ruimte voor de groeiende vraag naar stedelijk wonen en werken, inclusief de realisatie van een groot aandeel voor de fietsen, lopen en het openbaar vervoer daarbij. Middelgrote steden zullen door binnenstedelijke verdichting meer stedelijke kwaliteit bieden, maar blijven luwer van opzet. Hier zet het Rijk in op ruimte voor wonen met werk, voorzieningen dichtbij en op korte afstand van treinstations en snelwegafritten. Nieuwe grootschalige woningbouwlocaties liggen binnen bestaande grote en middelgrote steden of sluiten er direct op aan. Hierbij zet het Rijk in op ruimte is voor landbouw en natuur en moet geanticipeerd worden op de water- en bodemopgaven aldaar. In heel Nederland is verder ruimte voor kleinschalige verdichting en uitbreiding van steden en dorpen. Ook om aan de veranderende vraag naar woningen voor bijvoorbeeld ouderen en alleenstaande jongeren te voorzien. Deze kleinschalige ontwikkelingen in kleine kernen zijn er primair voor de lokale vraag en het versterken van die kernen.

Figuur 3-16 Internationale en onderlinge verbondenheid van Nederlandse stedelijke gebieden, met de belangrijke steden en kernen en economische knooppunten. Daarnaast duidt het de verschillende landschapstypen en waardevolle landschappen die belangrijk zijn voor de samenhang tussen stedelijke ontwikkeling en de kwaliteit van de landschappen die daarvoor van belang zijn.

Bouwsteen Sterke en onderscheidende regio's

De snelle groei van Amsterdam, Rotterdam-Den Haag, Utrecht en Eindhoven brengt kansen met zich mee voor de nabijgelegen stedelijke regio's Zwolle, Stedendriehoek, Arnhem-Nijmegen en de Brabantse stedenrij, voor wonen en economie. Ook ziet de Nota Ruimte aansluitende mogelijkheden voor regio's op grotere afstand. In onder andere Noord-Holland Noord, Fryslân, Zuidoost-Drenthe en Zeeland is zet de Nota in op ruimte voor het oppakken van verschillende nationale opgaven, zoals defensie, de energietransitie, innovatieve industrie en daarbij aansluitende woningbouw. In Groningen-Assen, Twente en Zuid-Limburg zet de Nota Ruimte in op 'een echte schaalsprong. Het Rijk zet in op woningbouw en economische ontwikkeling om bestaande steden en hun regio's sterker en toekomstbestendig te maken. Dit doet zij samen met provincies, gemeenten en regio's op basis van de verschillende kansen en kenmerken van regio's aan een gedifferentieerde inzet voor lange termijn ruimtelijk-economische ontwikkeling i.r.t. woningbouw. Het Rijk wil daarbij sturen met ruimtelijke randvoorwaarden, zoals type verstedelijkingslocaties, het mobiliteitsnetwerk en energienetwerken. Rijksinvesteringen in regionale grootschalige structuurversterkende infrastructuur sluiten aan op deze gedifferentieerde inzet.

Figuur 3-17 Inzicht in de verschillen tussen de regio's (XL-regio's, L-regio's, M-regio's en S-regio's) en tussen kernen binnen de regio's.

Bouwsteen Complete en prettige leefomgevingen

De inrichting van de lokale leefomgeving heeft grote invloed op de haalbaarheid van ambities op regionale en nationale schaal. Daarin zet de Nota in op de kansen voor het combineren van functies en innovatieve oplossingen en variatie in woonwerkomgevingen. Waar verschillende woonwerkmilieus liggen of ontwikkeld kunnen worden, is afhankelijk van de ligging: in een grote stad of in een dorp, centraal of aan de rand, nabij een groot station of vooral per auto goed bereikbaar. De Nota zet in het zo optimaal mogelijk gebruik maken van bestaande en nieuwe infrastructuur en zoveel mogelijk nabijheid creëren tussen wonen, werken en voorzieningen. Daartoe zet ze in op het toekomstbestendig maken van het bestaand stedelijk gebied door verduurzaming, herstructurering, verdichting, aanpak openbare ruimte, klimaatadaptatie, etc.

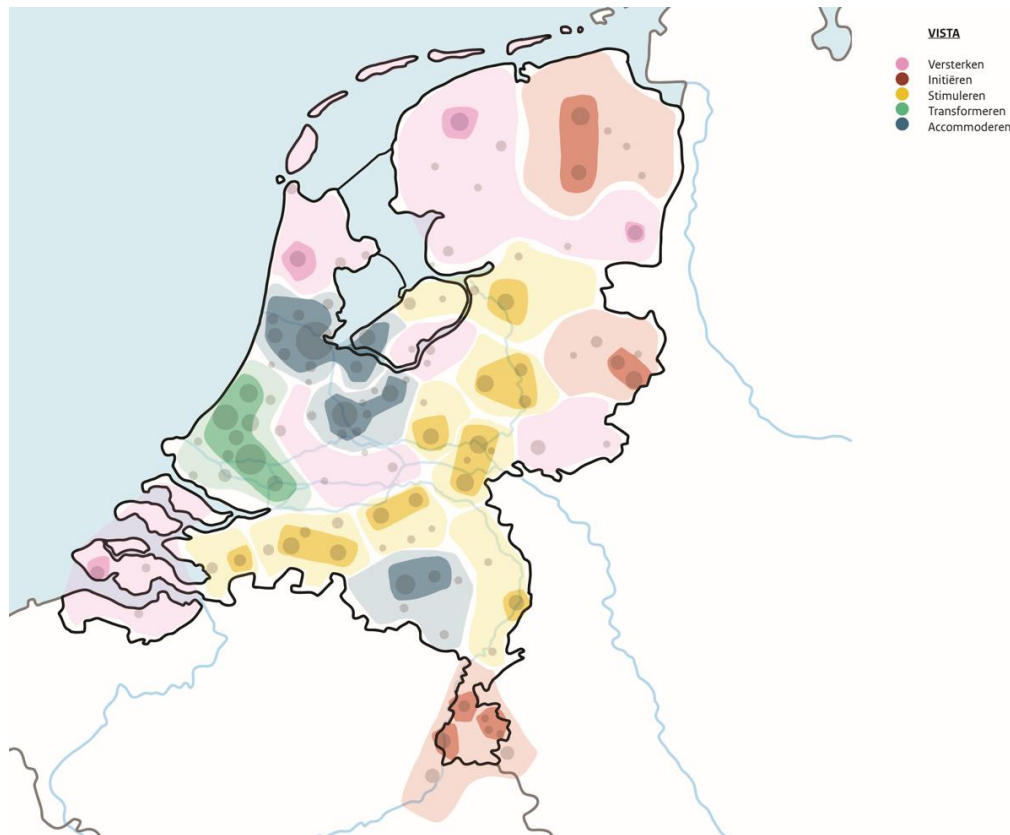
Figuur 3-18 De verschillende woonmilieus met kansen voor intensiveren, verbeteren leefkwaliteit en klimaatadaptieve en natuurinclusieve ontwikkeling en de samenhang met groen in en om de stad.

Richting voor de toekomst: onderscheidende regionale ontwikkeling met de VISTA-strategie:

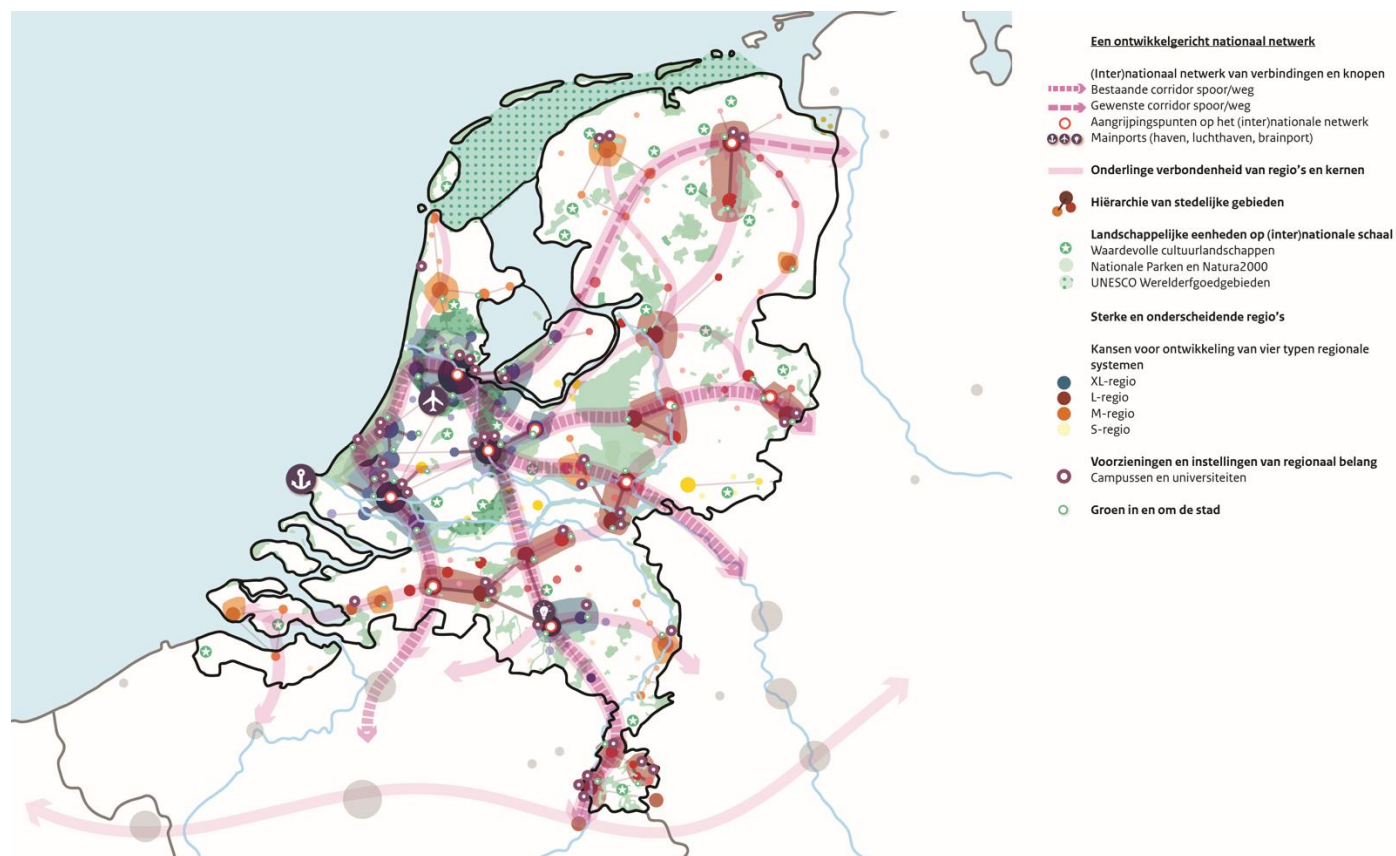
Voor de kortere termijn voeren we gemaakte afspraken voor bijvoorbeeld woningbouw uit. Voor de langere termijn wil het Rijk met alle regio's werken aan onderscheidende ontwikkelrichtingen. Daarin zijn onder andere ligging in het nationale mobiliteitsnetwerk, stedelijke massa, ontwikkeling van aantal inwoners en banen, sociale opgaven, economische sectoren, aanwezigheid van kennisinstellingen en kansen en beperkingen vanuit landschap, water en bodem gewogen. Deze vragen allemaal om een actieve rol van de Rijksoverheid, in samenwerking met regio's provincies en gemeenten. Dit is uitgewerkt in de 'VISTA-strategie':

- **Versterken** in gebieden met een minder omvangrijke autonome economische en bevolkingsgroei, gericht op ontwikkeling van wonen en werken, passend bij de maat en schaal van de regio. (Regio's Noord Holland-Noord, Zeeland, Groene Hart, Rivierenland, Achterhoek, omgeving Harderwijk-Zeewolde, Zuidoost-Drenthe, Noordoostpolder en Friesland)
- **Initiëren** in gebieden, verder weg van het economisch kerngebied, met een potentie voor een schaa sprong in economie en bevolking. (Regio's Groningen-Assen, Twente en Zuid-Limburg)
- **Stimuleren** in gebieden, in nabijheid van het economisch kerngebied, waar nu ook al groei plaatsvindt. (Regio's Zwolle, Lelystad, Stedendriehoek, Arnhem-Nijmegen, Noord-Brabant (buiten regio Eindhoven) en Noord- en Midden-Limburg)

- **Transformeren** van het ruimtelijk-economisch systeem. Dit wil het Rijk doen in de Zuidelijke Randstad. De inzet van het Rijk hier is gericht op het toekomstbestendig maken van de economie, aantrekkelijker maken van de leefomgeving en tegelijkertijd blijven voorzien in de vraag naar woningen door toekomstbestendige verstedelijking.
- **Accommoderen** van de sterke groei van economie en bevolking in de meest dynamische metropoolregio's. (Regio's Amsterdam, Utrecht en Eindhoven)

Figuur 3-19 De vijf verschillende regionale strategieën: Versterken, Initiëren, Stimuleren, Transformeren en Accommoderen (VISTA).

Figuur 3-20 Themakaart: Op deze kaart staan de vier bouwstenen die samen de hoofdlijn vormen voor de ontwikkelrichting voor wonen, werken en welzijn.

4. Situatie Natura 2000 gebieden

4.1 Aanpak

Om te kunnen bepalen welke invloed de Nota Ruimte heeft voor de natuurlijke kenmerken en instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden wordt gestart met een beschrijving van de huidige situatie, knelpunten en autonome ontwikkeling. Het detailniveau van deze beschrijvingen sluit aan bij het detailniveau van de Nota Ruimte. Gezien het abstracte karakter van de beleidskeuzes is deze op hoofdlijnen. In dat kader worden de Natura 2000-gebieden niet afzonderlijk beschouwd, maar per “landschap”. Alle Natura 2000-gebieden in Nederland zijn onderverdeeld in acht verschillende landschappen:

- Noordzee, Waddenzee en Delta
- Duinen
- Rivierengebied
- Meren en moerassen
- Beekdalen
- Hogere zandgronden
- Hoogvenen
- Heuvelland

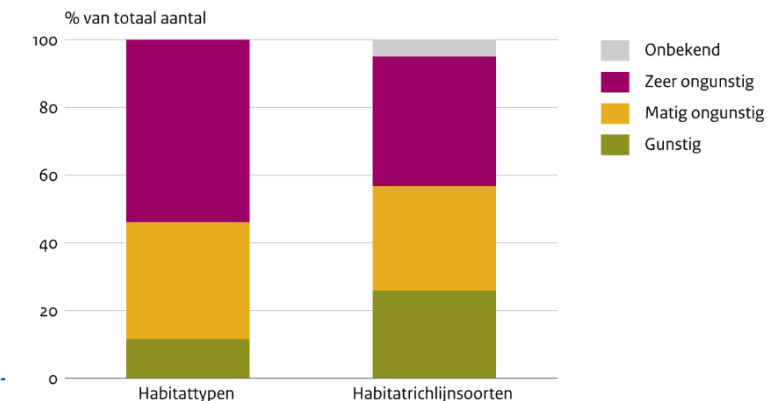
Voor de knelpunten binnen de Natura 2000-gebieden wordt uitgezoomd naar de Natura 2000-landschappen, omdat Natura 2000-gebieden in vergelijkbare ecologische systemen op hoofdlijnen met dezelfde knelpunten te maken hebben. Op basis van literatuurgegevens en beheerplannen is per Natura 2000-landschap aangegeven welke drukfactoren (ook storingsfactoren genoemd, zie ook toelichting in de begrippenlijst in bijlage 1) een rol spelen bij het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen.

In de volgende paragrafen zijn de Natura 2000-gebieden benoemd die tot de verschillende Natura 2000-landschappen behoren en de mate waarin ze gevoelig zijn voor effecten van het plan. De beoordeling met betrekking tot het risico op significant negatieve effecten is opgenomen in hoofdstuk 5.

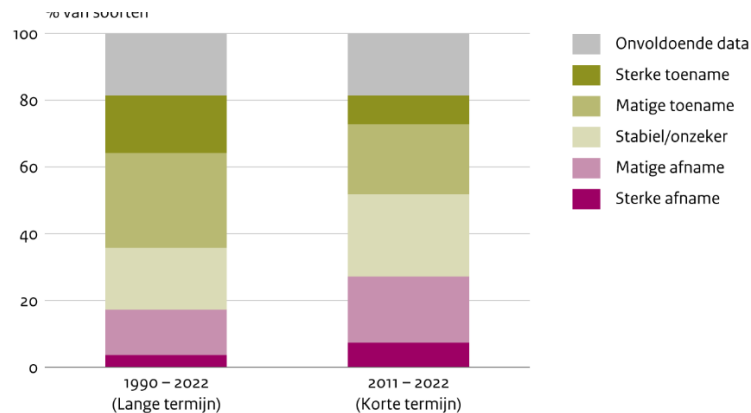
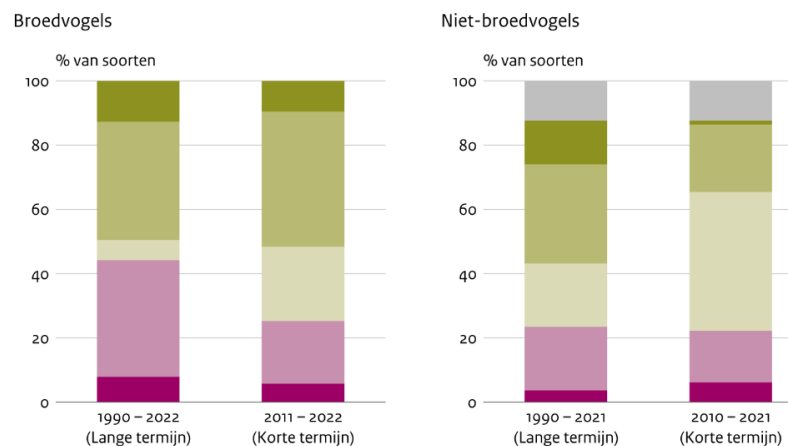
4.2 Algemeen: staat van instandhouding en trend

De staat van instandhouding van de Nederlandse natuur is gemengd. De gemiddelde kwaliteit van ecosystemen in Nederland is nog relatief laag in vergelijking met onaangetaste ecosystemen (Hinsberg et al., 2020). Hoewel er aanzienlijke inspanningen zijn om natuurgebieden te beschermen en te herstellen, verkeert een groot deel van de habitats en soorten nog steeds in een ongunstige staat van instandhouding. Van de heeft ca 90% een ongunstige staat van Instandhouding (Svl), bij de Habitatrichtlijnsoorten is dat ongeveer 75%. (Compendium voor de leefomgeving, 2021). Voor de broedvogels heeft 48% op lange termijn (sinds 1980) een positieve trend. Voor de niet-broedvogels, zoals de trekvogels en overwinteraars, heeft 53% een toenemende trend op de lange termijn (Compendium voor de leefomgeving, 21 juli 2021). De samenvatting hiervan is in figuur 4.1 weergegeven.

Staat van instandhouding van Habitatrichtlijn, 2013 – 2018

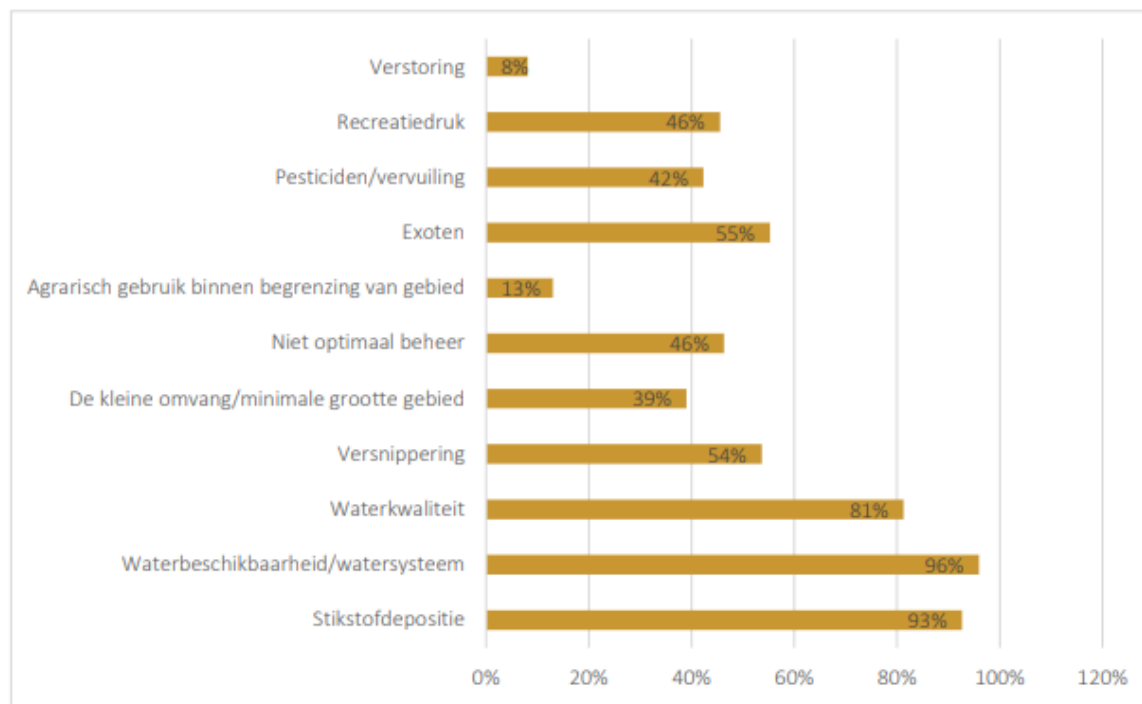
Trends van soorten van Vogelrichtlijn

Figuur 4-1 staat van instandhouding van Habitatrichtlijn en trend van Vogelrichtlijn (Compendium voor de leefomgeving).

Uit de natuurdoelanalyses (NDA's, in bijlage 1 is beschreven wat een NDA is) blijkt dat de stikstofbelasting samen met het niet, of onvoldoende, functioneren van het water- en bodemsysteem de grootste problemen vormen voor het behalen van de instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden (zie figuur 4-2). De drukfactoren die kunnen leiden tot verslechtering van de Natura 2000-waarden blijken vaak eerder zijn toegenomen dan afgenomen. In een groot deel van de Nederlandse Natura 2000-gebieden spelen naast stikstofdepositie via de lucht ook andere drukfactoren een rol zoals (zie figuur 4-2) (Ecologische autoriteit, 2024a):

- sterke ontwatering, die tot verdroging van het gebied leidt. Dit effect is in de periode 2018-2022 door langdurige droogte vaak versterkt;
- de voortdurende aanvoer van stikstof ook via grond- en oppervlaktewater en soms via de uitwerpselen van dieren. Deze effecten bouwen zich op in de bodem;
- een (te) geïsoleerde ligging ten opzichte van andere natuurgebieden of een te klein oppervlakte van habitats, waardoor het gevaar van lokaal uitsterven van soorten toeneemt;
- intensief gebruik door landbouw binnen de begrenzing van het natuurgebied, wat leidt tot versnippering (waarbij het leefgebied van planten- en diersoorten wordt verkleind en opgedeeld in kleinere, geïsoleerde stukken), inwaaiing en/of inspoeling van meststoffen, pesticiden en soms ook verstoring van gevoelige soorten door bijvoorbeeld geluidsoverlast;
- een toegenomen recreatiedruk, die soorten die rust nodig hebben in hun leefomgeving verstoort;
- gebrek aan natuurlijke dynamiek (zoals regelmatige overstromingen of verstuing) speelt bij vrijwel alle riviergebieden en duingebieden een rol, maar ook in veel andere gebieden.

Figuur 4-2 Drukfactoren op natuur die spelen in 123 door de Ecologische autoriteit bekeken gebieden (Ecologische autoriteit, 2024b).

4.3
 Natura 2000-gebieden in het landschap Noordzee, Waddenzee en Delta

Het Natura 2000-landschap Noordzee, Wadden en Delta omvat 19 Natura 2000-gebieden.

Noordzee, Waddenzee en Delta

Nummer	Naam
142	Waddenzee
21	Bruine Bank
33	Doggersbank
25	Canisvliet
106	Oosterschelde
94	Markiezaat
101	Noordzeekustzone
140	Voordelta
139	Vogelkreek
56	Groote Gat
134	Veerse Meer
55	Grevelingen
155	Yerseke en Kapelse Moer
51	Friese Front
157	Zoommeer
137	Vlakte van de Raan
68	Klaverbank
162	Zwin & Kievittepolder
146	Westerschelde & Saeftinghe
72	Krammer-Volkerak

Figuur 4-3 Kaart met ligging Natura 2000-gebieden binnen N2000-landschap Noordzee, Waddenzee en Delta.

Er zijn twee groepen van habitattypen binnen dit landschap te onderscheiden: de aquatische habitattypen in de wateren, zoals de zandbanken en slikplaten, en de meer terrestrische typen, zoals zilte pionierbegroeiingen, schorren en zilte graslanden. Trekvisen als elft, fint en zalm komen in deze habitattypen voor en zijn via de rivieren afhankelijk van verbindingen naar het achterland. Verder is de Delta van belang voor de noordse woelmuis en kruipend moerasscherm. Ook de grotere zeezoogdieren als bruinvis, grijze en gewone zeehond komen in dit landschap voor. Het Natura 2000-landschap Noordzee, Waddenzee en Delta herbergt een groot aantal karakteristieke Nederlandse broedvogels waarvoor Nederland in Europees verband een belangrijke rol speelt. Het gaat onder meer om meeuwen en sterns en steltlopers als kluut en plevieren. Zij broeden veelal op schaars begroeide zandplaten, schorren en kwelders. De intergetijdengebieden, waar de kustzone afwisselend onder water staat bij vloed en droogvalt bij eb, zijn van grote internationale betekenis als voedselgebied voor niet-broedvogels zoals de eider en voor een groot aantal steltlopers. De kwelders en schorren zijn van grote betekenis voor planteneters, zoals ganzen. Het open water is van belang voor duikende schelpdiereters en voor viseters.

Als kernopgaven voor alle grote wateren binnen dit Natura 2000-landschap geldt dat behoud of herstel van de ruimtelijke samenhang tussen geulen, ondieptes, platen en kwelders (of schorren) en de bijbehorende sedimentatie- en erosieprocessen van groot belang zijn. Daarnaast zijn in deze gebieden ook behoud van openheid, rust en donkerte belangrijk. Omdat deze gebieden van nationaal belang zijn voor zeezoogdieren, dient de kwaliteit van hun leefgebied te verbeteren (Min LNV, 2006). Hiertoe zal het oppervlak 'rustig gebied' in deze gebieden moeten toenemen en dient het gebied geschikt te worden voor voortplanting en het grootbrengen van jonge zeehonden.

Versnippering, verstoring en vermesting zijn de belangrijkste drukfactoren. In de Noordzeekustzone. Maatregelen zijn Noordzee breed en in de diversie Natura 2000-gebieden op de Noordzee nodig zoals: verduurzaming van de visserij; beperken onderwatergeluid; onderzoek en monitoring. De knelpunten in deze gebieden staan benoemd in de Natura 2000 beheerplannen en hebben voornamelijk betrekking op de slechte samenhang tussen diep water, krekens, geulen, ondiep water, platen, kwelders of schorren, stranden en bijbehorende sedimentatie- en erosieprocessen. Knelpunten zijn de kwaliteit van de aquatische habitattypen, de verzuivering van kweldervegetatie, onvoldoende migratiemogelijkheden voor trekvisen (en daardoor een belemmering van de groei van populatie trekvisen) en de broedgebieden die voor veel soorten kustvogels onvoldoende zijn. Rust op platen, in de visrijke gebieden, is niet gegarandeerd. Voor bruinvis is de slechte voedselbeschikbaarheid een knelpunt. Voor embryonale duinen wordt natuurlijke vorming beperkt door verstoring (weghalen vloedmerken op de hoog waterlijn en intensieve strandschoonmaak) van het vormingsproces. Ook de slechte kwaliteit van slik- en zandplaten door het ontbreken van schelpenbanken en zeegrasvelden en door bodemroerende activiteiten (visserij) is een knelpunt.

Voor vogels in het bijzonder geldt dat er – voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen - voldoende rust en ruimte moet zijn om te foerageren en voldoende rustige hoogwatervluchtplaatsen moeten zijn op korte afstand van de foerageergebieden in het intergetijdengebied (Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij, 2006). Deze kenmerken zijn niet altijd aanwezig. Op de stranden en strandvlaktes van de Waddeneilanden is de kwaliteit broedgebieden strandbroedvogels een knelpunt. Op zee zijn de knelpunten de kwaliteit van het habitatype 'permanent overstroomde zandbanken' en van de leefgebieden van bruinvis en zee-eenden) en aanvaringsslachtoffers bij windturbineparken. Belangrijkste redenen voor de slechte toestand van leefgebieden van de Waddenzee zijn de visserij en watervervuiling. Daarnaast worden gas- en zoutwinning, strandonderhoud en exoten genoemd als oorzaken van de slechte staat.

Karakteristiek voor de watersystemen in de Zuidwestelijke delta is dat grote ingrepen, zoals de Deltawerken, een grote invloed hebben op de morfologische dynamiek, en daarmee ook op de oppervlakten en kwaliteiten van habitattypen en leefgebieden. De grote ingrepen begrenzen nu al de kansen voor natuurherstel en die begrenzing verandert met de aanpassing van de morfologie. Concreet betekent dit dat de ontwikkeling van habitattypen en leefgebieden als gevolg van de Deltawerken en vaargeulverdieping op gespannen voet kunnen staan met de systematiek van behoud en herstel van Natura-2000 gebieden.

In tabel 4-1 zijn de Natura 2000-gebieden benoemd die tot de “Noordzee, Waddenzee en Delta” behoren. In deze tabel is aangegeven welke doelsoorten waarvoor het desbetreffende gebied aangewezen is gevoelig zijn voor verstoring; een storingsfactor die benoemd zijn in paragraaf 4.2. Daarnaast is per Natura 2000-gebied aangegeven of er momenteel sprake is van overbelasting door stikstofdepositie; nog een storingsfactor die benoemd is in paragraaf 4.2. Er zijn weliswaar nog diverse andere storingsfactoren zoals ruimtebeslag, versnippering, aantasting van het water- en bodem-systeem. Echter, alle gebieden zijn in wezen gevoelig voor deze storingsfactoren en daarom niet onderscheiden in de tabel. De beoordeling met betrekking tot het risico op significant negatieve effecten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen is opgenomen in hoofdstuk 5.

Tabel 4-1: Overzicht Natura 2000-gebieden binnen het Natura 2000-landschap Noordzee, Waddenzee en Delta, de aanwezige storingsgevoelige soorten (behoudens ruimtebeslag want daarvoor zijn alle instandhoudingsdoelen gevoelig) en de stikstofsituatie (oranje is gevoelig/ overbelast en groen is niet gevoelig/ niet overbelast).

Natura 2000-gebied binnen “Noordzee, Waddenzee en Delta” 1)			Gevoeligheid storingsfactoren	
		Provincie	Verstoring	Stikstofdepositie
Waddenzee	HRL + VRL	Noord-Holland, Friesland, Groningen	Vissen, bruinvis, grijze en gewone zeehond, vogels	Overbelast
Noordzeekustzone	HRL + VRL	Noord-Holland, Friesland, Groningen	Vissen, bruinvis, grijze en gewone zeehond, vogels	Niet overbelast
Haringvliet	HRL + VRL	Zuid-Holland	Vissen, vogels	Niet overbelast
Voordelta	HRL + VRL	Zuid-Holland, Zeeland	Vissen, bruinvis, grijze en gewone zeehond, vogels	Niet overbelast
Vlakte van de Raan	HRL	Zeeland	Vissen, bruinvis, grijze en gewone zeehond	Niet overbelast
Krammer-Volkerak	HRL + VRL	Zeeland, Noord-Brabant	Vogels	Overbelast
Grevelingen	HRL + VRL	Zeeland, Zuid-Holland	Grijze en gewone zeehond, vogels	Overbelast
Oosterschelde	HRL + VRL	Zeeland	Vissen, bruinvis, grijze en gewone zeehond, vogels	Overbelast
Veerse Meer	VRL	Zeeland	Vogels	Niet overbelast
Zoommeer	VRL	Zeeland, Noord-Brabant	Vogels	Niet overbelast
Yerseke en Kapelse Moer	HRL + VRL	Zeeland	Vogels	Niet overbelast
Westerschelde & Saefthinge	HRL + VRL	Zeeland	Vissen, bruinvis, grijze en gewone zeehond, vogels	Overbelast
Zwin & Kievittepolder	HRL + VRL	Zeeland	Vogel (kleine zilverreiger)	Overbelast
Groote Gat	HRL	Zeeland	N.v.t. aangewezen voor habitattypen en een plantensoort	Niet overbelast
Canisvliet	HRL	Zeeland	N.v.t. aangewezen voor een plantensoort	Niet overbelast
Vogelkreek	HRL	Zeeland	N.v.t. aangewezen voor een plantensoort	1 hexagon met overbelasting door stikstofdepositie
Markiezaat	VRL	Noord-Brabant, Zeeland	Vogels	Niet overbelast
Bruine bank	VRL	Geen provincie (Noordzee)	Vogels	Niet overbelast

Passende beoordeling

Nota Ruimte

projectnummer 0482911.100

24 september 2025

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)

Natura 2000-gebied binnen "Noordzee, Waddenzee en Delta" 1)			Gevoeligheid storingsfactoren	
		Provincie	Verstoring	Stikstofdepositie
Doggersbank	HRL	Geen provincie (Noordzee)	Bruinvis, grijze en gewone zeehond	Niet overbelast
Friese Front	VRL	Geen provincie (Noordzee)	Vogel (alleen aangewezen voor zeekoet)	Niet overbelast
Klaverbank	HRL	Geen provincie (Noordzee)	Bruinvis, grijze en gewone zeehond	Niet overbelast

- 1) Een aantal gebieden binnen dit landschap (maar ook in het riviergebied en meren en moerassen) hebben instandhoudingsdoelstellingen voor de Noordse woelmuis. Door de grotendeels ondergrondse leefwijze van de soort zijn verstoring door militaire activiteiten niet te verwachten. Deze soort is in staat zich te onttrekken aan eventuele optredende storingsfactoren als geluid, optische verstoring en mechanische effecten door weg te kruipen in het ondergrondse gangenstelsel. Op dit niveau van de passende beoordeling voor het benoemen van de grootste risico's ten aanzien van N2000 is deze soort buiten beschouwing gelaten. Voor een PB met een groter detailniveau zal ook deze soort getoetst moeten worden.

4.4 Natura 2000-gebieden in het landschap Duinen

Het Natura 2000-landschap Duinen omvat 18 Natura 2000-gebieden, te weten de duinen van de Waddeneilanden, langs de vastelandskust en de duinen in de Delta.

Duinen

Nummer	Naam
124	Solleveld & Kapittelduinen
41	Duinen Goeree & Kwade Hoek
120	Schoorlse Duinen
44	Duinen Vlieland
145	Westduinpark & Wapendal
100	Noordhollands Duinreservaat
43	Duinen Terschelling
70	Kop van Schouwen
42	Duinen Schiermonnikoog
90	Manteling van Walcheren
141	Voornes Duin
26	Coepelduynen
160	Zwanenwater & Pettemerduinen
40	Duinen en Lage Land Texel
95	Meijndel & Berkheide
38	Duinen Ameland
66	Kennemerland-Zuid
39	Duinen Den Helder-Callantsoog

Figuur 4-4 Kaart met ligging Natura 2000-gebieden binnen N2000-landschap Duinen.

Op hoofdlijnen zijn de volgende knelpunten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen te onderscheiden (op basis van Ministerie van het Natura 2000 doelendocument LNV, 2006 en beheerplannen):

- Te weinig (wind)dynamiek door de maatregelen voor de hoogwaterveiligheid, door versnellingen van de plantengroei door stikstofdepositie, wegvallen konijnenbegrazing en te extensief beheer van Natura 2000-gebieden met vergrassing en verstruweling als gevolg. Aanwezigheid van deze winddynamiek is belangrijk voor grijze duinen, tapuit, velduil en blauwe kiekendief.
- Versnippering van de duingebieden en barrières tussen zeereep naar de binnenduintrand.
- Verdroging van natte duinvalleien, blauwgraslanden en heischrale graslanden, langs de binnenduintrand.
- Verstoring door recreatie waardoor kwaliteit leefgebied van met name broedvogels wordt beïnvloed.

Ingrepen in de geomorfologie (vastleggen duinen), versnippering, stikstofdepositie, verdroging en verstoring door intensieve (strand)recreatie en afname herbivorie zijn drukfactoren die bij de genoemde knelpunten horen.

De essentie van de verbeteropgave voor het Natura 2000 landschap Duinen is dat de verstarring (het verlies van de natuurlijke dynamiek) van het landschap en de vervuiling (het dichtgroeien met een soorten arme grasmat) van de graslanden aangepakt moet worden. Het meest essentiële proces in de duinen, de dynamiek door verstuiving en duinvorming, is grotendeels verloren gegaan. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn vastlegging van de kust, stikstofdepositie én wegvallen van historisch gebruik (extensief menselijke gebruik waardoor de vegetatie een vorm van beheer ondervond). De grootste mogelijkheden voor dynamiek en verstuiving liggen op de Waddeneilanden. Dit laat onverlet dat voor het duurzaam voortbestaan van bijvoorbeeld de grijze duinen (*H213 0) ook meer ruimte voor verstuiving langs de vastelandskust en in de Delta nodig is. Daarnaast is het versterken van een samenhangend landschap met een aantal gradiënten (geleidelijke overgangen) en mozaïeken (kleinschalige afwisselingen van vegetatietypen of landschapselementen) een belangrijke opgave voor het Natura 2000-landschap Duinen. Het versterken van de noord-zuid gradiënt en de samenhang daarbinnen (Min LNV, 2006). Door verstoring als gevolg van intensieve strandrecreatie is de faunagemeenschap vrijwel verdwenen. Voor habitat H2110 (Embryonale duinen) betekent dit dat de aanwezige fauna vrijwel nergens meer goed ontwikkeld is. Ook is het aantal invloedrijke herbivore (plantetende) soorten van het duinsysteem klein. De sterke afname van de konijnenstand ten gevolge van ziektes heeft vanaf ca. 1989 geleid tot een verdere afname van vroege successiestadia en versterking van de verroting. Maar ook het wegvallen van het agropastorale gebruik (een extensieve combinatie van landbouw (agro) en veeteelt (pastoraal)) vanaf ca. 1950 heeft aan de verroting bijgedragen, en heeft daarnaast de sterke uitbreiding van invasieve exoten (soorten die van nature niet voorkomen in Nederland, zich snel verspreiden en een bedreiging vormen voor de inheemse flora en fauna) zoals de Amerikaanse vogelkers gefaciliteerd.

In tabel 4-2 zijn de Natura 2000-gebieden benoemd dit tot de “Duinen” behoren. In deze tabel is aangegeven welke doelsoorten waarvoor het desbetreffende gebied aangewezen is gevoelig zijn voor verstoring; een storingsfactor die benoemd zijn in paragraaf 4.2. Daarnaast is per Natura 2000-gebied aangegeven of er momenteel sprake is van overbelasting door stikstofdepositie; nog een storingsfactor die benoemd is in paragraaf 4.2. Er zijn weliswaar nog diverse andere storingsfactoren zoals ruimtebeslag, versnippering, aantasting van het water- en bodem-systeem. Echter, alle gebieden zijn in wezen gevoelig voor deze storingsfactoren en daarom niet onderscheiden in de tabel. De beoordeling met betrekking tot het risico op significant negatieve effecten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen is opgenomen in hoofdstuk 5.

Passende beoordeling

Nota Ruimte

projectnummer 0482911.100

24 september 2025

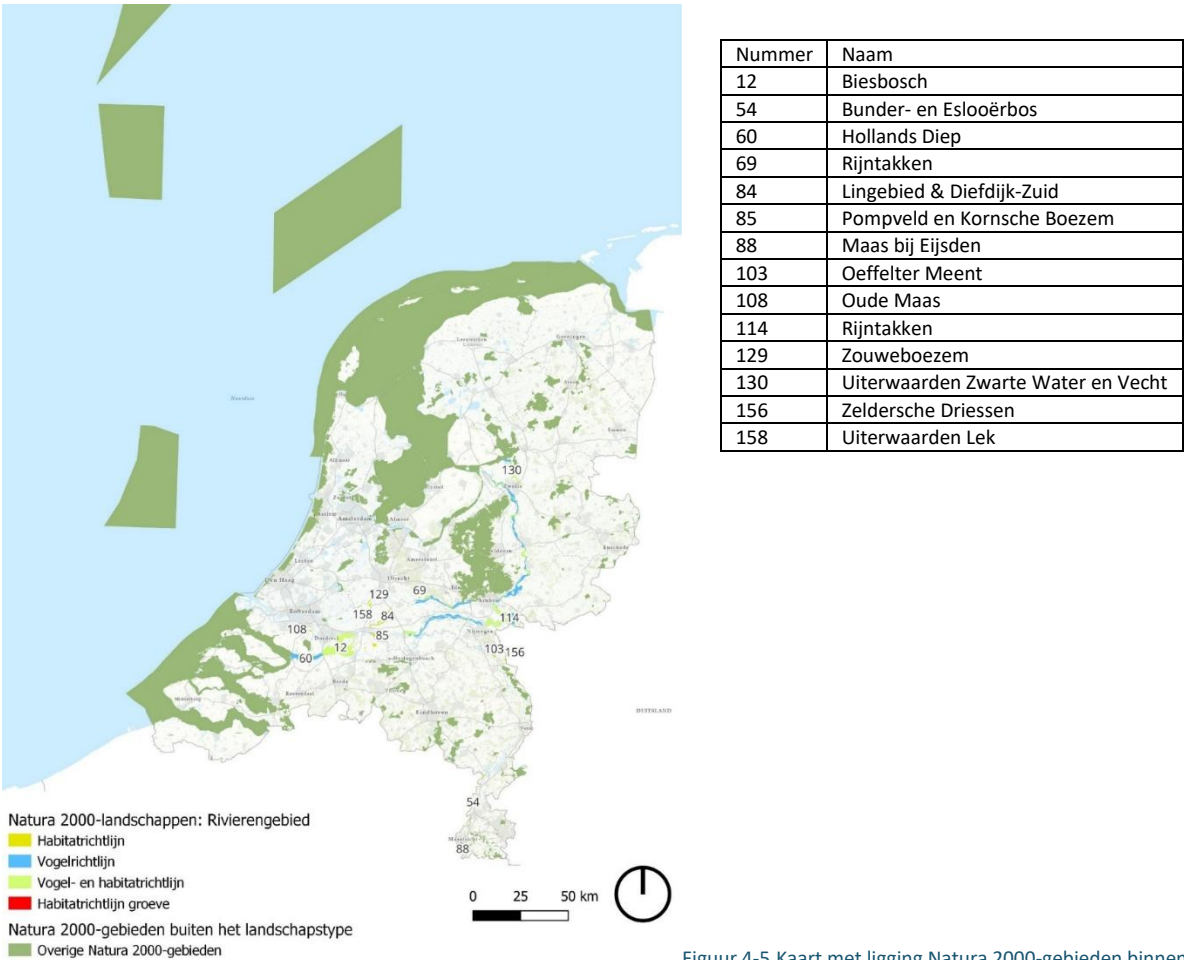
Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)

Tabel 4-2: Overzicht Natura 2000-gebieden binnen het Natura 2000-landschap Duinen, de aanwezige storingsgevoelige soorten (behoudens ruimtebeslag want daarvoor zijn alle instandhoudingsdoelen gevoelig) en de huidige stikstofsituatie (oranje is gevoelig/ overbelast en groen is niet gevoelig/ niet overbelast).

Natura 2000-gebied binnen "Duinen"		Gevoeligheid storingsfactoren		
		Provincie	Verstoring	Stikstofdepositie
Duinen en Lage Land van Texel	HRL+ VRL	Noord-Holland	Grijze zeehond, vogels	Overbelast
Duinen Vlieland	HRL + VRL	Friesland	Grijze zeehond, vogels	Overbelast
Duinen Terschelling	HRL + VRL	Friesland	Grijze zeehond, vogels	Overbelast
Duinen Ameland	HRL + VRL	Friesland	Grijze zeehond, vogels	Overbelast
Duinen Schiermonnikoog	HRL + VRL	Friesland	Vogels	Overbelast
Duinen Den Helder – Callantsoog	HRL	Noord-Holland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Zwanenwater & Pettemerduinen	HRL + VRL	Noord-Holland	Vogels	Overbelast
Schoorlse duinen	HRL	Noord-Holland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Noordhollands Duinreservaat	HRL	Noord-Holland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen, geen doelen voor vogels of (zee)zoogdieren	Overbelast
Kennemerland-Zuid	HRL	Noord-Holland	Meervleermuis	Overbelast
Coepelduynen	HRL	Zuid-Holland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Meijndel & Berkheide	HRL	Zuid-Holland	Meervleermuis	Overbelast
Westduinpark & Wapendal	HRL	Zuid-Holland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Solleveld & Kapittelduinen	HRL	Zuid-Holland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen, geen doelen voor vogels of (zee)zoogdieren	Overbelast
Voornes Duin	HRL + VRL	Zuid-Holland	Vogels	Overbelast
Duinen Goeree & Kade Hoek	HRL + VRL	Zuid-Holland	Grijze en gewone zeehond, vogels	Overbelast
Kop van Schouwen	HRL	Zeeland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen, geen doelen voor vogels, zee- honden of vleermuizen	Overbelast
Manteling van Walcheren	HRL	Zeeland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen, geen doelen voor vogels, zee- honden of vleermuizen	Overbelast

4.5 **Natura 2000-gebieden in het landschap Rivierengebied**

Het Natura 2000 landschap Rivierengebied omvat gebieden die langs de grote rivieren liggen of langs kleinere rivieren zoals de Linge, Vecht en Regge en Niers. De Natura 2000 gebieden Hollands Diep en Biesbosch worden ook tot het Natura 2000 landschap Rivierengebied gerekend, evenals Zouweboezem. Deze gebieden bestaan voor een aanzienlijk deel uit Meren en Moerassen. Dit blijkt ook uit de aan het gebied toegekende doelen (Min LNV, 2006).

Figuur 4-5 Kaart met ligging Natura 2000-gebieden binnen N2000-landschap Rivierengebied.

Op hoofdlijnen zijn de volgende knelpunten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen te onderscheiden (Op basis van het Natura 2000 doelendocument, Ministerie van LNV, 2006 en actuele beheerplannen):

- Te weinig verbinding tussen binnendijkse en buitendijkse gebieden (bossen, moerassen en beeksystemen). Dit is vooral voor vissen en amfibieën een probleem is.
- Te weinig afwisseling tussen open en gesloten gebieden en hoog- en laagdynamische gebieden.
- Barrières, zoals gemalen, sluizen, dijken en dammen, binnen de trekroutes van vissen richting zee en het achterland.
- Achteruitgang kwaliteit rietmoeras en krabbenscheervegetaties als leefgebied van moerasvogels door knelpunten in de hydrologie zowel kwalitatief als kwantitatief. De achteruitgang is bijvoorbeeld gerelateerd aan onvoldoende overstromingsdynamiek in de rivierdelta's.
- Te weinig morfodynamiek (erosie- en sedimentatieprocessen) waardoor te weinig zand wordt afgezet in het rivierengebied landschap voor habitattypes als stroomdalgraslanden.
- Afname kwaliteit habitattypen (stroomdalgraslanden en glanshaver- en vossenstaarthooilanden) door stikstofdepositie.

Versnippering, verdroging en stikstofdepositie zijn drukfactoren die bij de genoemde knelpunten horen. Te weinig begrazing in verhouding tot natuurlijke groei van planten zorgt er voor dat laagblijvende, weinig concurrentiekrachtige soorten van voedselarme omstandigheden worden verdrongen door meer productieve soorten van voedselrijkere omstandigheden. Door deze verdringing komen de instandhoudingsdoelstellingen voor soorten afhankelijk van voedselarme omstandigheden onder druk te staan.

Een oorzaak van problemen voor de instandhoudingsdoelen in dit Landschap is de verbreking van de eeuwenoude samenhang tussen landbouw, natuur en rivier door kanalisatie van de rivier, waarbij de natuurlijke waterloop wordt rechtgetrokken, én modernisering van de landbouw. Daardoor is verdroging, verzuring en vermessing opgetreden en het beheer niet meer voldoende afgestemd op de biomassa-productie (Everts *et al*, 2012a). In de natuurdoelanalyses (NDA's) zijn deze knelpunten bevestigd en per gebied specifieker gemaakt, bijvoorbeeld met verstoring door recreatie, intensieve begrazing en versnippering van leefgebied.

Voor een duurzame instandhouding van de natuurwaarden in het Rivierengebied is het van groot belang om de landschappelijke samenhang van de Natura 2000 gebieden in het Rivierengebied te versterken. De versterking van de relaties tussen binnendijkse en buitendijs gelegen gebieden en het bewerkstelligen van een duidelijke afwisseling van grootschalige én opengebieden met kleinschalige én dichte gebieden binnen de uiterwaarden draagt bij aan de landschappelijke samenhang. Een evenwichtige verdeling van laaggelegen uiterwaarden (voor rietmoerassen en vochtige alluviale bossen, *H91E0), hooggelegen uiterwaarden (o.a. met droge harthoutoibossen H91F0), nevengeulen en diepe plassen is eveneens van belang. De Nederlandse rivieren vormen een doorgaande verbinding naar Duitsland en België voor de trekvis. Voor een aantal habitattypen zijn erosie- en sedimentatieprocessen van groot belang voor het duurzaam voortbestaan van de habitattypen op de lange termijn. Meer ruimte en tijd voor erosie- en sedimentatieprocessen, waardoor leefgebieden zich kunnen aanpassen en ontwikkelen over tijd op verschillende locaties. Vanwege veiligheid en scheepvaart is ongestoorde rivierdynamiek, vrij van kanalisatie en verstoring door geluid, niet mogelijk. Daarom zijn beheer- en inrichtingsmaatregelen noodzakelijk (Min LNV, 2006).

In tabel 4-3 zijn de Natura 2000-gebieden benoemd dit tot de "Rivierengebied" behoren. In deze tabel is aangegeven welke doelsoorten waarvoor het desbetreffende gebied aangewezen is gevoelig zijn voor verstoring; een storingsfactor die benoemd zijn in paragraaf 4.2. Daarnaast is per Natura 2000-gebied aangegeven of er momenteel sprake is van overbelasting door stikstofdepositie; nog een storingsfactor die benoemd is in paragraaf 4.2. Er zijn weliswaar nog diverse andere storingsfactoren zoals ruimtebeslag, versnippering, aantasting van het water- en bodem-systeem. Echter, alle gebieden zijn in wezen gevoelig voor deze storingsfactoren en daarom niet onderscheiden in de tabel. De beoordeling met betrekking tot het risico op significant negatieve effecten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen is opgenomen in hoofdstuk 5.

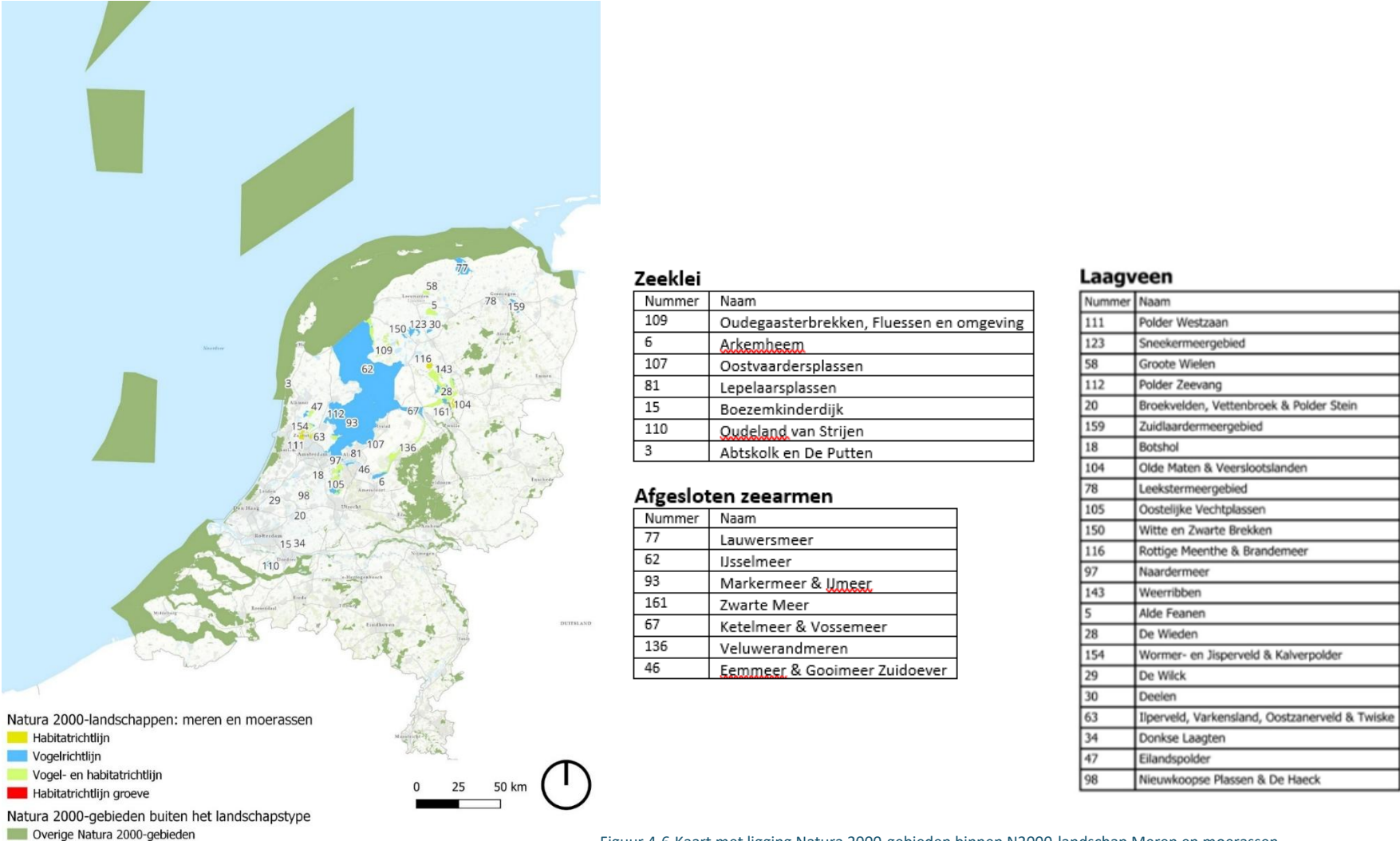
Tabel 4-3: Overzicht Natura 2000-gebieden binnen het Natura 2000-landschap Rivierengebied, de aanwezige storingsgevoelige soorten (behoudens ruimtebeslag want daarvoor zijn alle instandhoudingsdoelen gevoelig) en de huidige stikstofsituatie (oranje is gevoelig/ overbelast en groen is niet gevoelig/ niet overbelast).

Natura 2000-gebied binnen rivierengebied 1)			Gevoeligheid storingsfactoren	
		Provincie	Verstoring	Stikstofdepositie
Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	HRL + VRL	Overijssel	Vogels	Overbelast
Rijntakken	HRL + VRL	Gelderland, Utrecht, Zuid-Holland	Vissen, meervleermuis, vogels	Overbelast
Lingedijk & Diefdijk-Zuid	HRL	Gelderland, Utrecht	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen, niet voor zeehonden, bruinvis, meervleermuis	Overbelast
Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	HRL	Gelderland, Noord-Brabant	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen, niet voor zeehonden, bruinvis, meervleermuis	Overbelast
Kolland & Overlangbroek	HRL	Utrecht	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Zeer lokaal overbelast
Uiterwaarden Lek	HRL	Utrecht, Gelderland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen, geen doelen voor meervleermuis of (zee)zoogdieren	Overbelast
Zouweboezem	HRL + VRL	Utrecht	Vogels	Overbelast
Oude Maas	HRL	Zuid-Holland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen, geen doelen voor meervleermuis of (zee)zoogdieren	Niet overbelast
Hollands Diep	HRL + VRL	Zuid-Holland, Noord-Brabant	Vissen, vogels	Niet overbelast
Biesbosch	HRL + VRL	Noord-Brabant, Zuid-Holland	Vissen, meervleermuis, Vogels.	Overbelast
Oeffelter Meent	HRL	Noord-Brabant	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen, geen doelen voor meervleermuis of (zee)zoogdieren	Overbelast
Zeldersche Driessen	HRL	Noord-Brabant	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Grensmaas	HRL	Limburg	Deels, alleen aangewezen voor habitattypen en voor de zalm, niet voor meervleermuis, bruinvis, zeehonden	Niet overbelast
Maas bij Eijsden	HRL	Limburg	Deels, alleen aangewezen voor habitattypen en zalm, geen doelen voor meervleermuis of (zee)zoogdieren	Niet overbelast

- 1) Een aantal gebieden binnen dit landschap (maar ook in ander landschappen) hebben instandhoudingsdoelstellingen voor de bever en otter. De bever is weliswaar gevoelig voor verstoring door geluid en visuele verstoring. De oefeningen vinden vooral plaats op afstand van de gebieden waarvoor de bever is aangewezen en vinden voor het overgrote deel overdag plaats, wanneer bevers in Nederland niet of weinig actief zijn. Verstoring is daardoor verwaarloosbaar. Otters blijken opvallend tolerant te zijn voor allerlei menselijke activiteiten en lijken niet zeer gevoelig voor verstoring of geluid. Op dit niveau van de passende beoordeling (benoemen van de grootste risico's ten aanzien van N2000) is deze soort buiten beschouwing gelaten. Voor een PB met een groter detailniveau zullen ook deze soorten getoetst moeten worden.

4.6
 Natura 2000-gebieden in het landschap Meren en moerassen

Het Natura 2000 landschap Meren en Moerassen omvat de categorieën van gebieden: A. Afgesloten zeearmen en randmeren, B. Zeeklei en C. Laagveen.

Figuur 4-6 Kaart met ligging Natura 2000-gebieden binnen N2000-landschap Meren en moerassen.

In het Natura 2000-landschap meren en moerassen komt een aantal sterk onder druk staande habitattypen voor, zoals blauwgraslanden en overgangs- en trilvenen. Deze habitattypen komen vooral voor in de laagveengebieden (Zie figuur 4-6). De kranswierwateren en meren met krabbenscheer en fonteinkruiden hebben het zwaartepunt zowel in de laagveengebieden als in de afgesloten zeearmen en randmeren en zijn daarmee van belang voor het realiseren van de gunstige staat van instandhouding van deze habitattypen.

Een aantal beschermde soorten, zoals grote vuurvlied, gevlekte witsnuitlibel, gestreepte waterroofkever, platte schijfhoorn en geel schorpioenmos, zijn nagenoeg geheel gebonden aan de Natura 2000-gebieden van dit landschap en dus mede afhankelijk van dit N2000-landschap voor het realiseren van de gunstige staat van instandhouding. Het landschap is verder van grote betekenis voor de prioritaire soort noordse woelmuis, verschillende vissoorten én als foerageergebied van de meervleermuis.

Het Natura 2000-landschap meren en moerassen is van zeer groot (internationaal) belang als broedgebied voor water- en moerasvogels. In de eerste plaats voor koloniebroeders (lepelaar en reigers) die in uitgestrekte moerassen broeden. Daarnaast voor broedvogels van vitale rietvelden, van jonge verlandingsstadia² en soorten van vochtige graslanden en ruigten. De meren en moerassen zijn van nationale en/of internationale betekenis voor een groot aantal overwinterende watervogels, zowel als foerageergebied als rustplaats.

Karakteristiek voor het landschapstype Laagveen en zeeklei is de dynamiek in het landschap, waarbij successieprocessen van veenvorming en verlanding bepalend zijn voor de biodiversiteit. Het Natura 2000 landschap Meren en Moerassen is van groot belang voor broed- en niet-broedvogels. De meest essentiële opgave voor de afgesloten zeearmen en randmeren is het nastreven van een meer evenwichtig systeem met goede waterkwaliteit. Dit is nodig omdat het de topgebieden zijn voor trekvogels die aan zoetwater gebonden zijn (min LNV, 2006).

Op hoofdlijnen zijn de volgende knelpunten te onderscheiden (Op basis van het Natura 2000 doelendocument, Ministerie van LNV, 2006 en actuele beheerplannen): Natuurlijke gradiënten tussen het water en land ontbreken vaak waardoor moerasranden en plas-dras situaties ontbreken. Verlanding vanuit open water, waarbij open water geleidelijk dichtgroeit, vindt nog maar in zeer beperkte mate plaats, waardoor jonge successiestadia schaars zijn. Dit hangt samen met de voedselrijkdom van de oevers, waar vaak uitsluitend snelgroeiende plantensoorten voorkomen. Daarnaast spelen factoren zoals de waterkwaliteit (eutroof en troebel) en beperkingen bij de verspreiding een rol (Lamers et al.2010). Doordat verlanding nauwelijks meer plaatsvindt, ontbreken karakteristieke gradiënten van water naar land grotendeels, waardoor typische flora en fauna soorten van binnen dit landschap zich beperkt kan ontwikkelen. De jonge verlandingsstadia zijn niet alleen voor de vegetatie van belang, maar herbergen ook het als habitat voor moerasvogels en insecten zeer belangrijke waterriet.

- De gebieden zijn in trek bij recreanten wat verstoring van rustende en foeragerende watervogels met zich meebrengt.

² Verlandingsstadia zijn de verschillende fasen in het proces waarbij een open watergebied (zoals een meer, plas of ven) geleidelijk verandert in land, meestal door natuurlijke ophoping van plantenmateriaal en sediment. Het proces verloopt in opeenvolgende stadia, zoals: Open water met drijvende waterplanten; Kroos- en krabbenscheervegetatie; Riet- en zeggenmoeras; Elzenbroekbos of trilveen en Vochtig grasland of loofbos

- Door onnatuurlijke peilregimes, verdroging en (maai) beheer dat niet gericht is op de natuurdoelen gaan rietmoerassen en riet ouder dan één jaar (overjarig riet), het leefgebied van een groot aantal broedvogels, in kwaliteit achteruit. Het grond- en oppervlaktewaterpeil is tegenwoordig lager dan voor veel habitattypen (incl. leefgebieden voor de fauna) gewenst is.
- In het IJsselmeergebied (met name Markermeer) is de voedselbeschikbaarheid voor watervogels niet op orde door afname van de driehoeksmossel en spiering. Dit geldt voor zowel viseters als bodemfaunaeters.

Versnippering, verdroging, verstoring, vermesting en stikstofdepositie zijn drukfactoren die bij de genoemde knelpunten horen. De sterk toegenomen populaties ganzen in het laagveengebied zorgen voor achteruitgang van de vegetatie. In ieder geval hebben rietzomen hiervan sterk te lijden. De graasdruk door muskusratten en de Amerikaanse rivierkreeft worden door beheerders genoemd. In het landschapstype Laagveen en zeeklei vormen de afname van hydrologische dynamiek, verdroging en verzuring door een toename van wegzijging, verzuring door verdroging en stikstofdepositie en eutrofiering door afbraak van organisch materiaal knelpunten. Verdroging is hierbij één van de grootste landschapsecologische knelpunten. De relatie tussen kwel- en oppervlaktewater heeft een grote invloed op de mate van verdroging. De relatie tussen kwel- en oppervlaktewater is nog belangrijker geworden door grondwateronttrekkingen, de daling van grondwaterstanden in gebieden die om de natuurgebieden liggen en het inklinken van landbouwgrond in de twintigste eeuw (O+BN Natuurkennis Laagveen en zeekleilandschap).

In de tabellen 4-4 – 4-6 zijn de Natura 2000-gebieden benoemd die tot de “Meren en moerassen” behoren. In deze tabel is aangegeven welke doelsoorten waarvoor het desbetreffende gebied aangewezen is gevoelig zijn voor verstoring; een storingsfactor die benoemd zijn in paragraaf 4.2. Daarnaast is per Natura 2000-gebied aangegeven of er momenteel sprake is van overbelasting door stikstofdepositie; nog een storingsfactor die benoemd is in paragraaf 4.2. Er zijn weliswaar nog diverse andere storingsfactoren zoals ruimtebeslag, versnippering, aantasting van het water- en bodem-systeem. Echter, alle gebieden zijn in wezen gevoelig voor deze storingsfactoren en daarom niet onderscheiden in de tabel. De beoordeling met betrekking tot het risico op significant negatieve effecten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen is opgenomen in hoofdstuk 5.

Tabel 4-4: Overzicht Natura 2000-gebieden binnen het Natura 2000-landschap Meren en moerassen, de aanwezige storingsgevoelige soorten (behoudens ruimtebeslag want daarvoor zijn alle instandhoudingsdoelen gevoelig) en de huidige stikstofsituatie (oranje is gevoelig/ overbelast en groen is niet gevoelig/ niet overbelast).

Natura 2000-gebied binnen Meren en moerassen - afgesloten moerassen			Gevoeligheid storingsfactoren	
		Provincie	Verstoring	Stikstofdepositie
Lauwersmeer	VRL	Groningen, Friesland	Vogels	Niet overbelast
IJsselmeer	HRL + VRL	Flevoland, Friesland, Noord-Holland	Meervleermuis, vogels	Niet overbelast
Markermeer & IJmeer	HRL + VRL	Flevoland, Noord-Holland	Meervleermuis, vogels	Niet overbelast
Zwarte Meer	HRL + VRL	Overijssel, Flevoland	Meervleermuis, vogels	Niet overbelast
Ketelmeer & Vossemeer	VRL	Flevoland, Overijssel	Vogels	Niet overbelast
Veluwerandmeren	HRL + VRL	Gelderland, Flevoland	Meervleermuis, vogels	Niet overbelast
Eemmeer & Gooimeer Zuidoever	VRL	Flevoland, Utrecht, Noord-Holland	Vogels	Niet overbelast

Passende beoordeling

Nota Ruimte

projectnummer 0482911.100

24 september 2025

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)

Tabel 4-5: Overzicht Natura 2000-gebieden binnen het Natura 2000-landschap Meren en moerassen, de aanwezige storingsgevoelige soorten (behoudens ruimtebeslag want daarvoor zijn alle instandhoudingsdoelen gevoelig) en de huidige stikstofsituatie (oranje is gevoelig/ overbelast en groen is niet gevoelig/ niet overbelast).

Natura 2000-gebied binnen Meren en moerassen - zeelei		Provincie	Gevoeligheid storingsfactoren	
			Verstoring	Stikstofdepositie
Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	HRL + VRL	Friesland	Meervleermuis, vogels	Overbelast
Arkemheen	VRL	Gelderland, Utrecht	Vogels	Niet overbelast
Oostvaardersplassen	VRL	Flevoland	Vogels	Niet overbelast
Lepelaarsplassen	VRL	Flevoland	Vogels	Niet overbelast
Boezemkinderdijk	VRL	Zuid-Holland	Vogels	Niet overbelast
Oudeland van Strijen	VRL	Zuid-Holland	Vogels	Niet overbelast
Abtskolk en De Putten	VRL	Noord-Holland	Vogels	Niet overbelast

Tabel 4-6: Overzicht Natura 2000-gebieden binnen het Natura 2000-landschap Meren en moerassen, de aanwezige storingsgevoelige soorten (behoudens ruimtebeslag want daarvoor zijn alle instandhoudingsdoelen gevoelig) en de huidige stikstofsituatie (oranje is gevoelig/ overbelast en groen is niet gevoelig/ niet overbelast).

Natura 2000-gebied binnen Meren en moerassen - laagveen		Provincie	Gevoeligheid storingsfactoren	
			Verstoring	Stikstofdepositie
Groote Wielen	HRL + VRL	Noord-Brabant	Meervleermuis, vogels	Niet overbelast
Witte en Zwarte Brekken	VRL	Friesland	Vogels	Niet overbelast
Sneekermeergebied	VRL	Friesland	Vogels	Niet overbelast
Alde Feanen	HRL + VRL	Friesland	Meervleermuis, vogels	Overbelast
Deelen	VRL	Friesland, Gelderland	Vogels	Niet overbelast
Rottige Meenthe & Brandemeer	HRL	Friesland, Overijssel	Meervleermuis	Overbelast
Leekstermeergebied	VRL	Drenthe, Groningen	Vogels	Niet overbelast
Zuidlaardermeergebied	VRL	Drenthe, Groningen	Vogels	Niet overbelast
Weerribben	HRL + VRL	Overijssel	Meervleermuis, vogels	Overbelast
De Wieden	HRL + VRL	Overijssel	Meervleermuis, vogels.	Overbelast
Olde Maten & Veerslootslanden	HRL	Overijssel	Nee, alleen habitattypen en geen doelen voor meervleermuis	Overbelast
Botshol	HRL	Utrecht	Meervleermuis	Overbelast
Eilandspolder	HRL + VRL	Noord-Holland	Vogels	Overbelast
Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	HRL + VRL	Noord-Holland	Meervleermuis, vogels	Overbelast

Passende beoordeling

Nota Ruimte

projectnummer 0482911.100

24 september 2025

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)

Natura 2000-gebied binnen Meren en moerassen - laagveen		Gevoeligheid storingsfactoren		
		Provincie	Verstoring	Stikstofdepositie
Polder Westzaan	HRL	Noord-Holland	Meervleermuis	Overbelast
Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	HRL + VRL	Noord-Holland	Meervleermuis, vogels	Overbelast
Polder Zeevang	VRL	Noord-Holland	Vogels	Niet overbelast
Naardermeer	HRL + VRL	Noord-Holland	Vogels	Overbelast
Oostelijke Vechtplassen	HRL + VRL	Noord-Holland, Utrecht	Meervleermuis, vogels	Overbelast
De Wilck	VRL	Zuid-Holland	Vogels	Niet overbelast
Nieuwkoopse Plassen & De Haack	HRL + VRL	Zuid-Holland	Meervleermuis, vogels	Overbelast
Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein	VRL	Zuid-Holland	Vogels	Niet overbelast
Donkse Laagten	VRL	Zuid-Holland	Vogels	Niet overbelast

4.7 **Natura 2000-gebieden in het landschap Beekdalen**

Het Natura 2000 landschap Beekdalen omvat gebieden van zeer uiteenlopend karakter. Belangrijke overeenkomst in al deze gebieden is de toestroom van grondwater en/of de nadrukkelijke aanwezigheid van beeksystemen. In het bijzonder de aanwezigheid van (lokaal) toestromend grondwater naar het beekstelsel is belangrijk. Slechts in een beperkt aantal gebieden, zoals in Leudal, Swalmdal en Roerdal, is een beek aanwezig (min LNV, 2006).

Beekdalen

Nummer	Naam
128	Swalmdal
32	Dinkelland
148	Wijnjeterper Schar
27	De Bruuk
4	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek
74	Landgoederen Brummen
36	Drentsche Aa-gebied
9	Bekendelle
138	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek
48	Elperstroomgebied
131	Ulvenhoutse Bos
126	Stelkampsveld
125	Springendal & Dal van de Mosbeek
76	Langstraat
115	Roerdal
82	Leudal
80	Lemselermaten
132	Van Oordt's Mersken
13	Binnenveld

Figuur 4-7 Kaart met ligging Natura 2000-gebieden binnen N2000-landschap Beekdalen.

In dit Natura 2000-landschap beekdalen komen relatief veel habitattypen voor, ongeveer de helft daarvan komt ook in andere landschappen voor. Dit komt door de vele overgangen van droog naar nat in deze landschappen. Naast de habitattypen beken en rivieren met waterplanten (zoals waterranonkels en grote fonteinkruiden), zijn de in het Natura 2000-landschap liggende voorkomens van de habitattypen heischrale graslanden, blauwgraslanden, overgangs- en trilvenen (trilvenen) en kalkmoerassen van groot belang voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Wat betreft de boshabitattypen gaat het om eiken-haagbeukenbossen, essen-iepenbossen en beekbegeleidende bossen). Pimpernelblauwtje, donkerblauw pimpernelblauwtje en gaffellibel zijn soorten die geheel of nagenoeg geheel aan dit Natura 2000-landschap zijn verbonden. De beekdalen zijn daarnaast van belang als broedgebied voor vogels van extensieve (kleinschalige) agrarische landschappen met vochtige graslanden. Het gaat om vogels als grutto, kempfaan, watersnip, paapje en grauwe klauwier. Voor de aangewezen niet-broedvogelsoorten zijn de beekdalen van geringe betekenis.

Op hoofdlijnen zijn de volgende knelpunten te onderscheiden (grotendeels op basis van Ministerie van LNV, 2006):

- Vermesting via het grond- en oppervlaktewater is een knelpunt voor veel habitattypen die gebonden zijn aan voedselarmere omstandigheden. Ook stikstofdepositie en overstroming met voedselrijk beekwater tijdens piekafvoeren spelen hierin een rol;
- Verdroging/gedaalde grondwaterstanden waardoor kwelwater niet meer tot in de wortelzone (de bodemlaag waarin levende wortels van planten aanwezig zijn) komt is ook een knelpunt. Gedaalde grondwaterstanden zijn vaak het gevolg van de diepe en intensieve ontwatering in omliggende landbouwgebieden. Het gaat daarbij om zowel ontwatering in de intrekgebieden van het beekdal, waar water in de bodem infiltreert, als op de beekdalflanken in het overgangsgebied tussen het laaggelegen natte deel van het beekdal en het hoger gelegen omliggende landschap. Maar ook in het beekdal zelf kunnen diepe 'landbouwdoorvoersloten' - via welke landbouwgebieden naar het lagergelegen beekdal afwateren - voor verdroging zorgen
- Het intensief schonen van de beek/verdiepen van de beek zorgt niet alleen voor een snelle afvoer van water. Het verstoort de opbouw, en daarmee het leefgebied van doelsoorten, van een beekbodem met een gevarieerd substraat (slib, zand, grond, hout) (Grootjans et al., 2012).
- Het gaat vaak om kleine en kwetsbare gebieden in een omgeving die landbouwkundig gebruikt wordt. Herstel op landschapsschaal, waarbij het brede, samenhangende landschap inclusief natuurlijke processen en structuren als geheel wordt meegenomen, is nodig om duurzame instandhouding te kunnen waarborgen.

Versnippering, verdroging, vermessing en stikstofdepositie zijn drukfactoren die bij de genoemde knelpunten horen.

In de tabel 4-7 zijn de Natura 2000-gebieden benoemd dit tot de "Beekdalen" behoren. In deze tabel is aangegeven welke doelsoorten waarvoor het desbetreffende gebied aangewezen is gevoelig zijn voor verstoring; een storingsfactor die benoemd zijn in paragraaf 4.2. Daarnaast is per Natura 2000-gebied aangegeven of er momenteel sprake is van overbelasting door stikstofdepositie; nog een storingsfactor die benoemd is in paragraaf 4.2. Er zijn weliswaar nog diverse andere storingsfactoren zoals ruimtebeslag, versnippering, aantasting van het water- en bodem-systeem. Echter, alle gebieden zijn in wezen gevoelig voor deze storingsfactoren en daarom niet onderscheiden in de tabel. De beoordeling met betrekking tot het risico op significant negatieve effecten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen is opgenomen in hoofdstuk 5.

Tabel 4-7: Overzicht Natura 2000-gebieden binnen het Natura 2000-landschap Beekdalen, de aanwezige storingsgevoelige soorten (behoudens ruimtebeslag want daarvoor zijn alle instandhoudingsdoelen gevoelig) en de huidige stikstofsituatie (oranje is gevoelig/ overbelast en groen is niet gevoelig/ niet overbelast).

Natura 2000-gebied binnen Beekdalen -		Gevoeligheid storingsfactoren		
		Provincie	Verstoring	Stikstofdepositie
Van Oordt's Mersken	HRL + VRL	Friesland	Vogels	Overbelast
Wijnjeterper Schar	HRL	Friesland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Drentsche Aa-gebied	HRL	Drenthe	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor meervleermuis, bruinvis en zeehonden	Overbelast
Elperstroomgebied	HRL	Drenthe	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Springendal & Dal van de Mosbeek	HRL	Overijssel	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor meervleermuis, bruinvis en zeehonden	Overbelast
Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	HRL	Overijssel		Overbelast
Lemselermaten	HRL	Overijssel		Overbelast
Dinkelland	HRL	Overijssel		Overbelast
Landgoederen Brummen	HRL	Gelderland		Overbelast
Stelkampseveld	HRL	Gelderland	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor meervleermuis, bruinvis en zeehonden	Overbelast
Bekendelle	HRL	Gelderland		Overbelast
Binnenveld	HRL	Gelderland, Utrecht		Overbelast
De Bruuk	HRL	Gelderland		Overbelast
Ulvenhoutse Bos	HRL	Noord-Brabant		Overbelast
Langstraat	HRL	Noord-Brabant	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor meervleermuis, bruinvis en zeehonden	Overbelast
Vlijmens Ven, moerputten & Bossche Broek	HRL	Noord-Brabant		Overbelast
Leudal	HRL	Limburg		Overbelast
Swalmdal	HRL	Limburg		Overbelast
Roerdal	HRL	Limburg		Overbelast

4.8 Natura 2000-gebieden in het landschap Hogere zandgronden

Het Natura 2000 landschap Hogere zandgronden omvat gebieden die vooral gelegen zijn in de hoger gelegen provincies Drenthe, Overijssel, Noord-Brabant en Limburg. Het grootste Natura 2000 gebied in dit landschap is de Veluwe. In internationaal opzicht zijn met name de zandverstuivingen en loofbossen die in dit landschap voorkomen van groot belang. Een groot aantal gebieden van het Natura 2000 landschap Hogere zandgronden is relatief klein en omgeven door landbouwgronden. Vanwege de aanwezige habitattypen wordt de Brunssummerheide tot de Hogere zandgronden gerekend en niet tot Heuvelland. Het gebied Abdij Lilbosch & voormalig Klooster Mariahoop omvat een aantal gebouwen die door Nederland zijn aangemeld als habitatrictlijngebied bij de Europese Unie vanwege de aanwezige zomerbiotopen van de ingekorven vleermuis (Min LNV, 2006).

Hogere zandgronden

Nummer	Naam
45	Dwingelderveld
75	Landgoederen Oldenzaal
91	Mantingerbos
149	Willinks Weust
14	Boetelerveld
61	Holtingerveld
144	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven
17	Boschhuizerbergen
65	Kempeland-West
83	Lieftingsbroek
7	Bakkeveense Duinen
96	Meinweg
102	Norgerholt
133	Vecht- en Beneden-Reggegebied
86	Lonnekermeer
19	Brabantse Wal
2	Abdij Lilbosch & voormalig Klooster Mariahoop
35	Drents-Friese Wold & Leggelderveld
64	Kampina & Oisterwijkse Vennen
22	Brunssummerheide
11	Bergvennen & Brecklenkampse Veld
117	Sallandse Heuvelrug
113	Regte Heide & Riels Laag
89	Maasduinen
37	Drouwenezand
92	Mantingerzand

79	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux
135	Veluwe
118	Sarsven en De Banen
121	Sint Jansberg
127	Strabrechtse Heide & Beuven
87	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen
16	Borkeld

Figuur 4-8 Kaart met ligging Natura 2000-gebieden binnen N2000-landschap Hogere zandgronden.

Het vergroten van interne samenhang van gebieden door herstel van evenwichtige verdeling van open en gesloten met meer geleidelijke overgangen van zandverstuivingen, heide, vennen, graslanden en bos vormt een belangrijke opgave voor de gebieden op de Hoge zandgronden. Verbindingen tussen verschillende natuurgebieden zijn met name voor duurzame instandhouding van fauna en herstel van de algemene biodiversiteit nodig. Belangrijke habitattypen in dit landschap zijn stuifzandheiden met struikheide, binnenlandse kraaiheidebegroeiingen, zandverstuivingen, zwak gebufferde vennen, vochtige heiden, heischrale graslanden en blauwgraslanden. De belangrijkste voorkomens van de soort drijvende waterweegbree liggen binnen dit landschap. Het vliegend hert komt voor in een aantal gebieden op de Veluwe en Sint Jansberg. De gebieden van de hogere zandgronden zijn eveneens van groot belang voor soorten als kamsalamander en beekprik.

Voor de broedvogels is het Natura 2000 landschap van grote betekenis voor soorten van zandige tot (hei)schrale biotopen, al dan niet op de overgang naar open bossen. Het gaat om soorten als korhoen, draaihals, nachtzwaluw, duinpieper, tapuit en grauwe klauwier. Voor de aangewezen niet-broedvogelsoorten is dit landschap van beperkte betekenis, met uitzondering van enkele gebieden die slaap- of pleisterplaatsen herbergen van zwanen, ganzen of kraanvogels (Dwingelderveld, Kampina & Oisterwijkse Vennen en Strabrechtse Heide & Beuven).

Zandlandschappen bevatten verschillen in minerale samenstelling als gevolg van de agrarische historie in deze gebieden. Door ontginning, begrazing en plaggen van ongeschikte akkerbouwgronden zijn buitengebieden verschaald en heidevelden en woeste gronden ontstaan. Anderzijds zijn op de akkers (essen, engen en enken) de bodems verder verrijkt. De, aan natuurlijke bodemvruchtbaarheid gerelateerde, samenhang van vegetatietypen en landgebruiksvormen is in de loop van de 20ste eeuw verloren gegaan, als gevolg van grootschalige ontginning, toepassing van kunstmeststoffen en stikstofdepositie. In de loop van de 20ste eeuw zijn grote delen van het droog zandlandschap ingeplant met Grove den en uitheemse boom- en struiksoorten zoals douglasspar, lariks, Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers. Veel van deze soorten blijken zich invasief te gedragen door bijvoorbeeld een snelle verspreiding in het landschap. Dit leidt vooral in de voedselarme delen van het landschap tot problemen bij de ontwikkeling en het beheer van habitattypen.

Daarnaast bestonden binnen het droge zandlandschap aanzienlijke verschillen in microklimaat en vochtbeschikbaarheid en -nalevering. Door heide- en stuifzandbebossingen met successie naar loofbos en door de uitbreiding van relatief productieve soorten in korte vegetaties zijn de voorheen optredende contrasten in microklimaat genivelleerd ten gunste van een gemiddeld koeler microklimaat (Bijlsma *et al.*, 2012).

Op hoofdlijnen zijn de volgende knelpunten te onderscheiden (grotendeels op basis van Ministerie van LNV, 2006):

- Vermesting via het grond- en oppervlaktewater is een knelpunt voor de habitattypen die gebonden zijn aan voedselarmere omstandigheden.
- Stikstofdepositie speelt hierin een belangrijke rol. Door vergrassing, waarbij (voedselarme) soortenrijke vegetaties geleidelijk dichtgroeien met dominante grassoorten, zijn soorten als korhoen, draaihals, duinpieper en tapuit sterk achteruitgegaan.
- Naast veresting is ook verzuring van de bodem een knelpunt, waardoor de mineralen aan- en afvoer niet in balans is. Dit heeft naast gevolgen voor habitattypen ook gevolgen voor de voedselbeschikbaarheid van onder andere vogels.
- In sommige gevallen is het natuurbeheer niet voldoende intensief om de gevolgen van stikstofdepositie op te heffen.
- Verdroging, waardoor kwelwater niet meer tot in de wortelzone komt, is een knelpunt.
- De winddynamiek bij stuifzanden en stuifzandheiden is te beperkt voor een duurzame instandhouding van deze habitattypen en bijbehorende soorten.
- Het gaat vaak om kleine en kwetsbare gebieden in een omgeving die landbouwkundig gebruikt wordt. Herstel op landschapsschaal, waarbij het brede, samenhangende landschap inclusief natuurlijke processen en structuren als geheel wordt meegenomen, is nodig om duurzame instandhouding te kunnen waarborgen.
- Specifiek voor de Veluwe speelt verstoring door recreanten een negatieve rol in de broedvogelpopulatie.

Versnippering, verdroging, vermessing, verzuring, verstoring en stikstofdepositie zijn drukfactoren die bij de genoemde knelpunten horen. Uit de natuurdoelanalyses voor de Natura 2000-gebieden die onderdeel zijn van de hogere zandgronden blijkt dat een reductie van stikstofdepositie nodig is en maatregelen om verdroging tegen te gaan om verdere verslechtering van deze Natura 2000-gebieden te voorkomen. Hiervoor zijn maatregelen binnen én buiten die gebieden nodig.

In de tabel 4-8 zijn de Natura 2000-gebieden benoemd die tot de “Hoge zandgronden” behoren. In deze tabel is aangegeven welke doelsoorten waarvoor het desbetreffende gebied aangewezen is gevoelig zijn voor verstoring; een storingsfactor die benoemd is in paragraaf 4.2. Daarnaast is per Natura 2000-gebied aangegeven of er momenteel sprake is van overbelasting door stikstofdepositie; nog een storingsfactor die benoemd is in paragraaf 4.2. Er zijn weliswaar nog diverse andere storingsfactoren zoals ruimtebeslag, versnippering, aantasting van het water- en bodem-systeem. Echter, alle gebieden zijn in wezen gevoelig voor deze storingsfactoren en daarom niet onderscheiden in de tabel. De beoordeling met betrekking tot het risico op significant negatieve effecten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen is opgenomen in hoofdstuk 5.

Tabel 4-8: Overzicht Natura 2000-gebieden binnen het Natura 2000-landschap Hoge zandgronden, de aanwezige storingsgevoelige soorten (behoudens ruimtebeslag want daarvoor zijn alle instandhoudingsdoelen gevoelig) en de huidige stikstofsituatie (oranje is gevoelig/ overbelast en groen is niet gevoelig/ niet overbelast).

Natura 2000-gebied binnen Hogere zandgronden		Gevoeligheid storingsfactoren		
		Provincie	Verstoring	Stikstofdepositie
Bakkeveense Duinen	HRL	Friesland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Lieftinghsbroek	HRL	Drenthe	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Norgerholt	HRL	Drenthe	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Drouwernerzand	HRL	Drenthe	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Drents-Friese Wold & Leggelderveld	HRL + VRL	Drenthe, Friesland	Vogels	Overbelast
Holtingerveld	HRL	Drenthe	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor vleermuizen	Overbelast
Dwingelderveld	HRL + VRL	Drenthe	Vogels	Overbelast
Mantingerbos	HRL	Drenthe	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Mantingerzand	HRL	Drenthe	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Vecht- en Beneden-Reggegebied	HRL	Overijssel	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor vleermuizen	Overbelast
Boetelerveld	HRL	Overijssel		Overbelast
Sallandse Heuvelrug	HRL + VRL	Overijssel	Vogels	Overbelast
Borkeld	HRL	Overijssel	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Bergvennen & Brecklenkampse Veld	HRL	Overijssel	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Landgoederen Oldenzaal	HRL	Overijssel	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor vleermuizen	Overbelast
Lonnekermeer	HRL	Overijssel		Overbelast

Passende beoordeling

Nota Ruimte

projectnummer 0482911.100

24 september 2025

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)

Natura 2000-gebied binnen Hogere zandgronden		Gevoeligheid storingsfactoren		
		Provincie	Verstoring	Stikstofdepositie
Veluwe	HRL + VRL	Gelderland	Meervleermuis, vogels	Overbelast
Willinks Weust	HRL	Gelderland	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor vleermuizen	Overbelast
Brabantse Wal	HRL + VRL	Noord-Brabant	Vogels	Overbelast
Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	HRL	Noord-Brabant	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor vleermuizen	Overbelast
Kampina & Oisterwijkse Vennen	HRL + VRL	Noord-Brabant	Vogels	Overbelast
Regte Heide & Riels Laag	HRL	Noord-Brabant	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Kempenland-West	HRL	Noord-Brabant	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor vleermuizen	Overbelast
Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	HRL + VRL	Noord-Brabant	Vogels	Overbelast
Strabrechtse Heide & Beuven	HRL + VRL	Noord-Brabant	Vogels	Overbelast
Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	HRL + VRL	Noord-Brabant, Limburg	Vogels	Overbelast
Sint Jansberg	HRL	Limburg	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor vleermuizen	Overbelast
Boschhuizerbergen	HRL	Limburg	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Maasduinen	HRL VRL	Limburg	Vogels	Overbelast
Sarsven en De Banen	HRL	Limburg	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor vleermuizen	Overbelast
Meinweg	HRL VRL	Limburg	Vogels	Overbelast
Abdij Lillbosch & voormalig klooster Mariahoop	HRL	Limburg	Ja, aangewezen voor een vleermuissoort	Niet overbelast
Brunssumerheide	HRL	Limburg	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor meervleermuis, bruinvis en zeehonden	Overbelast

4.9 **Natura 2000-gebieden in het landschap Hoogveen**

In Nederland zijn nog enkele restanten van het oorspronkelijke hoogveenlandschap te vinden. Het Natura 2000 landschap Hoogveen omvat 12 gebieden waarvan 7 gebieden worden gerekend tot de resten van hoogveenlandschap. De andere 5, die langs de grens met Duitsland liggen, zijn zogenaamde ‘komvenen in dekzandlandschap’. Voor alle hoogveen geldt dat ze bestaan uit lenshoogveen en zeer afhankelijk zijn van specifieke eisen aan de hydrologie (zoals neerslaggevoed, stabiele waterstand, voldoende water vast kunnen houden), zowel in de kern van het gebied als in de overgangszones (MIN LNV 2006).

Kom venen in dekzandlandschap

Nummer	Naam
24	Buurserzand & Haaksbergerveen
153	Wooldse Veen
151	Witte Veen
71	Korenburgerveen
1	Aamsveen

Resten hoogveenlandschap

Nummer	Naam
31	Deurnsche Peel & Mariapeel
50	Fochteloërveen
147	Wierdense Veld
57	Groote Peel
8	Bargerveen
49	Engbertsdijksvenen
152	Witterveld

Figuur 4-9 Kaart met ligging Natura 2000-gebieden binnen N2000-landschap Hoogveen.

Belangrijke habitattypen die in dit landschap voorkomen zijn: in de kernen van de gebieden actief hoogveen (hoogveenlandschap) en herstellende hoogvenen en langs de randzones van de gebieden hoogveenbossen, vochtige heide en zure vennen. Het internationaal belang van hoogveen is groot door de enorme achteruitgang van het lenshoogveen waarvan nog relatief veel restanten in Nederland te vinden zijn. In de randzones van de gebieden komen hoogveenbossen, vochtige heiden en zure vennen voor. De soorten van de Habitatrichtlijn die met name voorkomen in deze randzones zijn de grote modderkruiper en kamsalamander. Hoogvenen zijn vooral van belang voor vogelsoorten, zoals grauwe klauwier. De hoogvenen en de bijbehorende lagg-zones hebben grote betekenis als broedgebied voor vogelsoorten van relatief voedselarme wateren en open vochtige biotopen zoals geoorde fuut, kraanvogel, porseleinhoen, watersnip, paapje en grauwe klauwier. De hoogvenen zijn voor niet-broedvogels vooral van belang als slaapplekken voor taiga- en toendrarietganzen en als pleisterplaatsen voor kraanvogels.

Door ontginning, ontwatering en vergraving zijn in Nederland geen (levende) hoogvenen meer over die hydrologisch nog zelfstandig functioneren, dat wil zeggen hun eigen waterhuishouding kunnen reguleren. Alle hoogveengebieden in Nederland zijn grotendeels vergraven en liggen ingebed in diep ontwaterde gebieden. Dit leidt tot sterk wisselende waterstanden.

Daarnaast zijn op hoofdlijnen de volgende knelpunten te onderscheiden (grotendeels op basis van Ministerie van LNV, 2006):

- Het gaat vaak om kleine gebieden in een agrarische omgeving waardoor verdroging, vermesting en stikstofdepositie belangrijke knelpunten zijn voor de hoogvenen die afhankelijk zijn van extreem voedselarme omstandigheden.
- Het systeem is vaak niet compleet door het ontbreken van een natuurlijke overgang van het hoogveen naar de minerale omgeving (Ook wel aangeduid als lagg-zone). De vroegere laggzones en randzones van hoogveenlandschappen zijn meestal als eerste ontgonnen. Hierdoor zijn in veel gebieden de natuurlijke gradiënten in zuurgraad en beschikbaarheid van nutriënten en mineralen en de daarvan afhankelijke planten- en diersoorten verdwenen (Everts et al., 2012b).
- Voor vogels kan verstoring door recreatie een negatieve invloed hebben, met name de kraanvogel is hier extreem gevoelig voor.
- In sommige gevallen is het natuurbeheer niet voldoende intensief om de gevolgen van stikstofdepositie op te heffen, waardoor vergrassing en verbossing optreedt.

Versnippering, verdroging, vermesting, verstoring en stikstofdepositie zijn drukfactoren die bij de genoemde knelpunten horen.

Uit de natuurdoelanalyses (NDA's) van de Natura 2000-gebieden in het Hoogvenen landschap blijkt dat de natuur in deze gebieden onder druk staat. De hoeveelheid stikstof die er neerslaat, is te hoog voor wat de natuur aan kan. Uit de NDA's blijkt dat zonder ingrijpen blijft dit zeker tot 2030 zo, waardoor het risico op verdere verslechtering zeer hoog is. Daarnaast is de grond in de het Hoogveenlandschap over het algemeen te droog voor behoud en herstel van het hoogveen. Klimaatverandering zal de droogte in de zomers vergroten, hierdoor neemt het risico op belemmering van hoogveen herstel verder toe (Bijlsma et al., 2011). Het perspectief voor herstel van hoogveen en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen is daarom op dit moment slecht, net als voor heiden. Stabieler en hogere grondwaterstanden en een vermindering van stikstofneerslag zijn nodig. Het is noodzakelijk om niet alleen in het gebied, maar ook daarbuiten te zoeken naar maatregelen om de natuurdoelen voor de hoogveenlandschappen te halen. In de Vogelrichtlijngebieden (zie tabel 4-9) kan er sprake zijn van conflicterende doelen; zo vormt het herstel van het hoogveen een belangrijke opgave. Tegelijkertijd is het gebied aangewezen voor een aantal vogelsoorten die het juist zo goed in het hoogveen omdat dit in kwaliteit is achteruitgegaan. Om de conflicterende doelen, herstel hoogveen en bescherming van vogelsoorten die het goed doen in hoogvenen met een lage kwaliteit, is het mogelijk om vol in te zetten op herstel van het hoogveen en daarnaast de al ingerichte bufferzones rondom het gebied geschikt te maken voor de vogels.

In de tabellen 4-9 en 4-10 zijn de Natura 2000-gebieden benoemd die tot de “Hoogvenen” behoren. In deze tabel is aangegeven welke doelsoorten waarvoor het desbetreffende gebied aangewezen is gevoelig zijn voor verstoring; een storingsfactor die benoemd is in paragraaf 4.2. Daarnaast is per Natura 2000-gebied aangegeven of er momenteel sprake is van overbelasting door stikstofdepositie; nog een storingsfactor die benoemd is in paragraaf 4.2. Er zijn weliswaar nog diverse andere storingsfactoren zoals ruimtebeslag, versnippering, aantasting van het water- en bodem-systeem. Echter, alle gebieden zijn in wezen gevoelig voor deze storingsfactoren en daarom niet onderscheiden in de tabel. De beoordeling met betrekking tot het risico op significant negatieve effecten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen is opgenomen in hoofdstuk 5.

Tabel 4-9: Overzicht Natura 2000-gebieden binnen het Natura 2000-landschap Hoogvenen, de aanwezige storingsgevoelige soorten (behoudens ruimtebeslag want daarvoor zijn alle instandhoudingsdoelen gevoelig) en de huidige stikstofsituatie (oranje is gevoelig/ overbelast en groen is niet gevoelig/ niet overbelast).

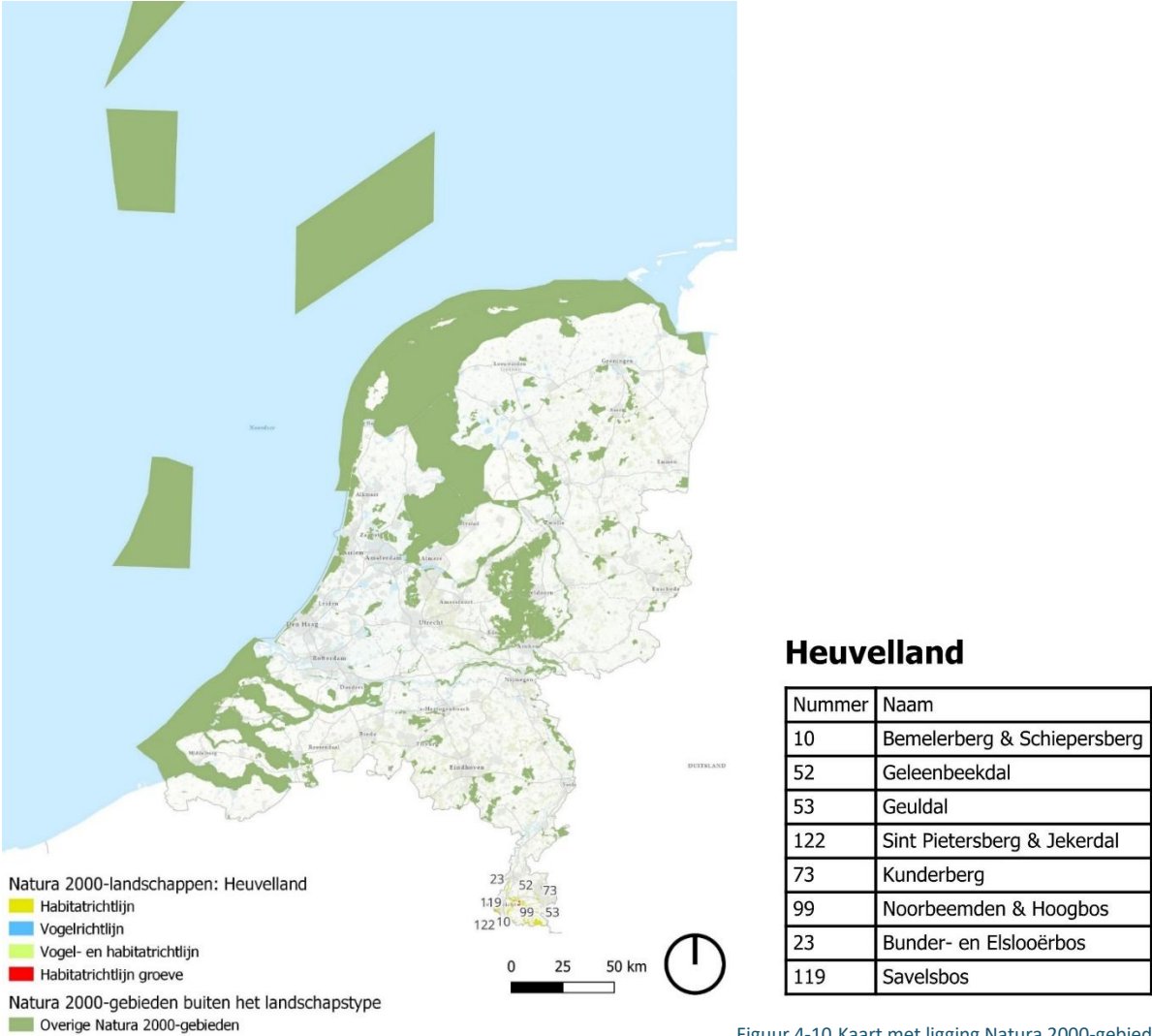
Natura 2000-gebied binnen Hoogvenen – resten hoogveenlandschap		Provincie	Gevoeligheid storingsfactoren	
			Verstoring	Stikstofdepositie
Fochteloërveen	HRL + VRL	Drenthe, Friesland	Vogels	Overbelast
Witterveld	HRL	Drenthe	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Bargerveen	HRL + VRL	Drenthe	Vogels	Overbelast
Engbertsdijkvenen	HRL + VRL	Overijssel	Vogels	Overbelast
Wierdense Veld	HRL	Overijssel	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast
Deurnsche Peel & Mariapeel	HRL + VRL	Noord-Brabant, Limburg	Vogels	Overbelast
Groote Peel	HRL + VRL	Noord-Brabant, Limburg	Vogels	Overbelast

Tabel 4-10: Overzicht Natura 2000-gebieden binnen het Natura 2000-landschap Hoogvenen, de aanwezige storingsgevoelige soorten (behoudens ruimtebeslag want daarvoor zijn alle instandhoudingsdoelen gevoelig) en de huidige stikstofsituatie (oranje is gevoelig/ overbelast en groen is niet gevoelig/ niet overbelast).

Natura 2000-gebied binnen Hoogvenen – komvenen in dekzandlandschap-		Provincie	Gevoeligheid storingsfactoren	
			Verstoring	Stikstofdepositie
Buurserzand & Haaksbergerveen	HRL	Overijssel	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor meervleermuis, bruinvis en zeehonden	Overbelast
Witte Veen	HRL	Overijssel		Overbelast
Aamsveen	HRL	Overijssel		Overbelast
Korenburgerveen	HRL	Gelderland		Overbelast
Wooldse Veen	HRL	Gelderland	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen	Overbelast

4.10 Natura 2000-gebieden in het landschap Heuvelland

In Nederland zijn acht Natura 2000-gebieden die vallen onder het Natura 2000 landschap Heuvelland.

Figuur 4-10 Kaart met ligging Natura 2000-gebieden binnen N2000-landschap Heuvelland.

In het Natura 2000 landschap Heuvelland komt een groot aantal habitattypen voor, die alleen in dit landschap voorkomen. Het betreft: pionierbegroeiingen op rotsbodem (*H6110), zinkweiden (*H6130), kalkgraslanden(*H6210), kalktufbronnen (*H7220), veldbiesbeukenbossen, (H9110) en de eiken-haagbeukenbossen (heuvelland) (H9160_B). Verder is het landschap van groot belang voor habitattypen als heischrale graslanden (*H6230), ruigten en zomen (droge bosranden) (H6430_C) en vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen) (*H91E0_C). Daarnaast is het landschap van belang voor habitattypen als heischrale graslanden (*H6230), ruigten en zomen (droge bosranden) (H6430_C) en vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen) (*H91E0_C). De soorten geelbuikvuurpad (H11 93) en Spaanse vlag (*H1078) komen alleen voor in dit Natura 2000 landschap. Heuvelland is van grote betekenis vanwege de overwinteringsgebieden voor vleermuizen. Landelijk gezien zijn de belangrijkste overwinteringsgebieden van vale en ingekorven vleermuis (H1324 en H1321) binnen Heuvelland gelegen. Belangrijke voorkomens van de zeggekorfslak (H1016) komen binnen dit landschap voor (Min. LNV, 2006).

In de hellingbossen heeft stikstofdepositie en inspoeling van nutriënten vanuit hoger gelegen landbouwgronden geleid tot ophoping van stikstof in het strooisel (de bodemlaag waar gevallen bladeren en naalden herkenbaar aanwezig zijn). De habitats hellingbossen en hellingschraallanden zijn afhankelijk van beheer om in hun gewenste vorm in stand te blijven. Waar het beheer vroeger een economisch doel diende, wordt beheer nu vooral uitgevoerd voor het bereiken van de natuurbeheerdoelen. Hierdoor is de frequentie van de beheeringrepen afgenomen en de intensiteit per ingreep toegenomen met afname van diversiteit in het landschap als gevolg. Daarnaast vormt versnippering vooral voor de hellingschraallanden een belangrijk knelpunt voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Uit de opgestelde natuurdoelanalyses voor de Natura 2000-gebieden behorend tot het heuvelland (zie website Ecologische autoriteit) blijkt de urgentie om de knelpunten aan te pakken om verslechtering te voorkomen.

In de tabellen 4-11 zijn de Natura 2000-gebieden benoemd dit tot de “Heuvelland” behoren. In deze tabel is aangegeven welke doelsoorten waarvoor het desbetreffende gebied aangewezen is gevoelig zijn voor verstoring; een storingsfactor die benoemd zijn in paragraaf 4.2. Daarnaast is per Natura 2000-gebied aangegeven of er momenteel sprake is van overbelasting door stikstofdepositie; nog een storingsfactor die benoemd is in paragraaf 4.2. Er zijn weliswaar nog diverse andere storingsfactoren zoals ruimtebeslag, versnippering, aantasting van het water- en bodem-systeem. Echter, alle gebieden zijn in wezen gevoelig voor deze storingsfactoren en daarom niet onderscheiden in de tabel. De beoordeling met betrekking tot het risico op significante gevolgen voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen is opgenomen in hoofdstuk 5.

Tabel 4-11: Overzicht Natura 2000-gebieden binnen het Natura 2000-landschap Heuvelland, de aanwezige storingsgevoelige soorten (behoudens ruimtebeslag want daarvoor zijn alle instandhoudingsdoelen gevoelig) en de huidige stikstofsituatie (oranje is gevoelig/ overbelast en groen is niet gevoelig/ niet overbelast).

Natura 2000-gebied binnen Heuvelland-	Gevoeligheid storingsfactoren		
	Provincie	Verstoring	Stikstofdepositie
Bunder- & Elsoërbos	HRL	Nee, alleen aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor meervleermuis, bruinvis en zeehonden	Overbelast
Geleenbeekdal	HRL		Overbelast
Bemelerberg & Schieperberg	HRL	Aangewezen voor 3 vleermuissoorten	Overbelast
Geuldal	HRL		Overbelast
Kunderbos	HRL	Aangewezen voor 3 vleermuissoorten	Overbelast
Sint Pietersberg & Jekerdal	HRL		Overbelast
Savelsbos	HRL		Overbelast

Natura 2000-gebied binnen Heuvelland-		Gevoeligheid storingsfactoren		
	Provincie	Verstoring	Stikstofdepositie	
Noorbeemden & Hoogbos	HRL	Limburg	Nee, aangewezen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, niet voor meervleermuis, bruinvis en zeehonden	Overbelast

4.11 Natura 2000 in de buurlanden

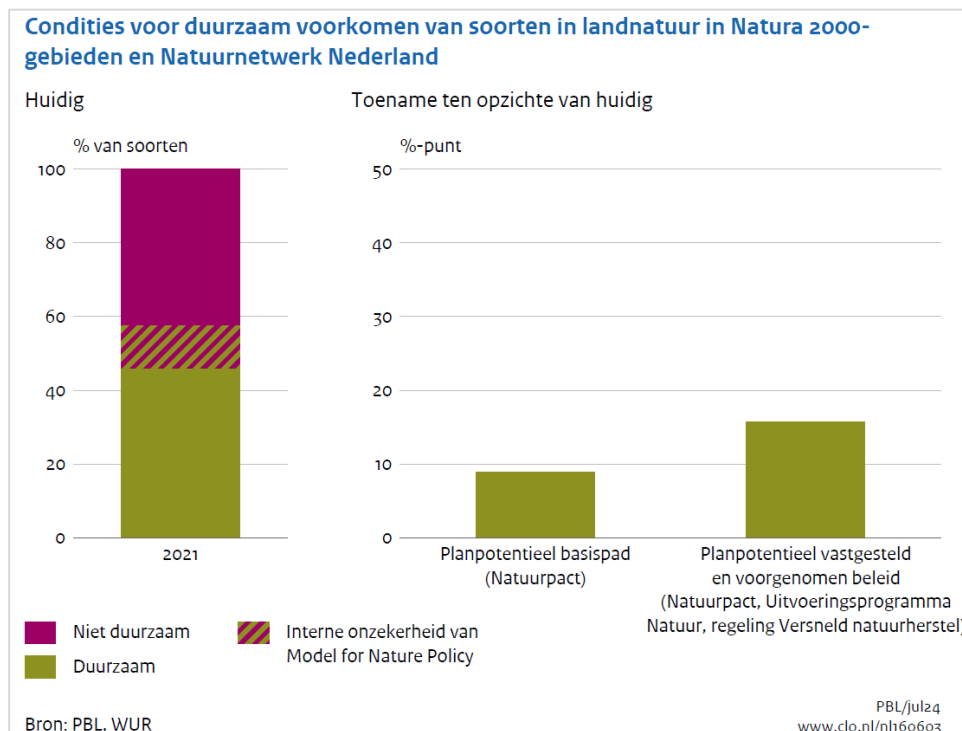
Buiten de grenzen van Nederland liggen ook een groot aantal Natura 2000-gebieden, sommige gebieden direct grenzen aan Nederland of zijn de Nederlandse Natura 2000-gebieden een onderdeel van een groter natuurgebied (zoals bijvoorbeeld van de Waddenzee, Aamsveen, Brabantse Wal). De Nota Ruimte kan ook – met name via stikstofdepositie, maar ook via verstoring in de gebieden aan de grens - op deze gebieden invloed hebben. Dit is afhankelijk van de ligging en de aard en omvang van de activiteit of ingreep in relatie tot de afstand van het buitenlands Natura 2000-gebied tot de Nederlandse grens en de gevoeligheden in deze Natura 2000-gebieden.

4.12 Autonome ontwikkeling

Het Nederlandse beleid is erop gericht om de gunstige staat van de soorten en habitattypen vallend onder de VHR binnen Nederland te realiseren. Voor de Natura 2000-gebieden zijn beheerplannen opgesteld waarin is aangegeven welke maatregelen getroffen moeten worden om op termijn de Natura 2000-doelen te halen.

De tussenrapportage Natuurverkenning 2050 verkent het toekomstig autonome beeld van de Nederlandse Natura 2000 in 2050. Deze rapportage is gebaseerd op verschillende beleidsstukken (zoals Natuurpact, PAGW, en klimaatakkoord). Op basis van het voorgenomen beleid in het Natuurpact is het mogelijk dat in 2027 65% van de Vogel en Habitatrichtlijn doelen worden gerealiseerd. Ook in autonome toekomst wordt geen 100% VHR-doelbereik ingeschat, dit komt doordat de omstandigheden voor veel soorten nog onvoldoende zijn. Bijvoorbeeld als gevolg van een tekort aan leefgebied en ongeschiktheid van het leefgebied door versnippering, verdroging en vermessing. In de natuurdoelanalyses (NDA's) die voor de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn opgesteld, is ook betoogd dat een groot aantal doelen (nog) niet kunnen worden gehaald en dat in de Natura 2000-beheerplannen extra maatregelen geformuleerd moeten worden die moeten bijdragen aan het realiseren van de doelen.

In alle provincies is budget beschikbaar voor de uitvoering de komende jaren van maatregelen uit de provinciale programma's Landelijk gebied. Met het besluit van 4 september 2024 om het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) te schrappen, is er momenteel geen zicht op de totale uitvoering van die provinciale programma's, al kan een deel van de maatregelen door het beschikbare budget wel uitgevoerd worden.

Figuur 4-11 huidige situatie en autonome ontwikkeling duurzaam voorkomen van soorten in landnatuur in Natura 2000-gebieden (PBL), situatie voordat het NPLG werd geschrapt.

Ook de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) draagt in de toekomst nog bij aan de N2000-doelen. De Natura 2000-gebieden zijn voor het grootste deel onderdeel van het NNN, waarmee realisatie van het NNN, naast verbetering van de milieucondities, een essentieel instrument is om de vereiste gunstige staat te bereiken voor de habitat- en vogelrichtlijnsoorten en habitattypen. Daarnaast kunnen ook natuurmaatregelen buiten het NNN bijdragen aan het realiseren van een gunstige staat van instandhouding van deze soorten en habitattypen.

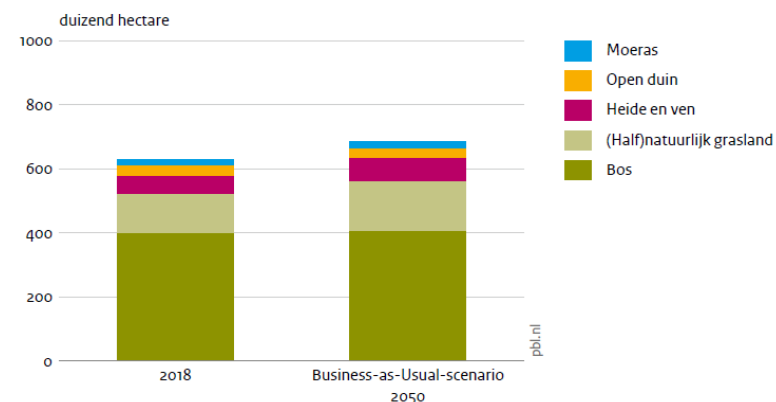
De autonome toename aan areaal natuur is in figuur 4-12 weergegeven. Het areaal aan grote wateren verandert nauwelijks en is niet in deze figuur opgenomen. Naar verwachting gaat de ontwikkeling van landnatuur in en rond de grote wateren (voorkust, Marker Wadden, moeraszone IJsselmeer) door en komen er enkele duizenden hectaren aan eilanden en natuurlijke oevers bij.

Het Planbureau voor de Leefomgeving en Universiteit Wageningen hebben onderzocht wat de uitvoering van de huidige NNN-plannen betekent voor de condities voor instandhouding van soorten. Het vergroten van het oppervlak van natuurgebieden door uitbreiding van NNN, het versterken van kwetsbare ecosystemen en het verbeteren van milieu- en wateromstandigheden door kwaliteitsverbetering van NNN zoals voorzien in het huidige beleid hebben een positief effect op de VHR-soorten en gebieden. Echter, in het rapport wordt ook aangegeven dat de winst voor complete habitatsoorten, ecosystemen en landschappen beperkt blijft. Bovendien profiteren niet alle soorten in dezelfde mate. Soorten zoals het korhoen en de klapekster zijn bijna verdwenen en herstellen zich naar verwachting niet. Voor sommige van deze planten- en diersoorten, zoals moeras, open duinen en bos, is de toename groot genoeg om de vereiste voorwaarden voor duurzaam behoud te bereiken. Voor natuurlijke graslanden en heidegebieden, inclusief vennen en hoogveen, blijven de uitdagingen echter zeer groot en bestaat het risico dat een gunstige staat van instandhouding niet wordt bereikt en verdere achteruitgang optreedt (PBL, 2020).

Het doelbereik voor Vogel- en Habitatrichtlijn soorten en typische soorten voor habitattypen neemt naar verwachting toe met 10% in 2050 ten opzichte van het jaar 2018. Het doelbereik verschilt per ecosysteem type (zie figuur 4-13). Er wordt geen significant positief effect voor natuurlijke graslanden verwacht. Er zijn geen extra inrichtingsmaatregelen en grote natuurontwikkelingen voorzien. Het doelbereik in 2050 neemt toe maar het behalen van alle doelstellingen in 2050 ligt niet binnen bereik.

Het Planbureau voor de Leefomgeving en Universiteit Wageningen verwachten verbetering voor de VHR-natuur in wateren en agrarische gebieden tegen 2050. In stedelijke gebieden is er echter weinig verbetering omdat het beleid daar niet sterk op gericht is (zie figuur 4-13). De positieve effecten buiten natuurgebieden gelden echter niet voor alle soorten en locaties. Sommige soorten die gebonden zijn aan extensief agrarisch landschap zullen waarschijnlijk afnemen vanwege verstedelijking. Bovendien zal de afname van groene elementen in het agrarisch gebied, zoals landschapselementen³ en overhoekjes⁴, een negatieve invloed hebben op agrarische soorten omdat hun leefgebied kleiner wordt.

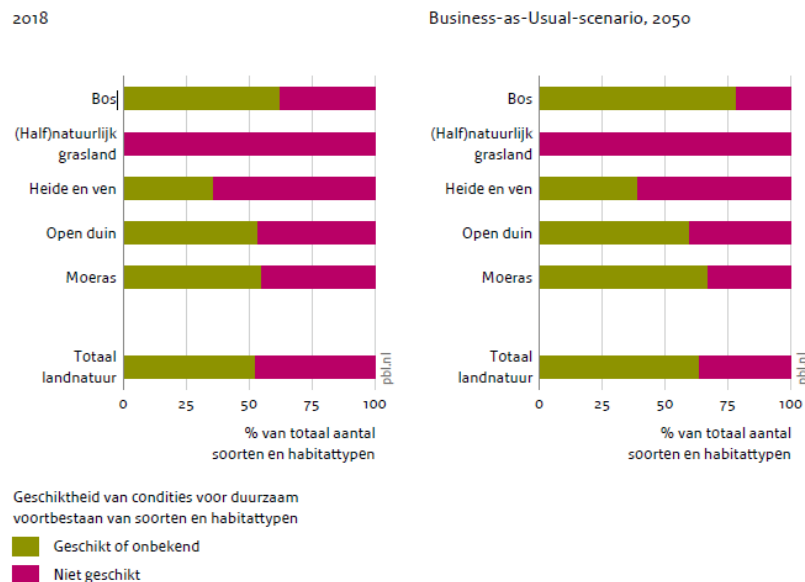
Areaal ecosysteemttypen voor landnatuur

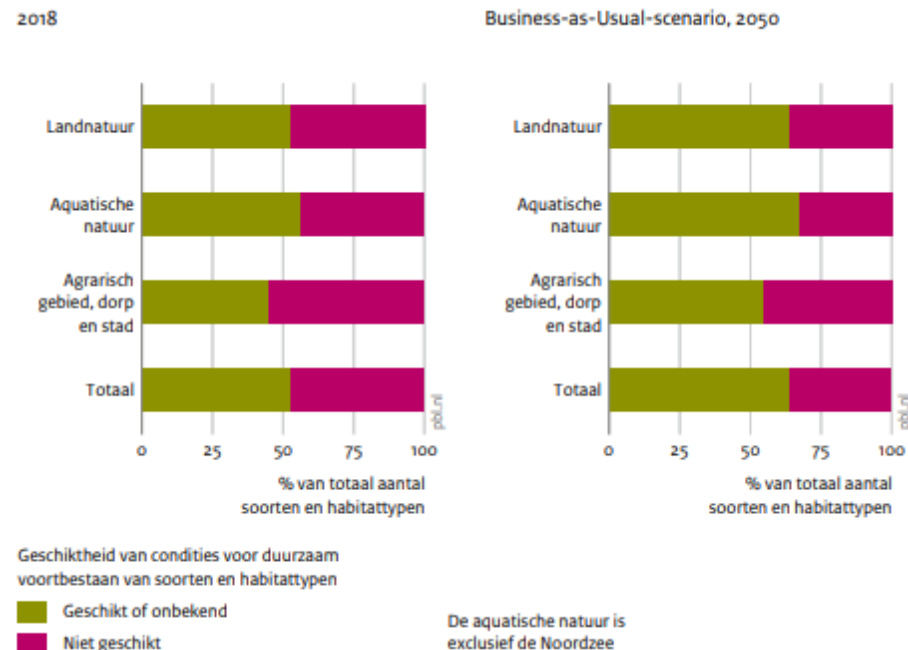
Figuur 4-12 Ontwikkeling areaal ecosysteemttypen voor landnatuur. (Bron: Hinsberg et al., 2020)

³ Dit zijn houtige elementen zoals houtwallen, singels, bomenrijen, heggen, hagen, knotbomen, graften, griendjes en hoogstam-boomgaarden. En ook een begroeiing van kruiden en ruigten, kruidenrijke akkerranden en natte elementen zoals slootkanten, natuurvriendelijke oevers en poelen, ecologisch beheerde sloten.

⁴ Een deel van een agrarisch perceel dat minder gemakkelijk te beheren is dan de rest en daardoor potenties biedt voor natuurlijke ontwikkeling.

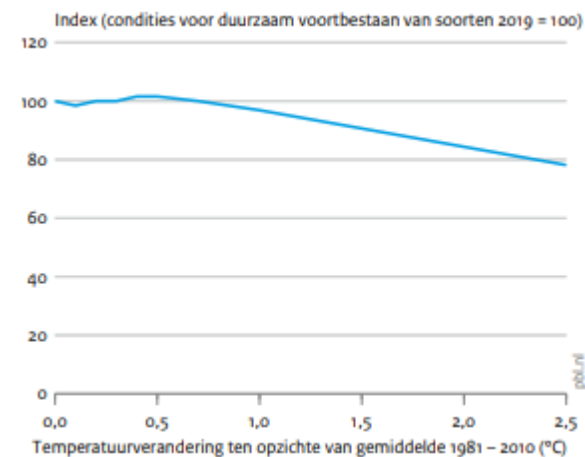
Figuur 4-13: VHR-doelbereik voor landnatuur per ecosysteemtype (Bron: Hinsberg et. al., 2020).

Figuur 4-14 VHR-doelbereik binnen en buiten natuurgebieden (Bron: Hinsberg et. al., 2020)

Er zijn echter ook nieuwe ontwikkelingen op het gebied van onder andere hoogwaterveiligheid, veranderingen in waterpeil en energietransitie die kunnen leiden tot toenemende risico's voor biodiversiteit. Klimaatverandering kan naar alle waarschijnlijkheid de omstandigheden voor duurzame instandhouding van bepaalde VHR-soorten negatief beïnvloeden. Dit hangt in grote mate af van de omvang van de temperatuurstijging. Het gemiddelde van de 4 KNMI-klimaatscenario's (zie bijlage 1 voor toelichting begrip) is een gemiddelde temperatuurstijging van 1,5 graad, wat resulteert in een afname van de landnatuur met 5 %. De modelinschatting van het effect van toenemende temperatuur op condities voor duurzaam voortbestaan van VHR-soorten is weergegeven in figuur 4-16. Naast temperatuurverandering zijn ook andere factoren, zoals de waterhuishouding, van invloed op de te verwachten effecten van klimaatverandering op VHR-soorten. Daarnaast kan een verandering in temperatuur leiden tot het vestigen van nieuwe soorten die momenteel (nog) niet behoren tot de in Nederland beschermde VHR-soorten.

Figuur 4-15 Modelinschatting van effect van toenemende temperatuur op condities voor duurzaam voortbestaan VHR-soorten (Bron: Hinsberg et. al., 2020)

Al zal de omvang van de natuur autonoom stijgen (zie figuur 4-12), dit is niet voldoende voor het behalen van de VHR-doelen. Het Planbureau voor de Leefomgeving en Universiteit Wageningen hebben onderzocht hoeveel areaal nodig is om deze gunstige staat van instandhouding te realiseren voor alle VHR-soorten. Bij een uitbreiding van het huidige natuur areaal met 150.000 hectare is, in combinatie met andere maatregelen zoals stikstof reductie en hydrologische inrichtingsmaatregelen, een doelbereik van 90% haalbaar. Door optimalisatie van de ruimtelijke invulling van deze 150.000 hectare kan het tekort aan geschikt aaneengesloten leefgebied worden beperkt en is een doelbereik van 95% haalbaar. Dit extra leefgebied is nodig is om alle VHR-soorten op termijn te kunnen beschermen. Dit staat gelijk aan een uitbreiding van het NNN met ongeveer 20%.⁵ In de huidige natuurbeheerplannen waarin de geplande NNN-uitbreiding is opgenomen (opgesteld door de provincies) worden er na 2027 geen verdere inrichtingsmaatregelen en grote natuurontwikkeling voorzien. Daarmee lijkt de realisatie van de NNN dus onvoldoende te zijn om gunstige instandhoudingscondities voor alle soorten te bereiken.

In gebieden met agrarisch natuurbeheer gaan de 68 agrarische VHR-doelsoorten minder hard achteruit dan in gebieden zonder agrarisch natuurbeheer (CLO 2025, Visser & Kleyheeg 2025). Dit neemt niet weg dat deze soorten nog steeds achteruitgaan en de maatregelen in hun huidige vorm onvoldoende bijdragen om het VHR-doelbereik te behalen. Door agrarisch natuurbeheer effectiever in te zetten is het mogelijk om de achteruitgang van weide- en akkervogels te keren op gebiedsniveau. Daarvoor is het noodzakelijk om een groter deel van het leefgebied zwaar agrarisch natuurbeheer uit te voeren met als doel de kwaliteit van een leefgebied structureel verbeteren (Visser & Kleyheeg 2025).

Er zijn nog een aantal specifieke autonome ontwikkelingen die relevant zijn voor de instandhoudingsdoelen:

1. ontwerp-instandhoudingsdoelen voor de grutto ([Staatscourant 2025, 23858 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen](#));
2. hersteldoelen vastgelegd in AERIUS-Calculator;
3. vernieuwing landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten ([Internetconsultatie: Vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten | natura 2000](#))

Ad 1) Ontwerp-instandhoudingsdoelen voor de grutto

In juli 2025 heeft de Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) kennisgegeven van het voornemen, ter uitvoering van richtlijn 2009/147/EG (Vogelrichtlijn), het aanwijzingsbesluit van een aantal Natura 2000-gebieden (Vogelrichtlijngebieden) te wijzigen (Staatscourant, nr 23858, 9 juli 2025). Aanleiding voor de wijzigingen is de noodzaak om nu ook de grutto als broedvogel te beschermen in deze gebieden, nadat de grutto eerder in de meeste van deze gebieden als doortrekker (niet-broedvogel) al was beschermd. Op deze noodzaak is Nederland gewezen door de Europese Commissie in een zogenoemde inbreukprocedure. Het toevoegen van instandhoudingsdoelstellingen voor broedende grutto's is onderdeel van een ambitieus maatregelenpakket dat van toepassing is binnen en vooral buiten Vogelrichtlijngebieden, om tot het noodzakelijke herstel van de populatie te komen.

Tabel 4-12: Tabel met bestaande Natura 2000-gebieden die worden aangewezen voor de grutto en de Staatscourant waarin de publicatie van het ontwerp-wijzigingsbesluit per gebied is te vinden.

Natura 2000-gebied	Staatscourant	Natura 2000-landschap
Waddenzee	2025, 22094	Noordzee, Waddenzee en Delta
Haringvliet	2025, 22076	
Oosterschelde	2025, 22086	

⁵ <https://edepot.wur.nl/536241>

Passende beoordeling

Nota Ruimte

projectnummer 0482911.100

24 september 2025

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)

Natura 2000-gebied	Staatscourant	Natura 2000-landschap
Yerseke en Kapelse Moer	2025, 22098	
Duinen Ameland	2025, 21940	Duinen
Rijntakken	2025, 22091	Rivierengebied
Lauwersmeer	2025, 22082	Meren en moerassen – afgesloten zeearmen
IJsselmeer	2025, 22073	
Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o.	2025, 22087	Meren en moerassen – zeelei
Arkemheen	2025, 21885	
Oudeland van Strijen	2025, 22089	
Groote Wielen	2025, 22069	Meren en moerassen – laagveen
Sneekermeergebied	2025, 22092	
Alde Feanen	2025, 21879	
Zuidlaardermeergebied	2025, 22099	
De Wieden	2025, 22408	
Eilandspolder	2025, 22067	
Wormer- en Jisperveld & Klaverpolder	2025, 22095	
Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	2025, 22080	
Polder Zeevang	2025, 22409	
De Wilck	2025, 21883	
Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	2025, 22085	
Broekvelden, Vetten-broek & Polder Stein	2025, 22451	
Donkse Laagten	2025, 21891	
Van Oordts Mersken	2025, 22093	Beekdalen

Ad 20 Hersteldoelen opgenomen in AERIUS Calculator

In de habitattypenkaart in AERIUS Calculator zijn hersteldoelen opgenomen. Deze hersteldoelen zijn habitattypen in Natura 2000-gebieden die op de vernieuwde habitatkaart zijn verdwenen omdat ze op die plek niet meer aanwezig zijn en waarvan de provincie heeft bepaald dat deze op dezelfde locatie moeten worden hersteld. Deze gebieden worden in AERIUS Calculator apart weergegeven als 'hexagonen met hersteldoel', zodat gebruikers bij het berekenen van stikstofdepositie ook rekening kunnen houden met de noodzaak van herstel van deze habitats. Hersteldoelen houden rekening met het verslechteringsverbod, een belangrijk principe in de stikstofregulering. In tabel 4-13 zijn de Natura 2000-gebieden met hersteldoelen, zoals opgenomen in AERIUS Calculator genoemd.

Tabel 4-13: Overzicht van de Natura 2000-gebieden met hersteldoelen, zoals opgenomen in AERIUS Calculator genoemd.

Natura 2000 gebied		N2000-landschap	# hexagonen met hersteldoel(en)	Habitattypen die ook een hersteldoel hebben, vastgelegd in AERIUS Calculator
Mantingerzand	HRL	Hogere zandgronden	20	H3130, H4030, H91D0
Landgoederen Brummen	HRL	Beekdalen	2	H3130
Binnenveld	HRL	Beekdalen	21	H6410, H7140A, H7140B
Botshol	HRL	Meren en moerassen – laagveen	13	H3140lv, H7140B, H7210,
Manteling van Walcheren	HRL	Duinen	7	H2180A
Oosterschelde	HRL + VRL	Noordzee, Waddenzee en Delta	4	H1330B
Ulvenhoutse Bos	HRL	Beekdalen	1	H9160A
Langstraat	HRL	Beekdalen	51	H3140hz, H7140B

Ad 3) Vernieuwing landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten

Het ministerie van Landbouw, Visserij Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) heeft het voornemen om vernieuwde landelijke doelen vast te stellen voor habitattypen en soorten in het kader van de Natura 2000-gebiedsbescherming. Met dit voornemen zijn alle doelen zoveel mogelijk geconcretiseerd en waar nodig geactualiseerd. De huidige landelijke doelen sluiten niet voldoende meer aan bij de daadwerkelijk gemeten staat van de natuur, die leidend is voor het natuurbeleid. Bovendien voldoen de huidige doelen (ten dele) niet aan de maatstaven van de Omgevingswet, omdat ze niet concreet genoeg zijn. Verder is het vanwege de inwerkingtreding van de Europese Natuurherstelverordening (NHV) noodzakelijk om de landelijke Natura 2000-doelen naar de stand van de huidige kennis te vernieuwen. De internetconsultatie over deze vernieuwde landelijke doelen heeft tot en met 1 juni 2025 plaats gevonden. Deze publicatie van vernieuwde landelijke doelen zorgt er niet voor dat de instandhoudingsdoelstellingen in de aanwijzingsbesluiten van de Natura 2000-gebieden direct veranderen. Wanneer wijziging van Natura 2000-aanwijzingsbesluiten aan de orde is, vormen de vernieuwde landelijke doelen daarvoor wel het kader.

5. Beoordeling beleidskeuzes

5.1 Beoordelingskader

Het doel van deze beoordeling is het signaleren van beleidskeuzes waarvan het op voorhand significant negatieve effecten op Natura 2000-gebieden niet met zekerheid uitgesloten kunnen worden. In dat geval moeten er in de Nota Ruimte maatregelen worden opgenomen die de mogelijk significant negatieve effecten voldoende verzachten, zodat aannemelijk gemaakt kan worden dat het beleid niet leidt tot significant negatieve effecten. In tabel 5-1 is het beoordelingskader van deze passende beoordeling opgenomen.

Tabel 5-1 Toelichting stoplichtmethode beoordelingskader risico's.

Risico op significant negatief effect	
Rood	Aantasting van de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied (gelet op de doelstellingen en de staat van instandhouding) is niet uit te sluiten. Bij een rood licht kan de Nota Ruimte niet worden vastgesteld, tenzij de ADC-toets met succes wordt doorlopen.
Oranje	Significant negatieve effecten kunnen optreden, maar er is zicht op effectieve maatregelen waardoor het stoplicht, in de uitwerking in vervolgbesluiten, op groen kan komen. De opgave hiervoor kan wel groot zijn.
Licht oranje	Significant negatieve effecten kunnen optreden, maar er is zicht op effectieve maatregelen waardoor het stoplicht, in de uitwerking in vervolgbesluiten, op groen kan komen.
Groen	Risico op belemmeringen in de uitvoerbaarheid/vergunbaarheid zijn (zeer) beperkt; eventueel uitvoerbaar mits aan relatief eenvoudige randvoorwaarden voldaan wordt
Donkergroen	Zonder meer uitvoerbaar, significant negatieve effecten kunnen worden uitgesloten.

De Nota Ruimte verbindt inhoudelijk sectorale onderwerpen in vier integrale thema's. Deze thema's zijn:

- Water en Bodem
- Landbouw en Natuur
- Energie en Economie
- Wonen, Werken en Bereikbaarheid

In de volgende paragrafen is voor elk van deze integrale thema's de uitvoerbaarheid van de gemaakte keuzes beoordeeld als gevolg van risico's op significant negatieve effecten op het Natura 2000-netwerk. Bij de integrale thema's is ook het sectorale beleid vermeld als dat gevolgen kan hebben voor Natura 2000 en nog niet aan bod gekomen is bij de integrale keuzes. Indien relevant zijn randvoorwaarden en aandachtspunten voor de besluitvorming en de vervolgbesluiten beschreven. Paragraaf 5.6 beoordeeld de effecten van keuzes op N2000 gebieden in het buitenland en paragraaf 5.7 gaat in op kansen voor Natura 2000 gebieden die volgen uit de Nota Ruimte.

In principe worden alleen nieuwe beleidsontwikkelingen of wijzigingen in bestaand beleid getoetst. Het bestaand beleid is al getoetst en valt daarmee onder artikel 6, tweede lid, van de HRL. Artikel 6, leden 2 en 3, van de HRL moeten worden uitgelegd als een coherent geheel en beogen hetzelfde niveau van bescherming van natuurlijke habitats en habitats van soorten te garanderen. Het Programma Ruimte voor Defensie wordt ook in een afzonderlijke PB getoetst.

5.2 Water en bodem

Beleid Water en Bodem	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 1 nationaal: op nationaal niveau werken aan een toekomstbestendig hoofdwatersysteem			
Ruimte voor hoofdwatersysteem	Naast de noodzakelijke technische maatregelen en ruimte voor primaire keringen worden kansen benut om het watersysteem af te stemmen op hoe water zich van nature gedraagt. Dit positief effect is naar verwachting beperkt omdat het beleid nog gericht is op het hoofdwatersysteem passend te houden bij de maatschappelijke behoeften. Diverse N2000-gebieden behoren tot hoofdwatersysteem; gebieden behorend tot de Delta-gebieden (bv Oosterschelde en Westerschelde), tot de Meren en Moerassen (IJsselmeer, randmeren) en de meeste gebieden die behoren tot het N2000-landschap "rivierengebied" (bv Rijntakken, Hollands Diep). Ruimte bieden aan het hoofdwatersysteem leidt mogelijk tot versterking van natuurwaarden in N2000-gebieden doordat er ruimte kan ontstaan voor natuurlijke dynamiek in die gebieden, zoals ook blijkt uit vergelijkbare programma's in het verleden (zoals Ruimte voor de rivier)	Het beleid dat streeft naar een betere afstemming tussen het watersysteem en de natuurlijke systemen in water. Dit beleid heeft geen verhoging van de milieudruk tot gevolg. Risico op significant negatief effect is uit te sluiten.	Niet van toepassing
	Binnen- en buitendijkse ruimtereservering voor rivierverruiming en dijkversterkingen t.b.v toekomstige aanpassingen leiden op termijn (bij de uitvoering van de projecten) mogelijk tot ruimtebeslag. Binnen deze reserveringszones is ruimte voor passende functie-combinaties waaronder natuur	Een verkenning of reservering voor dijkversterkingen of havenuitbreiding zelf veroorzaakt nog geen (fysieke) effecten op Natura 2000. Waterveiligheids-maatregelen zelf kunnen leiden tot ruimtebeslag en versnippering van habitattypen en leefgebieden van soorten en verstoring van soorten. De realisatie/inzet van materieel kan leiden tot stikstofdepositie. De	Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen en goede (recreatieve) zonering om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden. Voor ruimtelijke maatregelen ten aanzien van hoogwaterveiligheid waarbij grote gebieden

Beleid Water en Bodem	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 1 nationaal: op nationaal niveau werken aan een toekomstbestendig hoofdwatersysteem			
	en recreatie. Dit biedt kansen voor het versterken en ontwikkelen van deze N2000 gebieden en het behalen van de doelstellingen mits de recreatiedruk in deze gebieden niet significant toeneemt. Recreatie kan leiden tot ruimtebeslag en verstoring.	locatie moet zorgvuldig worden afgewogen omdat ook de habitattypen zich ook op dijken kunnen bevinden. Een risico op een significant negatief effect is met name bij de koppeling van de rivierverruiming en dijkversterking aan niet-natuurfuncties zoals recreatie. Ook kunnen voor projecten binnen de Natura 2000-gebieden een grote opgave aan mitigerende maatregelen aan de orde zijn vanwege het cumulatieve effect (gelijktijdig uitvoeren van diverse projecten op dit vlak). Ten opzichte van de huidige situatie kan de milieudruk op het Natura 2000-netwerk toenemen. Alle Natura 2000-landschappen zijn gevoelig voor verstoring door recreatie. Bij uitbreiding van recreatieve mogelijkheden is de kans op significant negatief effect niet uit te sluiten.	worden heringericht rekening houden met verwachtingen die zich gedurende een langere levensduur dan gebruikelijk kunnen voordoen (bv binnen nu en 100 jaar). Zo worden regelmatige terugkerende werkzaamheden met bijbehorende verstoring zoveel mogelijk voorkomen.
	De Nota Ruimte gaat uit van de uitvoering van het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, de Beleidslijn Grote Rivieren (BGR) en het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)	De projecten binnen deze programma's/beleidslijn worden zelfstandig getoetst.	Niet van toepassing
	Rondom waterkeringen wordt een reserveringszone (of 'profiel van vrije ruimte') vastgesteld. Permanente bebouwing is in deze zones in principe niet toegestaan. Tegelijkertijd moeten er geen onevenredig grote beperkingen ontstaan voor andere ruimtelijke ontwikkelingen in de reserveringszones. Passende functiecombinaties of tijdelijk ruimtegebruik zijn daarom in principe wel mogelijk, bijvoorbeeld door slimme combinaties te maken met ruimtelijke functies zoals natuur of recreatie. Dit beleid kan leiden tot ruimte voor natuurontwikkeling, maar ook tot ruimtebeslag en/of verstoring door andere functies.	Een reserveringszone zelf veroorzaakt nog geen (fysieke) effecten op Natura 2000. Het behoud van vrije ruimte binnen de uiterwaarden biedt ruime voor natuurontwikkeling. De invulling van de functiecombinaties moet wel zorgvuldig worden afgewogen omdat de milieudruk door de functiecombinaties vergoot kan worden.	Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk.
	Het kustgebied blijft beschermd door zandsuppleties en dynamisch kustbeheer. Hierbij blijft het principe 'zacht waar het kan, hard waar	Dit beleid voorziet in een voortzetting van de bestaande Kustlijn zorg en is daarmee al getoetst.	Verstoring beperkt door de zandwinning en het transport van zand naar de dichtstbijzijnde vaarroutes op grotere afstand dan de

Beleid Water en Bodem	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 1 nationaal: op nationaal niveau werken aan een toekomstbestendig hoofdwatersysteem			
	het moet' het uitgangspunt. Hiermee wordt achteruitgang van het kustgebied, waarin verscheidende N2000 gebieden aanwezig zijn, zoveel mogelijk voorkomen. Daarnaast biedt zandsuppletie (zoals bijvoorbeeld bij de Zandmotor bij Ter Heijde) ook mogelijkheden voor de realisatie van een (tijdelijk) recreatie- en natuurgebied aan de kust. Het winnen van het benodigde zand gebeurt op de Noordzee en daar is sprake van ruimtebeslag, vertroebeling, stikstof en verstoring (Noordzeekustzone, Voordelta, Vlake van de Raan, Bruine Bank, Doggersbank, Friese Front).	Uit de Nadere verdieping effecten Natura 2000 voor Zandwinning Noordzee 2018-2027 blijkt dat significant negatieve effecten uitgesloten kunnen worden (Kleijberg, 2017). De ruimte voor recreatiemogelijkheden kan de bestaande recreatiedruk op de Natura 2000-gebieden (bv duingebieden) verlichten.	verstoringafstand van vogels situeren, óf op delen van het gebied die een zeer beperkte betekenis voor vogels, bijvoorbeeld als gevolg van de al bestaande verstoring door langsvarende schepen richting de Rotterdamse Haven. Aandacht voor aanbevelingen uit het rapport "Zandwinning Noordzee 2018-2027; Nadere verdieping effecten Natura 2000" (2017)
	Er wordt verkend of een zeewaartse uitbreiding van de Rotterdamse Haven kan plaatsvinden. Dit kan leiden tot aantasting (ruimtebeslag, verstoring, veranderingen van stromingen e.d.) in het Natura 2000-gebied Voordelta.	Een verkenning voor de havenuitbreiding zelf veroorzaakt nog geen effecten op het Natura 2000-netwerk. De locatie moet wel zorgvuldig worden afgewogen omdat de milieudruk ter hoogte van haven vergoot kan worden. Vanwege de beschermde status van het Natura 2000-gebied Voordelta ligt het voor de hand dat dit beleid ten koste zal gaan van areaal Natura 2000-netwerk. Dit is een risico op een significant negatief effect.	Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden. Bij de zeewaartse uitbreiding van de uitbreiding van de Rotterdamse haven, gebruik maken van de ervaring op basis van de monitoringsgegevens van Spanjaards Duin dat in 2009 is gerealiseerd als compensatie voor schadelijke effecten die worden verwacht als gevolg van het gebruik van aasvlakte 2 op bestaande duinen in de omgeving.
Ruimte voor waterberging	In de diepe polders wordt 5 tot 10% ruimte gereserveerd voor waterberging en ontwikkelingen op gronden die bijzonder geschikt zijn voor infiltratie te vermijden	Zowel een risico als een kans, maar meer een kans. Veelal zal peilopzet toch positief doorwerken op natuur	-

Beleid Water en Bodem	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 1 nationaal: op nationaal niveau werken aan een toekomstbestendig hoofdwatersysteem			
		De wijze hoe de waterberging wordt gerealiseerd is nog niet bekend. Aannemelijk is dat het waterpeil omhooggaat of dat hele gebieden onder water worden gezet. In dat geval kunnen hydrologische condities, met name binnen het Natura 2000-landschap meren en moerassen dermate wijzigen dat dit een risico vormt, maar mogelijk zijn er ook kansen met betrekking tot het hydrologisch systeem.	Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Bij de uitwerking van het beleid moet rekening worden gehouden met de hydrologische vereisten van de Natura 2000-gebieden.
	De zoekgebieden rondom het Noordzeekanaal en het Amsterdam-Rijnkanaal voor (piek) waterberging vervullen een belangrijke rol in de beheer mogelijkheden voor wateroverlast. Deze zones liggen niet in een Natura 2000-gebied en op afstand van het Noord-Hollands Duingebied en de laagveengebieden (zoals Polder Westzaan, Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder en de Oostelijke vechtplassen). Voor diverse kernopgaven voor deze gebieden is verbetering van de waterkwaliteit en – kwantiteit nodig (bv versterking kwelflux of verbetering kwaliteit (aangevoerd) water.	Zowel een risico als een kans, maar meer een kans. Veelal zal peilopzet positief doorwerken op natuur. De wijze hoe de waterberging wordt gerealiseerd is nog niet bekend. Aannemelijk is dat het waterpeil omhooggaat of dat hele gebieden onder water worden gezet. In dat geval kunnen hydrologische condities, met name binnen het Natura 2000-landschap meren en moerassen dermate wijzigen dat dit ook een risico vormt, maar er zijn ook kansen met betrekking tot het hydrologisch systeem.	Bij de uitwerking van het beleid moet rekening worden gehouden met de hydrologische vereisten van de Natura 2000-gebieden.
Vraag en aanbod binnen het hoofdwatersysteem	Er wordt niet geïnvesteerd in nieuwe technische maatregelen om extra (zoet)water te brengen naar gebieden waar dat (op termijn) niet houdbaar is. Dit heeft met name gevolgen delen van de Zuidwestelijke Delta of de hoge zandgronden. In de Zuidwestelijke Delta kan verzilting optreden en op de Hogere zandgronden verdroging.	In diverse Delta-Natura 2000-gebieden (bv Canisvliet, Groote Gat) vormt verzoeting een bedreiging. Verzilting kan bijdragen aan het behoud van de natuurlijke kenmerken van deze Natura 2000-gebieden. Doordat er vanuit de landbouw ook maatregelen worden voorzien voor het tegengaan van verzilting, ontstaat een risico dat dit positief effect wordt gedempt Voor de gebieden op de Hogere zandgronden is verdroging is een significant probleem. In de huidige situatie zijn ze extra kwetsbaar voor verdroging door het vasthouden van minder water in de bodem en het sneller afvoeren van regenwater. Het niet investeren in technisch	Oplossing wordt in de Nota Ruimte gezien in het regionaal meer ruimte maken voor het vasthouden en bergen van zoveel mogelijk zoetwater. Bij de uitwerking van dat beleid moet rekening worden gehouden met de hydrologische vereisten van de Natura 2000-gebieden. Onderzoek uitzetten: wat is mogelijk als de ruimtelijke oplossing onvoldoende soulaas biedt voor de natuurlijke hydrologie, en techniek niet meer wenselijk is. Aanvullende regionale waterberging niet in N2000 gebieden en of alleen toestaan in N2000 gebieden wanneer dit past binnen de beheerdoelstellingen.

Beleid Water en Bodem	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 1 nationaal: op nationaal niveau werken aan een toekomstbestendig hoofdwatersysteem			
		maatregelen om zoet water aan te voeren, kan een risico vormen voor het hydrologisch herstel.	Een afwegingskader voor waterbeschikbaarheid vanuit regionale waterbergingen waarbij de belangen voor verschillende functies incl. N2000 worden meegenomen.
	De huidige zoetwatervoorraad en de waterbergingscapaciteit van het IJsselmeer en Markermeer niet te veel verkleinen en verkennen van kansen voor het vergroten van de buffercapaciteit. De ruimte voor landaanwinning en bouwactiviteiten is begrensd tot een maximaal aantal hectare per gemeente. De aanwezigheid van voldoende water en van goede kwaliteit kan ook ten gunste komen aan de Natura 2000-doelen. IJsselmeer, Markermeer en Volkerak-Zoommeer zijn Natura 2000-gebieden. Landaanwinning kan leiden tot ruimtebeslag en verstoring.	De kans is aanwezig dat de waterberging een negatief effect heeft op hydrologische condities van de genoemde Natura 2000-gebieden, afhankelijk van de kwaliteit van het aangevoerde water. Dit kan een risico vormen. Bovendien is ruimtebeslag ook een risico met name omdat deze naar verwachting zullen plaats vinden in de – voor vogels en waterplanten – waardevolle oeverzones.	Bij de locatiekeuze voor de landaanwinning rekening houden met ligging van de natuurwaarden binnen het Natura 2000-netwerk. Bij de uitwerking van het beleid moet ook rekening worden gehouden met de hydrologische vereisten van de Natura 2000-gebieden.
Grote wateren en Noordzee	Geen beleid opgenomen bij Water en bodem, wel verwijzing naar Wind op Zee (zie paragraaf 5.4 van deze PB).	Aangezien er geen beleid ten aanzien van water en bodem is geformuleerd, kan er in de Passende beoordeling niets beoordeeld worden. Het ontbreken van beleid vormt – gezien de knelpunten in de grote wateren (Zuidwestelijke Delta, IJsselmeergebied, Waddengebied en de grote rivieren) en het Nederlandse deel van de Noordzee – wel een risico voor het behoud van deze Natura 2000-gebieden.	Een integrale afweging is nodig van de diverse functies in relatie tot de maatregelen die nodig zijn voor het behoud van deze Natura 2000-gebieden. En daarvoor is deels ook versterking van de natuurwaarden nodig.

Beleid Water en Bodem	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2 regionaal: Op regionaal schaalniveau zorgen voor regionale systemen in balans			
Verbeteren watercondities ➤ Vraag en aanbod van zoetwater regionaal in balans	Het beheer gericht op het vasthouden van water en het voorkomen van tekorten leidt mogelijk tot een aanpak van verdroging in de N2000-gebieden.	De meeste N2000-gebieden hebben momenteel knelpunten ten aanzien van de hydrologische situatie. Dit beleid zou een positief effect kunnen hebben. De Nota Ruimte gaat echter bij een dreigend tekort aan zoetwater uit van de	Bij de uitwerking van het beleid moet ook rekening worden gehouden met de hydrologische vereisten van de Natura 2000-gebieden. Wanneer het realiseren van een goede hydrologische balans binnen de gebieden niet

Beleid Water en Bodem	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2 regionaal: Op regionaal schaalniveau zorgen voor regionale systemen in balans			
		vervolgstap: "slimmer verdelen over de water vragende functies in een gebied". Hierbij bestaat de kans dat de watertekorten in Natura 2000 niet (voldoende) aangevuld worden. Dit is een risico op significant negatieve effecten gezien de huidige situatie.	haalbaar is moet er ruimte zijn voor bovenregionale oplossingen.
Verbeteren watercondities ➤ Gebiedsgerichte aanpassingen grondwaterpeil	Door het opzetten van het waterpeil in de laagveengebieden en de hogere zandgronden kunnen de hydrologische condities van gebieden veranderen. Daarnaast worden de hydrologische condities verbeterd en grondwateronttrekkingen in en rond Natura 2000-gebieden op de hoge zandgronden beperkt. Het uitgangspunt hierbij is de ontwikkeling van bufferzones aan weerszijden van de beek en waar mogelijk een meer natuurlijke waterloop door hermeandering. Deze combinatie van maatregelen voorkomt verdroging.	Aannemelijk is dat het waterpeil omhooggaat. In dat geval kunnen hydrologische condities, met name binnen het Natura 2000-landschappen "Meren en moerassen" en "Hogere zandgronden" dermate wijzigen dat een start gemaakt wordt met het herstel van de hydrologische situatie. Er is een risico op verslechtering van de waterkwaliteit wanneer gebiedsvreemd water wordt ingelaten om de peilen te verhogen.	Nagaan of peilverhogingen mogelijk zijn en voldoende zijn voor hydrologisch herstel in N2000-gebieden. Aandacht voor het behoud van waterkwaliteit bij het gebruik van gebiedsvreemd water. De bufferzones in de beekdalen ruimtelijk begrenzen. Bij hermeandering rekening houden met de kenmerken van de beek. Meanderen komt meer voor in de midden- en benedenloop, niet in de bovenloop.
Verbeteren watercondities ➤ Duurzame relatie tussen ruimtelijke functies en de (toekomstige) condities van het water- en bodemsysteem	Groenblauwe dooradering heeft diverse gunstige effecten voor Natura 2000-gebieden. Het verbetert de biodiversiteit, vermindert de versnippering van leefgebieden, en draagt bij aan een gezonder ecosysteem.	Met dit beleid kan een start gemaakt wordt met het herstel van de hydrologische situatie. In dit beleid is er te weinig aandacht voor de bodemcondities die nodig zijn voor een duurzame staat van instandhouding van N2000. In de profieldocumenten zijn ook abiotische (bodem) randvoorwaarden gedefinieerd die mede de kwaliteit bepalen van de habitattypen. Het beleid zet vooral in op een verbetering van watercondities.	Bij de uitwerking van het beleid moet rekening worden gehouden met de hydrologische vereisten van de Natura 2000-gebieden.
Verbeteren bodem- en ondergrondcondities ➤ Een gezonde, veerkrachtige bodem	Een goede bodemkwaliteit is een voorwaarde voor het duurzame staat van instandhouding van N2000. Uitbreiding van grondwaterbeschermingsgebieden ten behoeve van de stijgende drinkwatervraag kan leiden tot verdroging.	Het beleid geeft geen duidelijk beeld over de bodemcondities, of dit beleid toereikend is en hoe omgegaan wordt met de ophoping van bijvoorbeeld stikstof in de bodem uit het verleden. Dit vormt een risico. Ook de uitbreiding van grondwaterbeschermingsgebieden kan een risico voor N2000 vormen.	Concretere voorstellen voor herstel van goede bodemkwaliteit die nodig is voor een duurzame staat van instandhouding (bijvoorbeeld fosfor- en stikstofgehalte, calciumgehalte; aanwezige verontreinigingen (PFAS, bestrijdingsmiddelen).

Beleid Water en Bodem	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2 regionaal: Op regionaal schaalniveau zorgen voor regionale systemen in balans			
			Bij de uitwerking van het beleid/locatiekeuzes moet ook rekening worden gehouden met de hydrologische vereisten van de Natura 2000-gebieden.
Verbeteren bodem- en ondergrondcondities ➤ Regie op de ondergrond	Door regie op de ondergrond te voeren wordt de diepe en ondiepe ondergrond benut en blijven grondwatervoorraden en grondwaterkwaliteit beschermd. Door deze bescherming kan er sprake zijn van vermindering van verdroging en verbetering van de waterkwaliteit.	De bescherming van de grondwatervoorraden en grondwaterkwaliteit ook voor toekomstig gebruik is, is een kans aanwezig dat dit beleid niet ten gunste komt van Natura 2000-waarden. Gezien de hydraulische knelpunten in de Natura 2000-gebieden is dit een risico op significant negatieve effecten.	De Nota Ruimte verwijst in dit kader naar de continuïteit en herijking van de Structuurvisie Ondergrond in de programma's Duurzaam Gebruik Diepe Ondergrond en Bodem, Ondergrond en Grondwater. In dat kader dient aandacht te zijn voor de vereisten van de Natura 2000-gebieden
Aanpassen aan veranderende water- en bodemcondities	Met dit beleid kunnen landgebruik en natuurontwikkeling worden aangepast aan de fysieke condities. Beleid gaat uit dat watergebruikers met de bedrijfsvoering kunnen inzetten op minder watergebruik. Dit kan leiden tot afname van verdroging en verbetering van water- en bodemkwaliteit. Toename van het waterverbruik (op plekken waar voldoende (brak/zout) koelwater voorhanden is en waarop lange termijn de zoetwaterbeschikbaarheid wordt gegarandeerd) kan leiden tot toename van verdroging.	De meeste gebieden zijn gevoelig voor drukfactoren zoals verdroging of veranderingen in waterkwaliteit. Voor ontwikkelingen nabij Natura 2000-gebieden kan een grote opgave voor mitigerende maatregelen aan de orde zijn op locaties waar toename van (koel)waterverbruik is toegestaan. Een risico op een significant negatief effect is aan de orde. De strengere regelgeving kan deze milieudruk beperken. Voor ontwikkelingen nabij Natura 2000-gebieden kan een grote opgave voor mitigerende maatregelen aan de orde zijn.	Bij de uitwerking van het beleid moet ook rekening worden gehouden met de hydrologische vereisten van de Natura 2000-gebieden. Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.
Waterkalender	Geen negatieve invloed, geen fysieke ingrepen.	Dit beleid omvat informatieverstrekking, waarbij rekening kan worden gehouden met water en bodem. Geen risico op significant negatieve effecten.	Uitvoering van het beleid met keuzes die uitgaan van de natuurwaarden

Beleid Water en Bodem	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 3 lokaal: Op lokaal schaalniveau zorgen voor een klimaatadaptieve inrichting van alle functies			
Een klimaatadaptieve ruimtelijke inrichting	Door het Ruimtelijke afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving te vermelden, lijkt aan te sluiten op de bestaande regelgeving en de Kamerbrief Water en Bodem Sturend (november 2022). Door bij het plannen en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving in het hele land systematisch rekening te houden met de huidige en toekomstige effecten van klimaatverandering én de gevolgbeperkingen bij de locatiekeuze van ruimtelijke plannen expliciet van tevoren inzichtelijk te maken en mee te nemen in de ruimtelijke afwegingen, kan effect op N2000-gebieden door klimaatverandering beperkt worden.	Er volgt nog een verkenning naar hoe het ruimtelijk afwegingskader het beste geborgd kan worden. Hier is nog geen besluit over genomen. Bovendien lijkt deze onvoldoende rekening te houden met de vereisten voor een duurzame staat van instandhouding van Natura 2000-gebieden. Dit vormt een risico op significant negatieve effecten.	Bij ruimtelijke afwegingen rekening houden met ligging en vereisten voor een duurzame staat van instandhouding van Natura 2000-netwerk. Als handvatten worden het Ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving en de maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving genoemd. Daarin zou meer aandacht besteed kunnen worden aan specifiek Natura 2000. Het principe Water en bodem sturend verder uitwerken, kan positief zijn voor Natura 2000-gebieden.
Drinkwatervoorziening en stedelijke waterkwaliteit	Toename gebruik drinkwater zou kunnen leiden tot verdroging.	Bij de projecten ten behoeve van drinkwaterwinning wordt altijd getoetst aan Natura 2000-gebieds-bescherming. In diverse Natura 2000-gebieden heeft de drinkwaterwinning een effect op het grond- en/of oppervlaktewatersysteem. De intensivering van deze winning of de lokalisering van winningen elders kan leiden tot een versterking van de hydrologische knelpunten of tot een lagere effectiviteit van hydrologische herstelmaatregelen. Dit betekent een risico op significant negatieve effecten.	Bij drinkwaterwinning rekening houden met ligging en hydrologische vereisten voor een duurzame staat van instandhouding van Natura 2000-netwerk.

5.3 Landbouw en Natuur

Integraal beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 1: Regionale samenhang landbouw en natuur met water en bodem			
Gebiedsgerichte aanpak en het water en bodem systeem als uitgangspunt	De regionale aanpak, op basis van de landbouwstructuur en de condities van uit het water- en bodemsysteem kunnen zowel negatieve als positieve effecten hebben op N2000-gebieden.	Het beleid streeft naar een betere afstemming tussen landgebruik en de natuurlijke systemen in bodem, water ondergrond en omgeving. Dit levert in principe geen verhoging van de milieudruk tot gevolg en daarbij geen (significant) negatief effect op het Natura 2000-netwerk. Echter, naast overheden worden alleen agrariërs benoemd om in deze processen te worden betrokken. Daarmee is het risico dat de afstemming onvoldoende is voor de huidige problematiek groot, waarbij de hydrologische situatie onvoldoende is afgestemd op de hydrologische vereisen van Natura 2000-gebieden. Door de landbouwstructuur als basis te nemen is er een risico dat natuur onderbelicht blijft de afwegingen. Een kans is dat de agrarische sector een (belangrijke) rol spelen in het beheer van de ruimte als het beheer afgestemd is op natuurvereisten. Het inzetten van een gebiedsgericht aanpak biedt ook mogelijkheden om knelpunten voor het behalen van de N2000 doelstellingen integraal aan te pakken.	Knelpunten natuurontwikkeling meenemen als uitgangspunt in de gebiedsgerichte aanpak. Terreinbeherende organisaties betrekken bij de aanpak. Rol van de agrarische sector bij het beheer van de openbare ruimte (indien beheer meer afgestemd is op natuurvereisten) nadrukkelijker meenemen. Het achtergrondrapport bij policybrief Agrarisch natuurbeheer: handvatten voor een succesvol agrarisch natuurbeheer (Huitzing et al., 2025) biedt kaders voor het behalen van de VHR-doelstellingen middels ANB. Hieruit volgen de volgende randvoorwaarden en aandachtspunten: • Actief grondbeleid is nodig om voldoende concentratie van ANB te realiseren. • Zet zware beheerpakketten in die gericht zijn op extensivering en leefgebied ontwikkeling. • Zet in op langjarige beheercontracten en aantrekkelijke beheervergoedingen • Zorg voor investeringspakketten met voldoende budget voor eenmalige investeringen, bijvoorbeeld de omschakeling naar extensieve bedrijfsvoering en de inrichting van gebieden. • Kies in de overgangsgebieden voor een aanpak gebaseerd op ruimtelijke zonering, normering van het landgebruik en vergoeding schadeloosstelling van verlies op vermogen en inkomen. Zorg voor regie en blijf maatwerk centraal stellen in gebiedsprocessen.

Integraal beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 1: Regionale samenhang landbouw en natuur met water en bodem			
Duurzaam bodembeheer	De inzet op duurzaam bodembeheer door het optimaliseren van nutriënten toevoer en het gebruik van chemische middelen verlaagd de nutriënten en toxische druk op natuurgebieden en heeft daarmee positief op het behalen van de natuur doelstellingen.	Het beleid is gericht op een gezonde bodem. "Een gezonde bodem vraagt om duurzaam bodembeheer, door het optimaliseren van nutriëntentoevoer en chemische middelen, het tegengaan van bodemverstoring, afdekking, verontreiniging en verdichting." Dit beleid heeft geen verhoging van de milieudruk tot gevolg en leidt daarom niet tot een risico op een (significant) negatief effect op Natura 2000.	Niet van toepassing
Benutten van koppelkansen rond de grote wateren, de rivieren en de Noordzee	Natuurlijke inrichting van oevers, de uiterwaarden en het watersysteem versterkt de biodiversiteit en de Natura 2000-waarden binnen het rivierengebied en de delta. Natuur inclusieve landbouw en agrarisch natuurbeheer draagt bij aan landschap beheer waarbij natuurwaarden worden ondersteund. Hierdoor verbeterd de veerkracht van het systeem en kan, afhankelijk van de locatie waar deze maatregelen worden toegepast, ook de natuur in N2000-gebieden zich beter ontwikkelen.	Het beleid is gericht op een natuurlijke inrichting van oevers en uiterwaarden. Dit beleid heeft geen verhoging van de milieudruk tot gevolg en daarbij geen (significant) negatief effect op het Natura 2000-netwerk. Alhoewel de Noordzee ook benoemd is bij de gebieden, lijkt de toelichting van het beleid gericht op het rivierengebied en de Delta-gebieden, en dus niet gericht op de Noordzee. Gezien de actuele knelpunten in de Noordzeegebieden als gevolg van het huidige gebruik is het ontbreken van beleid voor dit gebied beoordeeld als een risico op een significant gevolg, met name voor de Noordzee-Natura 2000-gebieden.	Dit beleid ook uitwerken voor de Noordzee (zie ook par 5.4, bouwsteen 5).
Sectoren en agrarisch ondernemers moeten rekening houden met veranderende water- en bodemcondities	Door het gebruik beter af te stemmen op de bodem- en water-situatie kunnen problemen ten aanzien van de abiotische condities in Natura 2000-gebied verbeteren.	Dit kan een positief effect hebben op Natura 2000-maatregelen.	Sturing geven aan de maatregelen zodat ook natuurbelangen volwaardig meegenomen worden. Nu gaat beleid uit van vrijwilligheid.
Rekeninghouden met een verminderde zoetwaterbeschikbaarheid	Hier zijn twee mogelijke richtingen die beiden tegelijk kunnen optreden: (1) landgebruik / teelten worden aangepast. Dit is positief (2) gebruikers gaan op een andere manier zoetwater winnen. Alle zoetwatergebruikers moeten rekening houden met een verminderde zoetwaterbeschikbaarheid. Hiervoor moeten de gebruikers zowel zelf als gezamenlijk maatregelen nemen om te gaan	Dit kan een positief effect hebben op Natura 2000-maatregelen. De toestand in Natura 2000-gebieden die gevoelig zijn voor verdroging kan bij gebrek aan concrete maatregelen verslechteren ten opzichte van de autonome ontwikkelingen omdat het aan de zoetwatergebruikers overgelaten wordt om maatregelen te nemen.	Sturing geven aan de maatregelen zodat ook natuurbelangen volwaardig meegenomen worden. Nu gaat beleid uit van vrijwilligheid.

Integraal beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 1: Regionale samenhang landbouw en natuur met water en bodem			
	met droogte, watertekorten, wateroverlast en verzilting.		
Bepalen van een grondwateronttrekkingsplafond	Door de invoer van een grondwateronttrekkingsplafond wordt het grondwater duurzaam onttrokken en ontstaan er geen tekorten. Daarmee kan grondwaterafhankelijke natuur worden beschermd.	Bij de uitwerking van het beleid is het van belang dat natuurwaarden worden meegenomen in het vraagstuk rondom de verdeling van het beschikbare grondwater. Nu is die garantie er nog niet.	Natuur meenemen als uitgangspunt bij het vaststellen van het plafond en het invullen van het grondwaterverdelingsvraagstuk.

Integraal beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2: (Landbouw)gebieden met meervoudige opgaven – gebieden rond Natura 2000-gebieden			
Gebruik gebied rondom Natura 2000-gebieden passend laten zijn bij de condities die nodig zijn voor het Natura 2000-gebied.	Geen negatieve invloed.	Het beleid is gericht op het beschermen van de overgangszones. Dit is positief voor N2000-gebieden. Deze zones spelen een belangrijke rol bij het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000, door bijvoorbeeld het verminderen van stikstofdepositie, het verbeteren van de waterkwaliteit en het herstellen van leefgebieden.	Duidelijkere keuze voor deze zones door begrenzing (minimale afmetingen) vast te leggen. Het stimuleren van duurzame landbouwpraktijken in deze zones Aangeven dat gebiedsgerichte normen voor stikstofuitstoot in deze zones uitgewerkt moeten worden.
Regionale maatwerkaanpak die zich ook richt op de nabijheid van natuurgebieden	Geen negatieve invloed	De Nota Ruimte gaat uit van een maatwerk aanpak, startend met de Veluwe en de Peel. In deze gebieden zijn de opgaven groot. Het starten met een maatwerk aanpak kan de druk op deze gebieden verlichten. De urgentie om maatregelen te nemen in deze gebieden is groot, daarmee blijft het risico bestaan dat de maatregelen niet tijdig worden genomen en de staat van instandhouding in deze gebieden verder verslechterd.	Regionale maatwerkaanpak versnellen en actief ondersteunen.
Inzet op uitbreiding van 180.000 ha agrarisch natuurbeheer (ANB) in (landbouw)gebieden met meervoudige opgaven	Door het inzetten uitbreiden van het agrarisch natuurbeheer is er ruimte voor extensieve bedrijfstypen rondom kwetsbare natuurgebieden en kunnen	Dit beleid is gericht op het oplossen van complexe opgaven en biedt kansen om de VHR-doelstellingen dichterbij te brengen. Extensivering rondom Natura 2000 gebieden kan de stikstof druk in deze gebieden doen afnemen. Daarnaast kan hiermee	Het achtergrondrapport bij policybrief Agrarisch natuurbeheer (ANB): handvatten voor een succesvol agrarisch natuurbeheer (Huitzing et al., 2025) biedt kaders voor het behalen van de VHR-

Integraal beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2: (Landbouw)gebieden met meervoudige opgaven – gebieden rond Natura 2000-gebieden			
	kwetsbare VHR soorten beter worden beschermd.	het leefgebied van VHR doelsoorten worden uitgebreid.	doelstellingen met ANB. Hieruit volgen de volgende randvoorwaarden en aandachtspunten: • Actief grondbeleid is nodig om voldoende concentratie van ANB te realiseren. • Zet zware beheerpakketten in die gericht zijn op extensivering en leefgebied ontwikkeling. • Zet in op langjarige beheercontracten en aantrekkelijke beheervergoedingen • Zorg voor investeringspakketten met voldoende budget voor eenmalige investeringen, bijvoorbeeld de omschakeling naar extensieve bedrijfsvoering en de inrichting van gebieden. • Kies in de overgangsgebieden voor een aanpak gebaseerd op ruimtelijke zonering, normering van het landgebruik en vergoeding schadeloosstelling van verlies op vermogen en inkomen. • Zorg voor regie en blijf maatwerk centraal stellen in gebiedsprocessen

Integraal beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2: (Landbouw)gebieden met meervoudige opgaven - veenweidegebieden			
Hoger waterpeil; grondwaterstand van 20 cm tot 40 cm onder maaiveld, afhankelijk van de bodemcompositie en watersysteem	Door het opzetten van het waterpeil kunnen de hydrologische condities van gebieden veranderen.	Het beleid is gericht op het beschermen van de veenweidegebieden. Door de peilverhoging wordt beter aangesloten bij de hydrologische vereisten van de Natura 2000-gebieden. Dit heeft geen (significant) negatief effect op Natura 2000. Aan deze keuze is ook een risico op negatieve effecten verbonden, namelijk dat er onvoldoende water is om dit te realiseren, ergo dat er gebiedsvreemd water wordt gebruikt/aangevoerd die de natuurlijke omstandigheden juist weer aantasten.	Aangeven of het de gemiddelde grondwater-stand, of de laagste of hoogste grondwaterstand betreft. Aangeven dat het ook om klei op veengebieden gaat. Onderzoek of deze peilverhoging voldoende is om de natuurdoelen te halen. Onderzoek of/welke differentiatie nodig is tussen bijvoorbeeld de Noordhollandse, Utrechtse en Friese laagveengebieden

Integraal beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2: (Landbouw)gebieden met meervoudige opgaven - veenweidegebieden			
Andere afwegingen in peilbesluiten zijn nodig. Provincies en waterschappen wegen samen en met agrariërs de locatie en het tempo af.	Door het opzetten van het waterpeil kunnen de hydrologische condities van gebieden veranderen.	Het opzetten van het waterpeil biedt kansen voor natuurontwikkeling. Naast overheden worden alleen agrariërs benoemd om in deze afweging te worden betrokken. Daarmee is de kans op voortzetting van de huidige problematiek groot, waarbij de hydrologische situatie niet afgestemd is op de hydrologische vereisen van Natura 2000-gebieden. Door de landbouw als uitgangspunt te nemen is er een risico dat natuur onderbelicht blijft bij bestuurlijke afwegingen en te maken keuzes.	Knelpunten natuurontwikkeling meenemen als uitgangspunt in de gebiedsgerichte aanpak. Terreinbeherende organisaties betrekken bij de aanpak. Onderzoeken of het realiseren van dit beleid met aanleggen waterinfiltratiesysteem gevolgen heeft voor de waterkwaliteit (en daarmee mogelijk tot een negatief effect leidt)
Toekomstperspectief melkveehouderij wordt ondersteund door meer inzet van middelen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer	Agrarisch natuur- en landschapsbeheer kunnen bijdragen aan de biodiversiteit en vermindering van stikstofdepositie en minder middelengebruik.	Behoud melkveehouderij in het veenweidegebied is een uitgangspunt in de Nota Ruimte. Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer kunnen bijdragen aan het behalen van de Natura 2000-doelstellingen in deze gebieden door extensivering en een lagere stikstofdruk. Door het uitgangspunt van behoud van de melkveehouderij, in combinatie met het centraalstellen van vrijwilligheid bij de implementatie van Agrarisch natuur- en landschapsbeheer bestaat het risico dat natuur onderbelicht blijft bij bestuurlijke afwegingen en te maken keuzes.	Vrijwilligheid voor keuze voor inzet van de middelen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer heroverwegen. Het achtergrondrapport bij policybrief Agrarisch natuurbeheer: handvatten voor een succesvol agrarisch natuurbeheer (Huitzing et al., 2025) biedt kaders voor het behalen van de VHR-doelstellingen met ANB. Hieruit volgen de volgende randvoorwaarden en aandachtspunten: • Actief grondbeleid is nodig om voldoende concentratie van ANB te realiseren. • Zet zware beheerpakketten in die gericht zijn op extensivering en leefgebied ontwikkeling. • Zet in op langjarige beheercontracten en aantrekkelijke beheervergoedingen • Zorg voor investeringspakketten met voldoende budget voor eenmalige investeringen, bijvoorbeeld de omschakeling naar extensieve bedrijfsvoering en de inrichting van gebieden. • Kies in de overgangsgebieden voor een aanpak gebaseerd op ruimtelijke zonering, normering van het landgebruik en vergoeding schadeloosstelling van verlies op vermogen en inkomen.

Integraal beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2: (Landbouw)gebieden met meervoudige opgaven - veenweidegebieden			
Realiseren aaneengesloten kansgebieden voor weidevogels	Geen negatieve invloed.	Het beleid is gericht op het beschermen van de weidevogels. Dit heeft geen (significant) negatief effect op het Natura 2000. Door specifieke eisen voor het kerngebied en de omliggende zone is gerichte sturing nodig om gewenste resultaten te behalen.	• Zorg voor regie en blijf maatwerk centraal stellen in gebiedsprocessen. Vrijwilligheid voor keuze heroverwegen

Integraal beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2: (Landbouw)gebieden met meervoudige opgaven - beekdalen			
Ontwikkeling van bufferzones aan weerszijden van de beek	Geen negatieve invloed	Draagt bij aan het bereiken van waterkwaliteitsdoelen gecombineerd met andere doelstellingen op het gebied van natuur en waterberging. Dit beleid heeft geen verhoging van de milieudruk tot gevolg en daarbij geen (significant) negatief effect op het Natura 2000.	Niet van toepassing
Provincies hebben de ruimte voor een afweging over de te nemen landbouwkundige en/of ruimtelijke maatregelen voor het realiseren van de opgave. Lokale uitwerking zal concreter uitwijzen waar aanpassingen in het ruimtegebruik gewenst zijn.	Invloed op Natura 2000- is afhankelijk van de resultaten van die afweging.	Bij afwegingen die ruimte geven aan de landbouw bestaat het risico dat de positieve effecten en "groen" beoordeelde risico's ten aanzien van het beleid voor beekdalen teniet wordt gedaan.	Niet van toepassing
Beekdalen behoren tot de prioritair gebieden voor uitbreiding van agrarisch natuurbeheer	Geen negatieve invloed	Draagt bij aan het bereiken van de waterkwaliteitsdoelen gecombineerd met andere doelstellingen op het gebied van natuur en waterberging. Dit beleid heeft geen verhoging van de milieudruk tot gevolg en daarbij geen (significant) negatief effect op het Natura 2000.	

Integraal beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2: (Landbouw)gebieden met meervoudige opgaven - grondwaterbeschermingsgebieden			
Verbeteren van grondwaterkwaliteit (voor nutriënten om de 34 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden, voornamelijk op de zand- en lössgronden)	Geen negatieve invloed. Wel is de mate van het positief effect nog afhankelijk van de nog uit te werken maatregelen	Draagt bij aan het bereiken van waterkwaliteitsdoelen. Dit beleid heeft geen verhoging van de milieudruk tot effect en daarbij geen (significant) negatief effect op het Natura 2000-netwerk.	Niet van toepassing
Verhogen van de grondwaterpeilen in de hoge zandgronden met, zo mogelijk en als uitgangspunt, 10 cm tot 50 cm	Door het opzetten van het waterpeil kunnen de hydrologische condities van gebieden veranderen.	Het beleid is gericht op het beschermen van de veenweidegebieden. Door de peilverhoging wordt beter aangesloten bij de hydrologische vereisten van de Natura 2000-gebieden. Dit heeft geen (significant) negatief effect op Natura 2000. Aan deze keuze is ook een risico op negatieve effecten verbonden, namelijk dat er onvoldoende water is om dit te realiseren, ergo dat er gebiedsvreemd water wordt gebruikt/aangevoerd die de natuurlijke omstandigheden juist weer aantasten.	Aangeven of het de gemiddelde grondwaterstand, of de laagste of hoogste grondwaterstand betreft. Aangeven dat het ook om klei op veengebieden gaat. Onderzoek of deze peilverhoging voldoende is om de natuurdoelen te halen.
Inzetten in op uitbreiding van agrarisch natuurbeheer	Geen negatieve invloed	Draagt bij aan het bereiken van waterkwaliteitsdoelen gecombineerd met andere doelstellingen op het gebied van natuur. Dit beleid heeft geen verhoging van de milieudruk tot effect en daarbij geen (significant) negatief effect op het Natura 2000-netwerk.	Het achtergrondrapport bij policybrief Agrarisch natuurbeheer: handvatten voor een succesvol agrarisch natuurbeheer (Huitzing et al., 2025) biedt kaders voor het behalen van de VHR-doelstellingen met ANB. Hieruit volgen de volgende randvoorwaarden en aandachtspunten: • Actief grondbeleid is nodig om voldoende concentratie van ANB te realiseren. • Zet zware beheerpakketten in die gericht zijn op extensivering en leefgebied ontwikkeling. • Zet in op langjarige beheercontracten en aantrekkelijke beheervergoedingen • Zorg voor investeringspakketten met voldoende budget voor eenmalige investeringen, bijvoorbeeld de omschakeling naar extensieve bedrijfsvoering en de inrichting van gebieden. • Kies in de overgangsgebieden voor een aanpak gebaseerd op ruimtelijke zonering, normering

Integraal beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2: (Landbouw)gebieden met meervoudige opgaven - grondwaterbeschermingsgebieden			
			van het landgebruik en vergoeding schadeloosstelling van verlies op vermogen en inkomen. Zorg voor regie en blijf maatwerk centraal stellen in gebiedsprocessen

Integraal beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Clusteren van glastuinbouw			
Intensivering, innovatie en clustering in de bestaande clustergebieden	Het beleid omvat vooral het optimaliseren van de huidige clustergebieden. De milieudruk in de omgeving van die gebieden kan vergroot worden, door toename van verstoring, stikstofdepositie, verontreiniging. Gebieden die nabij clusters liggen zijn bijvoorbeeld Solleveld & Kapittelduinen. Zwarte Meer, Bargerveen, Rijntakken.	De milieudruk ter hoogte van de bestaande clustergebieden kan vergroot worden. Dit vormt een risico voor Natura 2000-gebieden. Clustering biedt ook kansen voor schone technologie en daardoor minder stikstofuitstoot.	Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.
Pas als in bestaande clusters geen ruimte is, dan mogelijkheden zoeken voor nieuwe concentratiegebieden.	De milieudruk in de omgeving van het nieuwe concentratiegebieden kan vergroot worden, door toename van verstoring, stikstofdepositie, verontreiniging.	Vanwege de beschermde status van de Natura 2000-gebieden ligt het niet voor de hand dat het beleid ten koste zal gaan van areaal Natura 2000. Wel kan de milieudruk ter hoogte van de nieuwe clustergebieden vergroot worden. Dit vormt een risico voor Natura 2000-gebieden.	Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.
Een klimaat neutrale en circulaire sector; optimaal gebruik maken van reststromen en beschikbare bronnen	Een klimaat neutrale en circulaire sector met nul emissie van broeikasgassen en stikstof heeft een positief effect op de ontwikkeling van natuur in met stikstof overbelaste N2000 gebieden.	Dit beleid heeft geen verhoging van de milieudruk tot gevolg en daarbij geen (significant) negatief effect op het Natura 2000-netwerk.	Niet van toepassing
Voldoende woningen en andere lokale voorzieningen nabij een clustergebied	Nieuwe woningen leidt tot ruimtebeslag (niet in N2000-gebieden), versnippering, stikstofdepositie door toename mobiliteit, verstoring en door toename bewoners die recreëren in natuurgebieden ook door toename recreatiedruk.	Een deel van de clustergebieden ligt in de buurt van Natura 2000-gebieden. Gezien de recreatiedruk op deze gebieden groot is, kan dit een groot risico vormen door toename van deze recreatiedruk.	Zie maatregelen bij verstedelijking in paragraaf 5.5

Beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Robuust natuursysteem			
Robuuste natuurgebieden op land en water	Geen negatieve invloed	Maakt de gebieden minder kwetsbaar voor invloeden van buitenaf. Dit beleid heeft geen verhoging van de milieudruk tot gevolg en daarbij geen (significant) negatief effect op het Natura 2000-netwerk.	Ervoor zorgen dat duidelijk is dat dit niet betekent dat de beschermde status van kleine N2000-gebieden wordt teruggedraaid. Basiskwaliteit natuur breder inzetten dan alleen voor de natuurgebieden (geldt bijvoorbeeld ook voor stedelijke gebieden).
Behoud en versterking naar de daadwerkelijke staat van de natuur	Geen negatieve invloed. Bij behoud is er alleen een positief effect als de huidige staat van instandhouding al goed is.	Dit beleid heeft geen verhoging van de milieudruk tot gevolg en daarbij is er geen risico op (significant) negatief effect op het Natura 2000-netwerk.	Ervoor zorgen dat duidelijk is dat een duurzame staat van instandhouding het doel is; daadwerkelijke staat is niet het doel als deze nu slecht is
Nakomen bestaande afspraken rond NNN en de bossenstrategie	Geen negatieve invloed	Dit beleid heeft geen verhoging van de milieudruk tot gevolg en daarbij geen (significant) negatief effect op het Natura 2000-netwerk.	Niet van toepassing
Doelen behalen door natuurinclusief ruimtegebruik en functiecombinaties	Hierdoor vindt er beperkte areaal uitbreiding van gebieden met uitsluitend de functie natuur plaats. De realisatie van de groenblauwe dooradering van het landelijk gebied draagt bij aan biodiversiteit. Ook kan de natuur meebewegen met autonome veranderingen als gevolg van klimaatverandering. Natuur kan zich ontwikkelen door een gecombineerde invulling te geven aan maatregelen voor een robuust water- en bodemsysteem	Bij dit beleid wordt gezocht naar mogelijkheden om de biodiversiteit in de landbouw te vergroten. Dit heeft geen (significant) negatief effect op het Natura 2000-netwerk.	Nagaan of deze inzet voldoende is om alle doelen te halen. Dit is nog niet onderbouwd.
Bij defensieactiviteiten kijken naar functiecombinaties	De effecten van defensieactiviteiten op Natura 2000-gebieden zijn getoetst in een afzonderlijke passende beoordeling. Daarin zijn randvoorwaarden en mitigerende maatregelen voorgesteld om de potentieel negatieve effecten op Natura 2000-gebieden te voorkomen. In deze passende beoordeling zijn ook mogelijkheden aangegeven voor natuurontwikkeling op defensie terreinen. Dat deze mogelijkheden aanwezig zijn blijkt uit de natuurwaarden op de huidige defensie terreinen.		
Uitwerking Natuurplannen	Invloed op Natura 2000 is afhankelijk van de resultaten van die uitwerking maar de doelen liggen vast in de Natuurherstelverordening (NHV).	Met de NHV moet Nederland gebieden herstellen en beschermen op land, aan de kust, in zoet water, bos, in landbouwgebieden, in steden en zee. Dit heeft geen (significant) negatief effect op het Natura 2000-netwerk.	Nota Ruimte geeft aan "de komende jaren". Planning is echter strakker (uiterlijk 1 september 2026). Daarnaast is het mogelijk dat het Natuurplan ertoe leidt dat keuzes zoals vastgelegd

Beleid Landbouw en Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Robuust natuursysteem			
			in de Nota Ruimte herzien dienen te worden omdat anders natuurherstel niet mogelijk is.

Aanvullend sectoraal beleid Landbouw	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Zorgvuldig omgaan met landbouwgrond en voorkomen verslechtering van landbouwstructuur	Beperkingen aan het beleid voor overgangszones, bufferzones of inzet op natuurinclusieve landbouw	Het voorkomen van verslechtering binnen de landbouwhoofdstructuur kan beleidsmatige beperkingen opleveren voor natuurinclusiviteit, overgangsgebieden en bufferzones rondom Natura 2000-gebieden. Hierdoor bestaat het risico dat de staat van instandhouding in deze gebieden verder verslechtert als gevolg van stikstofdepositie en verstoring. Dit is een risico met kans op significant negatieve effecten.	Het Afwegingskader zorgvuldige omgang met landbouwgrond benutten om het belang en de waarde van landbouwgronden een plek te geven in ruimtelijke afwegingen. Circulariteit en kringlooplandbouw is onbenoemd; wel wordt ingezet op sluiten kringloop, maar omschakelen naar andere producten zit niet goed in de Nota Ruimte. In de Nota Ruimte zouden alternatieven uitgewerkt moeten worden waar op lange termijn huidige landbouwgebruik niet meer mogelijk is.
Visserij: Dankzij technologische vooruitgang, slimmer visbeheer en nieuwe vangsttechnieken kan de sector zich blijven ontwikkelen en bijdragen aan een duurzame voedselzekerheid voor Nederland en daarbuiten.	Visserij kan de natuurwaarden op de Noordzee negatief beïnvloeden; door verstoring van de bodem, invloed op populatiesamenstelling (nevenvangsten), verstoring door onderwatergeluid door schepen.	Nieuwe technieken bieden zowel kansen als bedreigingen voor Natura 2000-gebieden die actief worden bevestigd. Nieuwe technieken kunnen de effecten op Natura 2000-gebieden beperken door dat zij bijvoorbeeld een minder verstoring effect hebben op bodemlevende organismen. Daarnaast is er een risico, dat zonder concreet beleid, negatieve effecten m.b.t. de instandhoudingsdoelen optreden in deze gebieden.	Meer aandacht voor maatregelen om de huidige impact van de Visserij terug te dringen.

Aanvullend sectoraal beleid Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Natuurgebieden ook toegankelijk houden voor de	Recreatiedruk en landbouwkundig gebruik kunnen leiden tot ruimtebeslag (aanleg van	Het feit dat er in de Nota Ruimte weinig aandacht is voor het behoud van deze parken en de combinatie	Behoud van de Nationale Parken en daarin aandacht voor zonering van recreatiedruk

Aanvullend sectoraal beleid Natuur	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
mens en te benutten voor bredere maatschappelijke opgaven. Dit doen we onder andere met de aanpak voor de Nationale Parken, waarin de meest karakteristieke natuurgebieden van Nederland liggen maar waar ook landbouw en natuur met elkaar verweven worden.	paden), betreding, verstoring, stikstofdepositie en overige vormen van eutrofiëring, verontreiniging. De nationale parken kunnen een belangrijke rol spelen voor Natura 2000. Natuur in een gebied is (deels) afhankelijk van processen in de bredere omgeving en vormt met die omgeving één geheel. Deze situatie kan gecreëerd worden met de nationale parken. De kwaliteit van bodem, water en lucht, die voorwaardelijk is voor de habitats en leefgebieden in natuurgebieden, wordt vaak mede bepaald door invloeden die buiten de N2000-gebieden spelen. Tegelijkertijd kunnen de Nationale Parken een rol spelen in de recreatiezonering.	met Landbouw (niet gespecificeerd naar natuurinclusieve landbouw) is een risico.	Het beschermen van Nationale parken verdient aandacht. In de Voorjaarsnota (van 2025) kondigde het kabinet nog aan dat ze 5 miljoen euro per jaar tot 2030 op de nationale parken zouden bezuinigen. Door een amendement van de Tweede kamer is deze voorgenomen bezuiniging van de baan.

5.4 Economie en Energie

Integraal beleid Economie en Energie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 1: Alle (bedrijven)terreinen, energiehubs en terreinen van Defensie			
Beschermen, efficiënt benutten van bestaande bedrijventerreinen (en waar nodig strategisch uitbreiden; dat laatste wordt afzonderlijk beoordeeld)	Het beleid omvat vooral het optimaliseren van huidig ruimtegebruik. Dat kan betekenen dat de bedrijvigheid toeneemt. Bedrijven kunnen leiden tot verstoring en stikstofdepositie. Een verhoogde efficiëntie kan ook ruimte bieden voor natuur-inclusiviteit, wat een positieve uitwerking kan hebben op de biodiversiteit/N2000. Efficiëntere inrichting van bedrijventerreinen en transformatie hiervan biedt ook kansen voor	Of dit beleid ook leidt tot stikstofreductie en afname van de milieudruk hangt af van de aarde en veranderingen op de bedrijventerreinen. Ten opzichte van de huidige situatie kan de milieudruk op het Natura 2000-netwerk ook toenemen. Alle Natura 2000-landschappen zijn gevoelig voor de drukfactoren zoals verstoring en stikstofdepositie.	Bij de inrichting van de bedrijventerreinen/ plaatsing van de bedrijven rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.

Integraal beleid Economie en Energie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 1: Alle (bedrijven)terreinen, energiehubs en terreinen van Defensie			
	klimaatadaptatie en energietransitie, wat mits goed georganiseerd wellicht de milieudruk op Natura 2000-gebieden kan verminderen.		
Extra aandacht voor bescherming locaties met unieke kenmerken	Dit beleid moet ervoor zorgen dat er hier geen bedrijven zich vestigen die een grotere negatieve impact op de leefomgeving en daarmee op Natura 2000 hebben.	Dit beleid heeft toename van de milieudruk voor het Natura 2000-netwerk tot gevolg.	Niet van toepassing
Huidige milieuruimte beter benutten - werken met "minimale milieuhinder"	Het beleid omvat vooral het optimaliseren van huidig milieuruimte. Dat kan betekenen dat de bedrijvigheid toeneemt. Bedrijven kunnen leiden tot verstoring en stikstofdepositie.	Ten opzichte van de huidige situatie kan de milieudruk op het Natura 2000-netwerk ook toenemen. Alle Natura 2000-landschappen zijn gevoelig voor de drukfactoren zoals verstoring en stikstofdepositie. Door werken met minimale milieuhinder zou de milieudruk op Natura 2000-gebieden niet veel toenemen.	Bij de inrichting van de bedrijventerreinen/ plaatsing van de bedrijven rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.
Verduurzaming van bedrijventerreinen en het benutten van de kansen voor energy hubs	Verduurzaming/vergroening kan leiden tot een betere ecologische kwaliteit van de omgeving en hierdoor positieve effecten hebben op Natura 2000. Denk hierbij bijvoorbeeld aan stikstofreductie, vergroening en verduurzaming van het bedrijventerrein. Vergroening en natuurinclusiviteit op bedrijventerreinen kunnen zorgen voor betere ecologische verbindingen.	Rekening houden met de Het klimaat- en energieneutraal maken van bedrijventerreinen en natuur-inclusief bouwen met herbruikbare materialen (verduurzaming) is zonder meer uitvoerbaar omdat er geen risico is op significant negatieve effecten.	Niet van toepassing
Rekening houden met droogte, watertekorten en -overlast en verzilting en bedrijven vragen zelf maatregelen te treffen	Nieuwe locaties moeten afgestemd op de waterbehoefte van de bedrijven. Dit kan nog steeds betekenen dat extra water gebruikt wordt wat tot verdroging kan leiden. Meer rekening houden kan ook leiden tot minder watergebruik waardoor minder water moet worden onttrokken. Dat kan een positief effect zijn.	Alle Natura 2000-landschappen zijn gevoelig voor hydrologische veranderingen. Ten opzichte van de huidige situatie kan de milieudruk op het Natura 2000-netwerk mogelijk afnemen als waterverbruik afneemt. Mogelijk risico is verschuiving dat bedrijven op andere wijzen water krijgen en dat dan risico's oplevert.	Bij de uitwerking van dat beleid moet rekening worden gehouden met de hydrologische vereisten van de Natura 2000-gebieden.
Samen optrekken met decentrale overheden om	Niet van toepassing	Dit beleid heeft geen concrete fysieke gevolgen voor het Natura 2000-netwerk anders dan bij de overige aspecten onder deze bouwsteen besproken.	Niet van toepassing

Integraal beleid Economie en Energie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 1: Alle (bedrijven)terreinen, energiehubs en terreinen van Defensie			
Energie- en economie-doelen van Nota Ruimte te halen			
Strategisch uitbreiden indien aanbod op bestaande terreinen niet toereikend is voor ontwikkeling van economische bedrijvigheid. Bedrijventerreinen bedienen vooral lokale en regionale ondernemers.	Het beleid omvat vooral het optimaliseren van huidig ruimtegebruik voor bedrijventerreinen. De milieudruk in de omgeving van nieuwe bedrijventerreinen kan vergroot worden, door toename van verstoring, stikstofdepositie, verontreiniging.	De milieudruk kan ter hoogte van de uitbreiding of nieuwe bedrijventerreinen vergoot worden. Het beleid omvat vooral het optimaliseren van huidig ruimtegebruik voor bedrijventerreinen zodat het risico op grote toename van milieudruk beperkt is.	Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.
Compensatie van bedrijventerreinen bij verdere stedelijke uitbreiding (creëren voldoende werkgelegenheid).	Nieuwe bedrijventerreinen kunnen leiden tot ruimtebeslag, versnippering, verstoring, stikstofdepositie en verdroging.	Compensatie zal, vanwege de beschermde status van de Natura 2000-gebieden, niet plaatsvinden binnen Natura 2000-gebieden. Daarmee is er geen risico op ruimtebeslag. Wel kan de inrichting van een nieuw bedrijventerreinen zorgen voor een verdere milieudruk e.g. verstoring, stikstofdepositie en verdroging op bestaande natuur en Natura 2000-gebieden	Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.

Integraal beleid Economie en Energie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2: Regionale ecosystemen; de (boven)regionale strategische bedrijventerreinen, de bedrijven uit het zesde cluster, strategische knooppunten en plekken voor energie en de daarvoor relevante netwerken voor energie, goederen en grondstoffen.			
Integrale benadering bestaande regionale ecosystemen bedrijventerreinen (clustering van bedrijventerreinen)	Deze benadering van de regionale ecosystemen levert voordelen op met betrekking tot efficiëntie, wat zorgt voor een vermindert ruimtebeslag. Dat heeft positieve effecten heeft op de (leef)omgeving. Minder reden tot uitbreiding en dus minder noodzaak om dicht op Natura 2000 gebieden te bouwen.	Als de clustering leidt tot een afname van de milieudruk door bedrijventerreinen (beter en geoptimaliseerd) is het beleid zonder meer uitvoerbaar omdat er geen risico is op significant negatieve effecten. Daarnaast biedt clustering kansen voor de ontwikkeling of het gebruik van schone technologieën en daardoor minder stikstofuitstoot.	Niet van toepassing
Zo goed mogelijk benutten van de bestaande mobiliteits-netwerken	Nieuwe bedrijvigheid moet afgestemd zijn op het mobiliteitsnetwerk. Het gebruik van bestaande netwerken wordt intensiever waardoor er meer verstoring en	De milieudruk op het Natura 2000-netwerk kan toenemen door intensiever gebruik. Nederland kent een dicht infrastructuurnetwerk waarmee de kans op invloed op Natura 2000-netwerk groot is. Gezien het	Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.

Integraal beleid Economie en Energie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2: Regionale ecosystemen; de (boven)regionale strategische bedrijventerreinen, de bedrijven uit het zesde cluster, strategische knooppunten en plekken voor energie en de daarvoor relevante netwerken voor energie, goederen en grondstoffen.			
	stikstofdepositie plaatsvindt. De invloed op Natura 2000-gebieden is sterk afhankelijk van de locatie van de mobiliteitsnetwerken.	huidige knelpunt is de verwachting dat de milieudruk vanuit nieuwe infrastructuur daarom groot is.	Mogelijkheden voor ontsnippering zijn de aanleg van faunapassages/ecoducten.
Beter benutten van bestaande energienetwerken en verder optimaliseren en versterken	Dit beleid betekent ook dat extra voorzieningen nodig zijn. Deze kunnen leiden tot ruimtebeslag, versnippering, verstoring en stikstofdepositie. Met name de aanleg van windparken of inzet van kernenergie kan (via faunaslachtoffers of koelwater) een invloed hebben op Natura 2000-gebieden. De inzet van duurzame energie kan ertoe leiden dat de stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden daalt.	Ten opzichte van de huidige situatie kan de milieudruk op het Natura 2000-netwerk toenemen. Het beleid is niet duidelijk in de keuzes voor het type energieopwekking en mogelijke locaties. Gezien de huidige knelpunten ten aanzien van de staat van instandhouding en de mogelijke effecten is de verwachting dat de toename van de milieudruk en risico op significant negatieve effecten mogelijk groot is. Mede ook omdat het aandeel van het positieve effect via daling van de achtergrondwaarde aan stikstofdepositie niet bekend is.	Inzet op duurzame energie concretiseren en duidelijker aangeven dat daarmee ook voorzien wordt in de (toekomstige) behoefte. Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden. Het kabinet streeft ernaar om na de zomer van 2025 een nationale visie op de Small Modular Reactors (SMR's) op te leveren. Hierin zal ook aandacht zijn voor de ruimtelijke inpassing van SMR's en de verdeling van het bevoegd gezag. Daarin rekening houden met Natura 2000.
Goede digitale infrastructuur, inclusief aanpassing daarvoor in de fysieke ruimte.	Aanpassingen in de fysieke ruimte kunnen leiden tot ruimtebeslag, versnippering, verstoring, stikstofdepositie en verdroging. Het betreft hier deels tijdelijke effecten in de aanlegfase, maar datacenters vragen ook veel (permanente) ruimte.	Vanwege de beschermde status van de Natura 2000-gebieden ligt het niet voor de hand dat de infrastructuur resulteert in extra ruimtebeslag in Natura 2000-gebieden. De milieudruk ter hoogte van de infrastructuur kan vergoot worden door bijvoorbeeld een toename van geluid, verdroging en stikstofdepositie.	Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.
Bedrijvigheid afstemmen op waterbeschikbaarheid en bodemsysteem	Nieuwe bedrijvigheid moet afgestemd op de waterbehoefte van de bedrijven en de ruimte die er nodig is voor de keringen. Dit kan nog steeds betekenen dat extra water gebruikt wordt wat tot verdroging kan leiden.	Essentie van deze maatregel is dat de druk op hydrologisch systeem en bodem afneemt, en dat kan dus positief werken voor natuur. Alle Natura 2000-landschappen zijn gevoelig voor hydrologische veranderingen en verbeteringen in het water- en bodemsysteem leiden nooit tot een risico op een significant negatief effect.	Bij de uitwerking van dat beleid moet rekening worden gehouden met de hydrologische vereisten van de Natura 2000-gebieden.
Defensie	De effecten van defensieactiviteiten op Natura 2000-gebieden zijn getoetst in een afzonderlijke passende beoordeling. Daarin zijn randvoorwaarden en mitigerende maatregelen voorgesteld om de potentieel negatieve effecten op Natura 2000-gebieden te voorkomen. In deze passende beoordeling zijn ook mogelijkheden aangegeven voor natuurontwikkeling op defensie terreinen. Dat deze mogelijkheden aanwezig zijn blijkt uit de natuurwaarden op de huidige defensie terreinen.		

Integraal beleid Economie en Energie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 2: Regionale ecosystemen; de (boven)regionale strategische bedrijventerreinen, de bedrijven uit het zesde cluster, strategische knooppunten en plekken voor energie en de daarvoor relevante netwerken voor energie, goederen en grondstoffen.			
Efficiënt en intensief benutten van de bestaande milieuruimte voor milieu intensieve bedrijvigheid	Het beleid omvat vooral het optimaliseren van huidig milieuruimte. Dat kan betekenen dat de bedrijvigheid toeneemt. Bedrijven kunnen leiden tot verstoring en stikstofdepositie.	Ten opzichte van de huidige situatie kan de milieudruk op het Natura 2000-netwerk ook toenemen. Alle Natura 2000-landschappen zijn gevoelig voor de drukfactoren zoals verstoring en stikstofdepositie. Echter, dit beleid kan mogelijk ook impact elders voorkomen	Bij de inrichting van de bedrijventerreinen/ plaatsing van de bedrijven rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.

Integraal beleid Economie en Energie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 3: (Inter)nationale corridors en overslagpunten van goederen, grondstoffen en energie			
Huidige corridors en clusters beter beschermen en benutten	Betere benutting leidt er in beperkte mate toe dat de verstoringzone rond de infrastructuur groter wordt. Doorontwikkeling kan resulteren in efficiëntere en innovatievere werkwijzen met een lagere milieudruk. De hogere concentratie van mobiliteit/transport kan leiden tot verhoogde stikstofdepositie.	Het betreft een beperkt effect ten opzichte van de huidige situatie omdat er geen sprake is van nieuwe locaties waardoor het risico op een significant negatief effect beperkter is.	Brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.
Uitbreiding netwerken en knooppunten voor goederenvervoer (zoekgebieden voor strategische uitbreiding)	Nieuwe netwerken/knooppunten kunnen leiden tot versnippering, toename in stikstofdepositie en verstoring van Natura-2000 gebieden door geluid, licht.	Ten opzichte van de huidige situatie kan de milieudruk op het Natura 2000-netwerk toenemen. Het beleid is nog niet duidelijk in de locatiekeuze voor de uitbreiding. Gezien de huidige knelpunten ten aanzien van de staat van instandhouding en de mogelijke effecten is de verwachting dat de toename van de milieudruk en risico op significant negatieve effecten mogelijk groot is.	Maximale inzet op bestaande corridors en clusters. Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.
Behoud van binnenvaartroutes	Dit beleid gaat niet uit van nieuwe binnenvaartroutes of intensivering van deze routes. Er zijn geen andere effecten op N2000 ten opzichte van de huidige situatie. Dit beleid omvat ook maatregelen voor waterveiligheid, waterbeschikbaarheid, binnenvaart en havens mits daar voldoende fysieke ruimte wordt genomen	Het behoud van de binnenvaart zelf is zonder meer uitvoerbaar omdat er geen risico is op significant negatieve effecten. De fysiek ingrepen worden al bij andere beleidsonderdelen getoetst.	Niet van toepassing

Integraal beleid Economie en Energie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 3: (Inter)nationale corridors en overslagpunten van goederen, grondstoffen en energie			
Uitbreiding energie-infrastructuur	Dit beleid betekent dat extra voorzieningen nodig zijn. Deze kunnen leiden tot ruimtebeslag, versnippering, verstoring en stikstofdepositie. Met name de aanleg van windparken of inzet van kernenergie kan (via faunaslachtoffers of koelwater) een invloed hebben op Natura 2000-gebieden. De inzet van duurzame energie kan ertoe leiden dat de stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden daalt.	Ten opzichte van de huidige situatie kan de milieudruk op het Natura 2000-netwerk toenemen. Het beleid is niet duidelijk in de keuzes voor het type energieopwekking en mogelijke locaties. Gezien de huidige knelpunten ten aanzien van de staat van instandhouding en de mogelijke effecten is de verwachting dat de toename van de milieudruk en risico op significant negatieve effecten mogelijk groot is. Mede ook omdat het aandeel van het positieve effect via daling van de achtergrondwaarde aan stikstofdepositie niet bekend is.	Inzet op duurzame energie concretiseren en duidelijker aangeven dat daarmee ook voorzien wordt in de (toekomstige) behoefte. Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.
Vervoer via buisleidingen in een multimodaal goederenvervoersysteem voor gevaarlijke stoffen stimuleren	Bij nieuwe ondergrondse infrastructuur kan aanleg en onderhoud leiden tot (tijdelijk) ruimtebeslag, versnippering, verstoring, stikstofdepositie en verdroging. Ondergronds transport kan bovengronds transport beperken en daarmee resulteren in minder verstoring van Natura 2000-gebieden.	Over de omvang van deze buisleiding is nog niets bekend. De aanleg en onderhoud leiden tot een vergrote milieudruk. Het betreft met name een tijdelijk effect waardoor het risico op een significant negatief effect beperkter is.	Bij de locatie en de realisatie rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk.
Delta Rhine Corridor faciliteren	Deze nieuwe ondergrondse infrastructuur tussen de Rotterdamse Haven en de grens van Duitsland bij Venlo doorkruist mogelijk een aantal N2000-landschappen (duinen en meren en moerassen – (zeeklei), rivierengebied, beekdalen, hogere zandgronden). Aanleg en onderhoud kunnen leiden tot (tijdelijk) ruimtebeslag, versnippering, verstoring, stikstofdepositie en verdroging. De afname van transporten op wegen/spoorlijnen als gevolg van de ondergrondse Corridor kan ook leiden tot minder verstoring.	Vanwege de beschermde status van de Natura 2000-gebieden ligt het niet voor de hand dat de Corridor ten koste zal gaan van het Natura 2000-netwerk. Desondanks kan de aanleg en onderhoud leiden tot een vergrote milieudruk, in ieder geval tijdelijk.	Bij de locatie en de realisatie rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk.
		Als de afname van transporten op wegen/spoorlijnen tot een afname van verstoring leidt, is voor die gebieden de kans op een significant negatief effect uit te sluiten.	Niet van toepassing
Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) inclusief de investeringen in infrastructuur daarvoor	De effecten van defensieactiviteiten op Natura 2000-gebieden zijn getoetst in een afzonderlijke passende beoordeling. Daarin zijn randvoorwaarden en mitigerende maatregelen voorgesteld om de potentieel negatieve effecten op Natura 2000-gebieden te voorkomen. In deze passende beoordeling zijn ook mogelijkheden aangegeven voor natuurontwikkeling op defensie terreinen. Dat deze mogelijkheden aanwezig zijn blijkt uit de natuurwaarden op de huidige defensie terreinen.		

Integraal beleid Economie en Energie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 4: Energie-intensieve industrieclusters (vijf) van nationaal belang			
De vijf energie-intensieve clusters zijn gebieden van nationaal belang. Hier versterken we de Rijksregie op de ruimtelijke ordening in en om de clusters.	Geen fysieke ingrepen.	Biedt juridische kansen om Natura-2000 gebied beter te beschermen. Kader is zo duidelijker. Handhaving makkelijker mogelijk.	Niet van toepassing
Vastleggen fysieke en milieucontouren van industrieclusters	Geen fysieke ingrepen.	Biedt juridische kansen om Natura-2000 gebied beter te beschermen. Kader is zo duidelijker. Handhaving makkelijker mogelijk. Bufferzones voor Natura-2000 gebied kunnen makkelijker worden vastgesteld	Bij vaststelling contouren rekening houden met ligging Natura 2000-gebieden
Haven- en industriële functies en grootschalige energiefuncties krijgen in en waar mogelijk rond de vijf industrieclusters voorrang boven andere functies	Realisatie van haven- en industriële functies en energiefunctie kunnen leiden tot ruimtebeslag, versnippering, stikstofdepositie, verontreiniging, verdroging en verstoring. Alle clusters liggen in de omgeving van N2000-gebieden: • Noordwestelijke cluster: Waddenzee, Bargerveen • Cluster Noord-Holland: Kennemerland-Zuid, Polder Westzaan, Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske • Cluster Zuid-Holland: Solleveld & Kapittelduinen, Voordelta, Voornes duin, Oude Maas Hollands Diep • Cluster Zeeland/West-Brabant: Markiezaat, Zoommeer, Westerschelde & Saeftinghe, Canisvliet • Cluster Limburg: Bunder- en elsoërbos, Grensmaas	Ten opzichte van de huidige situatie kan de milieudruk op het Natura 2000-netwerk toenemen. Gezien de huidige knelpunten ten aanzien van de staat van instandhouding, het feit dat deze clusters nooit op grote afstand van Natura 2000 liggen en de mogelijke effecten van het beleid is de verwachting dat er sprake is van toename van de milieudruk. Het risico op significant negatieve effecten is mogelijk groot. Alle gebieden liggen in de omgeving van Natura 2000-gebieden. Daarin is amper onderscheid te maken tussen meer of minder risicovolle locaties. Alleen de locatie in Limburg zou als minder risicovol kunnen worden beschouwd. Wel is er op die locaties in de huidige situatie ook sprake van verstoring.	Bij de locatiekeuze en plaatsing bedrijven rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.
Buffers creëren tussen en zonering van industrie en woningbouw	Geen fysieke ingrepen in Natura 2000-gebieden.	Biedt meekoppelkansen voor ecologische corridors tussen clusters in.	Niet van toepassing
Impuls geven aan integraler ruimtelijk programmeren	Geen duidelijke fysieke ingrepen.	Integrale afweging biedt mogelijkheden om rekening te houden met de ecologische vereisten vanuit Natura-2000 gebieden zodat de	Bij integrale afweging ook rekening houden met de ligging en vereisten vanuit Natura 2000.

Integraal beleid Economie en Energie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 4: Energie-intensieve industrieclusters (vijf) van nationaal belang			
	Kansen voor natuurinclusieve industriegebieden die minder impact hebben op Natura-2000 gebied.	milieudruk op Natura 2000-gebieden afneemt. Echter bij de toelichting wordt geen melding gemaakt van N2000/natuur/biodiversiteit.	
Clusters versnellingsgebieden aanwijzen	Kansen voor schone technologie en daardoor minder stikstofuitstoot. Verbetering van milieu.	Kansen om de milieudruk op Natura 2000-gebieden te verminderen. Echter als de clusters op een nieuwe plek komen te liggen ten opzichte van huidige bedrijvigheid is er een kans dat nieuwe N2000-gebied beïnvloed worden. Ook een risico in verband met snellere procedures en versoepeling van regels.	Bij de locatiekeuze rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk.
Aanpassingen in watergebruik bedrijven	Vermindering druk op watersystemen. Gunstig voor Natura-2000 gebieden door betere waterhuishouding. Opletten bij lozing van zout of brak water, kan impact hebben op natuurlijke omgeving. Waterlozing en onttrekking kan ook negatieve impact hebben op watersystemen en Natura-2000 gebied Link met eerdere maatregel: watergebruik aanpassen op beschikbaarheid.	In de meeste Natura 2000-gebieden spelen hydrologische problemen. Door vermindering van de druk op het watersysteem kan leiden tot een vermindering van de hydrologische knelpunten of een hogere effectiviteit van hydrologische herstelmaatregelen. Dit betekent geen risico op significant negatieve effecten (met uitzondering van het mogelijk effect van waterlozing en onttrekkingen van brak of zout water (met name voor de gebieden van de Noordzee, Waddenzee of Delta).	Bij toestaan lozing en onttrekking rekening houden met de vereisten ten aanzien van de abiotische condities voor N2000-gebieden
Inzetten op intensiever gebruik van ruimte binnen de energie-intensieve industrieclusters	Intensivering kan leiden tot toename stikstofdepositie, verontreiniging, verdroging en verstoring. Intensiever ruimtegebruik biedt ook kansen voor de ontwikkeling of het gebruik van schone technologieën en daardoor minder stikstofuitstoot en verstoring.	Ten opzichte van de huidige situatie kan de milieudruk op het Natura 2000-netwerk toenemen. Gezien de huidige knelpunten ten aanzien van de staat van instandhouding, het feit dat deze uitbreidingslocaties nooit op grote afstand van Natura 2000 liggen (Oostpolder nabij Waddenzee) en de mogelijke effecten is de verwachting dat de toename van de milieudruk is het risico op significant negatieve effecten mogelijk groot is.	Bij de locatiekeuze en plaatsing bedrijven rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden.
Aanwijzen potentiële industriële uitbreidingslocaties	Realisatie van industriële uitbreidingslocaties kunnen leiden tot ruimtebeslag, versnippering, stikstofdepositie, verontreiniging, verdroging en verstoring.		

Integraal beleid Economie en Energie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 5: Noordzee			
Borgen voldoende ruimte als (inter)nationale energie hub voor groei naar 70 GW windenergie op zee met mogelijk conversie naar waterstof	Realisatie van de keuzes uit de Bouwsteen Noordzee kunnen op een groot aantal plekken in de Noordzee en aan de kust leiden tot ruimtebeslag, versnippering, faunaslachtoffers, stikstofdepositie, verontreiniging, vertroebeling en verstoring (zowel boven water als onder water). Daarnaast is in het onderzoek “Ruimte voor Zand” onderzocht welke ruimte de natuur in de kustzone minimaal moet hebben om goed te kunnen functioneren. De resultaten van dit onderzoek tonen dat langs de Nederlandse kust alle habitattypen voorkomen bij een breedte van de duinzone van minstens 1500 meter, maar 75% van de plantensoorten worden gemiddeld pas gevonden bij een duinbreedte van ongeveer 1800 meter, en 90% bij 2200 meter (tot maximaal zelfs 5100 meter). In Nederland is deze ruimte niet overal beschikbaar: de Wadden-, Hollandse en Deltakust hebben respectievelijk gemiddeld 0,6 km, 0,8 km en 2,3 km extra nodig (Lansu et al., 2025). Door deze bevindingen niet te verwerken in de Nota Ruimte, bijvoorbeeld in de vorm van een ruimtereservering, worden kansen om de Natura 2000-gebieden langs de Nederlandse kust (van het Natura 2000-landschap, Noordzee, Wadden en Delta en de Natura 2000-duingebieden) niet benut.	Ten opzichte van de huidige situatie kan de milieudruk op de Natura 2000-gebieden op de Noordzee en aan de kust (voor de aanlanding van kabels) toenemen. De Nota Ruimte maakt voor de Noordzee géén maatregelen / keuzes voor de verbetering van de natuur. Gezien de mindere Svl en aanvullende activiteiten op de Noordzee is de kans op significant negatieve effecten groot. Gezien de huidige knelpunten ten aanzien van de staat van instandhouding in relatie tot het huidige menselijke gebruik van de Noordzee en de mogelijke effecten is de verwachting dat de toename van de milieudruk is het risico op significant negatieve effecten mogelijk groot is.	Bij de locatiekeuze en uitwerking van het voornemen rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Dat kan al starten door de ligging van de Natura 2000-gebieden op de Noordzee ook op de kaart “Noordzee” op te nemen. Daarnaast brongerichte maatregelen om de milieudruk zo beperkt mogelijk te houden. In de Nota ook het volgende is aangegeven met betrekking tot de Noordzee als waardevol natuurgebied: - In het Programma Noordzee werken we aan de opgave om de juiste maatschappelijke balans in de ontwikkeling van de Noordzee te vinden binnen een gezond ecosysteem; en - De Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie is gericht op bescherming, behoud en herstel van het mariene milieu met duurzaam gebruik van de Noordzee. Deze richting lijkt niet uitgewerkt te zijn in de keuzes die er ten aanzien van de Noordzee worden gemaakt. Een integralere benadering is nodig. De Nota Ruimte meer zou meer kunnen aansluiten bij de mitigerende maatregelen uit het Programma Noordzee en de aanbevelingen uit het planMER voor het programma Noordzee (Pondera, 2021b), in ieder geval de ruimtelijk relevante. Uit de PB Programma Noordzee 2022-2027 (Pondera, 2021a) volgt dat significant negatieve effecten uit te sluiten zijn mits de mitigerende maatregelen worden genomen
Ruimte voor aanlandingen digitale en telecomkabels			
Ambitie om productie uit bestaande en nieuwe velden te versnellen			
Aanvullende aanlandingslocaties via het programma VAWOZ 2031-2040			
Zorgen voor voldoende winbaar zand voor zandsuppleties			
Uitbreiding reserveringszone zandwinning met 2 NM van 12 NM naar 14 NM uit de kust			
Aanwijzen nieuwe windenergiegebieden: eerst kijken naar ruimte voor visserij			
Scheepvaart: nieuwe clearways en mogelijk ook nieuwe routeringsmaatregelen			
Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur (PBNI).			
Behouden en uitbreiden van de huidige ruimte voor Defensie	De effecten van defensieactiviteiten op Natura 2000-gebieden zijn getoetst in een afzonderlijke passende beoordeling. Daarin zijn randvoorwaarden en mitigerende maatregelen voorgesteld om de potentieel negatieve effecten op Natura 2000-gebieden te voorkomen. In deze passende beoordeling zijn ook		

Integraal beleid Economie en Energie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen 5: Noordzee			
(NPRD), zowel om te oefenen als om de verdediging van eigen territoriale wateren en kritieke infrastructuur.	mogelijkheden aangegeven voor natuurontwikkeling op defensie terreinen. Dat deze mogelijkheden aanwezig zijn blijkt uit de natuurwaarden op de huidige defensie terreinen.		

Aanvullend sectoraal beleid Economie	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
De vijf energie intensieve industrieclusters: Noord-Nederland, Noordzeekanaal-gebied, Rotterdam-Moerdijk. Zeeland-West Brabant en Chemelot benoemen we tot gebieden van nationaal belang in het kader van de Omgevingswet.	Dit zijn bedrijven met een grote impact op het milieu.	Het is onduidelijk wat dit beleid inhoudt. Bij uitbreiding van dergelijke industrieclusters is het beleid "Bij de noodzakelijke uitbreiding van ruimte voor economie zoeken we naar een goede ruimtelijk inpassing, waarmee we de impact op andere functie zoveel mogelijk beperken of combineren." Dit zou ook gunstig kunnen zijn voor Natura 2000. Echter de huidige milieudruk is zo hoog, dat ook als neemt de milieudruk beperkt toe, dit een risico is voor Natura 2000.	Bij de locatiekeuze en uitwerking van het voornemen rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk.

5.5 Wonen, werken en bereikbaarheid

Integraal beleid Passende beoordeling Nota Ruimte projectnummer 0482911.100 19 september 2025 Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) en bereikbaarheid	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen nationaal: Een ontwikkelgericht nationaal netwerk			
Verstedelijking	Verstedelijking leidt tot ruimtebeslag (niet in N2000-gebieden), versnippering, stikstofdepositie door toename mobiliteit, verstoring en door toename bewoners die	Gezien de recreatiedruk op de gebieden groot is, kan dit een groot risico vormen door toename van deze recreatiedruk.	Groen groeit mee-beleid uitwerken. Beleid ten aanzien van ov-, fiets- en voetgangersverbindingen prioriteit geven bij de

Integraal beleid Passende beoordeling Nota Ruimte projectnummer 0482911.100 19 september 2025 Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) en bereikbaarheid		Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen nationaal: Een ontwikkelgericht nationaal netwerk				
	recreëren in natuurgebieden ook door toename recreatiedruk.		Wel leidt het beleid om de agglomeratiekracht te concentreren op goed bereikbare plekken bijvoorbeeld rondom OV-knopen en de inzet van een sterk geïntegreerd onderliggend netwerk van hoogwaardige ov-, fiets- en voetgangers-verbindingen tot een beperking van het autoverkeer waardoor de milieudruk door (toename van) stikstofdepositie wordt beperkt. Datzelfde geldt voor de koppeling van wonen/werken/recreëren. Ook dat beleid leidt tot een beperking van het autoverkeer.	uitwerking en realisatie van (nieuwe) woningbouwlocaties en daarbij ook aandacht hebben voor de huidige bewoners. Er is door het kabinet (brief van 25 maart 2025, over de Voortgang implementatie Natuurherstelverordening (NHV) dat vanuit de NHV voor de overige ecosystemen buiten Natuurgebieden (zoals het stedelijk ecosysteem) aansluiting gezocht bij de Nota Ruimte en het programma NOVEX). Om deze aansluiting te realiseren, is hiervoor aandacht nodig bij de beschrijving van de visie op de ontwikkeling van de stedelijke gebieden, niet alleen bij de beschrijving van de visie op natuur.
Voortgaande concentratie in 5 metropoolregio's (XL-regio's)	Het betreft met name de gebieden rond Amsterdam (een aantal Noordhollandse Laagveengebieden), Den Haag (de duingebieden Westduinpark & Wapendal, Solleveld & Kapittelduinen en Meijendel & Berkheide), Rotterdam (Oude Maasje), Utrecht (geen N2000 op korte afstand) en Eindhoven (Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux en Strabrechtste Heidi & Beuven).			
Gebundelde deconcentratie in centrumsteden (L-regio's)	Het betreft de gebieden rond Zwolle, Arnhem, Nijmegen, Den Bosch, Tilburg, Breda.			
Nieuwe regio's voor ruimtelijk-economische ontwikkeling, o.a. 3 schaalsprongregio's (Groningen-Assen, Twente, Zuid-Limburg).	Het betreft de gebieden rond Groningen (Leekstermeergebied, Zuidlaardermeergebied), Assen (Drentsche Aa-gebied, Witterveld), Enschede (Lonnekermeer, Aamsveen, Witteveen, Buurserzand & Haaksbergerveen), Maastricht (Sint Pietersberg & Jekerdal, Savelsbos), Heerlen (Kunderberg) en Geleen (Brunssummerheide, Geleenbeekdal)			
Grootschalige woningbouwlocaties versterken bestaande steden en vinden hun plek in metropoolkernen, centrum-steden en regiokernen	Zie algemene effecten verstedelijking, eerste regel.			
Aanvullend op de 17 grootschalige woningbouwgebieden: 4 nieuwe grootschalige woningbouwlocaties aangewezen waar rijksregie noodzakelijk is, in	Het betreft de gebieden rond Hengelo/Enschede (Lonnekermeer, Aamsveen, Witteveen, Buurserzand & Haaksbergerveen), Apeldoorn (Veluwe), Helmond (Strabrechtse Heide & Beuven) en Alkmaar (Schoorlse Duinen, Noordhollands Duinreservaat en Eilandspolder)			

Integraal beleid Passende beoordeling Nota Ruimte projectnummer 0482911.100 19 september 2025 Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) en bereikbaarheid		Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen nationaal: Een ontwikkelgericht nationaal netwerk				
Hengelo/Enschede, Apeldoorn, Helmond en Alkmaar				
Uitbreiding Stedelijk Netwerk Nederland uit naar alle XL, L en M-regio's	Voor de In landelijke regio's of regio's met een kleinere centrumstad of meerdere regiokernen (S- en M-regio's) zijn de effecten vergelijkbaar, maar in mindere mate door de kleinere aantallen. Effecten vinden plaats in een groot aantal N2000-gebieden			
Aanwijzing regionale grootschalige woningbouwlocaties in het hele land.	Zie hiervoor			
Bij het aanwijzen van grootschalige woningbouwlocaties is rekening gehouden met de aanwezigheid van werk en infrastructuur.	Beperken toename mobiliteit door wonen/werken te combineren, leidt tot een beperkte toename aan stikstofdepositie.		Nieuwe woon/werklocaties leiden altijd tot een toename van mobiliteit. Echter met dit beleid wordt de toename beperkt. Gezien de stikstofproblematiek in een groot aantal Natura 2000-gebied is dit een risico.	(Bron)Maatregelen om emissies nog te beperken Beleid ten aanzien van ov-, fiets- en voetgangersverbindingen prioriteit geven bij de uitwerking en realisatie van (nieuwe) woningbouwlocaties en daarbij ook aandacht hebben voor de huidige bewoners.
Rijksinvesteringen in nationale grootschalige structuurversterkende infrastructuur en het energiesysteem sluiten aan op deze verstedelijkingsinzet en de VISTA-strategie.	Geen fysieke ingreep		De keuze zelf is zonder meer uitvoerbaar omdat er geen risico is op significant negatieve effecten. De fysiek ingrepen als gevolg van deze sluiten aan bij het integrale thema Econome en Energie en zijn daar al getoetst.	Niet van toepassing
Opstellen uitvoeringsstrategie langjarige infra en woningbouw	Geen fysieke ingreep		Deze keuze is zonder meer uitvoerbaar omdat er geen risico is op significant negatieve effecten. De fysiek ingrepen worden al bij andere beleidsonderdelen getoetst.	Bij de implementatie van de VISTA-strategie invulling geven aan/rekeninghouden met de opgaven in de Natura 2000 gebieden.

Integraal beleid wonen, werken en bereikbaarheid	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen regionaal: Sterke en onderscheidende regio's			
Regionale balans tussen wonen en werken en ruimte voor werk groeit mee met de regionale ontwikkeling	Beperken toename mobiliteit door wonen/werken te combineren en dat leidt tot een beperkte toename aan stikstofdepositie.	Nieuwe woon/werklocaties leiden altijd tot een toename van mobiliteit. Gezien de stikstofproblematiek in een groot aantal Natura 2000-gebied is dit een risico.	(Bron)Maatregelen om emissies nog te beperken
Samen met provincies, gemeenten en regio's werken op basis van de VISTA-strategie ⁶ aan een gedifferentieerde inzet voor lange termijn ruimtelijk-economische ontwikkeling i.r.t. woningbouw	Toename menselijke activiteiten kan leiden tot toename verstoring (recreëren vanuit de nieuwe woningbouw).	De toename van het gebruik van de groene openbare ruimte kan ertoe leiden dat wanneer Natura 2000-gebieden grenzen aan stedelijk gebied hier sprake is van meer verstoring. Alle Natura 2000-landschappen zijn hier gevoelig voor.	"Groen groeit mee"-beleid concretiseren en duidelijker onderdeel laten zijn van deze beleidskeuze
Huidige inzet in (NOVEX-)verstedelijkingsgebieden voortzetten	Voortzetting bestaand beleid	De keuze zelf is zonder meer uitvoerbaar omdat de voortzetting van bestaand beleid is; dus eerder getoetst.	Niet van toepassing
Rijksinvesteringen in regionale grootschalige structuurversterkende infrastructuur en energiesysteem sluiten aan op de verstedelijkingsinzet/VISTA	Geen fysieke ingreep, zie verder paragraaf 5.4 die ook ingaat op de gevolgen van keuzes ten aan van infrastructuur en energiesysteem.	Deze keuze is zonder meer uitvoerbaar. De fysiek ingrepen worden al bij andere beleidsonderdelen getoetst.	Niet van toepassing
Provincies/gemeenten vragen om hun ruimtelijk-economische rol te pakken o.b.v. kansen en kenmerken van de regio	Geen fysieke ingreep	Deze keuze is zonder meer uitvoerbaar.	Niet van toepassing
Beschermen, intensiveren en verduurzamen bestaande stedelijke bedrijventerreinen en de grotere campussen	Zie paragraaf 5.4	De fysieke ingrepen worden al bij andere beleidsonderdelen getoetst.	Niet van toepassing
Groen laten meegroeien met de stedelijke ontwikkeling voor voldoende kwalitatief aanbod groen in en om de stad en versterking van de aansluiting	Deze keuze leidt tot extra aanleg van groen en biedt een alternatief voor recreatie in Natura 2000-gebieden.	Deze keuze is zonder meer uitvoerbaar. De recreatiedruk is in een groot aantal Natura 2000-gebied een knelpunt. Door alternatieve mogelijkheden aan te bieden aan (nieuwe) bewoners kan de recreatiedruk in de Natura	Dit beleid is essentieel om significant negatieve effecten van de verstedelijkingsopgave te voorkomen. Dit beleid dient concreter te worden uitgewerkt en als randvoorwaarde bij de uitwerking van de vervolgbesluiten te worden opgenomen. Hierbij dient onderscheid te worden

⁶ Versterken, initiëren, stimuleren, transformeren en accommoderen

Integraal beleid wonen, werken en bereikbaarheid	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen regionaal: Sterke en onderscheidende regio's			
op het landschap en de natuur buiten de stad		2000-gebieden omlaag en/ of anders gezoned worden om ook rustige gebieden te creëren.	gemaakt in woongroen en groen aansluitend op de woonwijk. Daarbij ook aandacht besteden aan hondenloslooplegebieden en de diverse andere vormen van recreatie die vanuit huis kunnen plaatsvinden (hardlopers, mountainbiken...)
Bij nieuwe ontwikkelingen rekening houden met het water- en bodemsysteem	Zie paragraaf 5.2	Deze keuze is zonder meer uitvoerbaar omdat er dan ook rekening kan worden gehouden met de abiotische condities die nodig zijn voor een duurzame staat van instandhouding van de Natura 2000-gebieden.	Beleid toepassen
Werken aan strategie voor het afstemmen van elektriciteits- en warmtenetten en drinkwaterbeschikbaarheid op ruimtelijke ontwikkelingen	Strategie uitwerken is geen fysieke ingreep, zie verder paragraaf 5.4 die ook ingaat op de gevolgen van keuzes ten aan van elektriciteits- en warmtenetten.	Deze keuze is zonder meer uitvoerbaar.	Niet van toepassing

Integraal beleid wonen, werken en bereikbaarheid	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen lokaal: Complete en prettige leefomgevingen			
Bij stedelijke ontwikkeling met een lokaal passende inzet sturen op woonwerk-omgevingen	Beperken toename mobiliteit door wonen/werken te combineren en dat leidt tot een beperkte toename aan stikstofdepositie.	Nieuwe woon/werklocaties leiden altijd tot enige een toename van mobiliteit. Gezien de stikstofproblematiek in een groot aantal Natura 2000-gebied is dit een risico.	(Bron)Maatregelen om emissies nog te beperken
Bij realisatie van nieuwe ontwikkelingen kiezen voor compacte ontwikkeling, efficiënt ruimtegebruik en nabijheid van wonen, werken, voorzieningen en groen.			
Inzetten op het toekomst-bestendig maken van het bestaand stedelijk gebied door verduurzaming, herstructurering, verdichting,	Verduurzaming/vergroening kan leiden tot een betere ecologische kwaliteit van de omgeving en hierdoor positieve effecten hebben op Natura 2000. Denk hierbij bijvoorbeeld aan stikstofreductie, vergroening en verduurzaming van het bedrijventerrein. Vergroening en	Rekening houden met de Het klimaat- en energieneutraal maken van bedrijventerreinen en natuur-inclusief bouwen met herbruikbare materialen (verduurzaming) is zonder meer uitvoerbaar omdat er geen risico is op significant negatieve effecten.	Niet van toepassing

Integraal beleid wonen, werken en bereikbaarheid	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
Bouwsteen lokaal: Complete en prettige leefomgevingen			
aanpak openbare ruimte, klimaatadaptatie, etc.	natuurinclusiviteit op bedrijventerreinen kunnen zorgen voor betere ecologische verbindingen.		
Ruimte bieden voor economie in de directe leefomgeving, zowel stuwende als stadsverzorgende economie, in passende productiemilieus.	Zie paragraaf 5.4	De fysieke ingrepen worden al bij andere beleidsonderdelen getoetst.	Niet van toepassing
Wanneer bedrijventerreinen getransformeerd worden naar woningbouw worden deze waar nodig gecompenseerd, indien mogelijk lokaal en anders regionaal.	Zie paragraaf 5.4, bouwsteen 1	De fysieke ingrepen worden al bij andere beleidsonderdelen getoetst.	Niet van toepassing
Bij nieuwe ontwikkelingen en bij de aanpak van bestaand stedelijk gebied, rekening houden met het water- en bodemsysteem	Zie paragraaf 5.2	Deze keuze is zonder meer uitvoerbaar omdat er dan ook rekening kan worden gehouden met de abiotische condities die nodig zijn voor een duurzame staat van instandhouding van de Natura 2000-gebieden.	Beleid toepassen
Conform de Omgevingswet en de NOVI, in een vroeg stadium betrekken van erfgoed bij ontwikkelingen	Deze keuze kan gevolgen hebben voor de keuze van de beheermaatregelen in Natura 2000-gebieden of in de overgangsgebieden, als het beheer dient aan te sluiten bij het historisch beheer. Dan kan dit niet altijd het meest optimale beheer voor de Svl zijn, maar meestal is dat wel het geval omdat veel beheermaatregelen ook aansluiten op extensief agrarisch beheer. Indien aan de orde binnen N2000-gebieden is dat in het beheerplan geregeld. In de overgangsgebieden biedt deze keuze kansen voor extensivering van deze gebieden.	Natuurlijk en architecturaal erfgoed kan nauw met elkaar verbonden zijn en dient samen duurzaam te worden beheerd. In veel Natura 2000-gebieden gebeurt dat op een geslaagde manier. Daarom is het risico op significant negatief effect te verwaarlozen	Niet van toepassing
Een aanpak voor het toekomstbestendig maken van naoorlogse wijken en wijken gebouwd na 1965, met hierin speciale aandacht voor de groeikernen, kleinschalige verdichting, erfgoed en groen	Strategie uitwerken is geen fysieke ingreep.	Deze keuze is zonder meer uitvoerbaar. De plannen zullen t.z.t. ook getoetst moeten worden aan de Natura 2000-gebiedsbescherming	Niet van toepassing

Aanvullend sectoraal beleid wonen, werken en bereikbaarheid	Invloed op Natura 2000	Risico's op (significant) negatief effect	Randvoorwaarden en aandachtspunten voor besluitvorming en uitwerking
De auto zal een belangrijke rol vervullen voor zowel lokaal, regionaal als internationale verkeer Naast de grote steden zijn Schiphol en Lelystad Airport en de havens van Rotterdam en Amsterdam belangrijke internationale scharnierpunten voor stromen van goederen, mensen en technologie. Voor verbindingen met metropolen wereldwijd blijft de luchtvaart het belangrijkste.	Mobiliteit is een bron van stikstofdepositie en verstoring. Wegen leiden tot versnippering.	Mobiliteit leidt nu al tot een aanzienlijke druk op de Natura 2000-gebieden. Er zijn geen keuzes gemaakt die deze druk verminderen. De huidige milieudruk – met name door stikstofdepositie – is zo hoog, dat ook al neemt de milieudruk beperkt toe, dit een risico is voor Natura 2000.	Bij de locatiekeuze en uitwerking van het voornemen rekening houden met ligging ten opzichte van Natura 2000-netwerk. Duidelijker keuzes maken met betrekking tot alternatieven voor automobility, het gebruik van de nationale luchthavens en het verkleinen van de milieudruk van de huidige infrastructuur.

5.6 Invloed van beleidskeuzes op N2000 gebieden in buurlanden

Landsgrensoverschrijdende effecten treden met name op als gevolg van ontwikkelingen waarbij een toename van stikstofdepositie verwacht kan worden. De reikwijdte van stikstofdepositie kan namelijk vele kilometers bedragen en veel Natura 2000-gebieden ook in het buitenland zijn hier gevoelig voor. Voorbeelden van dergelijke ontwikkelingen zijn het bieden van ruimte voor nieuwe bedrijventerreinen of (andere) behoeften met veel transportbewegingen. Indien in vervolgebepsluiten concreter bekend is op welke wijze invulling wordt gegeven aan het beleid, dient extra aandacht besteed te worden aan eventuele landsgrensoverschrijdende effecten.

Wanneer de activiteiten op de Noordzee/kust plaats vinden waar belangrijke vliegroutes van vleermuizen en vogels liggen (ook van en naar het buitenland) is er een groot risico op significant negatieve effecten. Gezien het beleid voor de Noordzee in de Nota Ruimte bestaat het risico op aantasting van internationale trekroutes van vogels. Dat geldt ook voor activiteiten met veel onderwatergeluid. Dan dient voor de bruinvis naar de hele populatie op de Noordzee te worden gekeken. In de uitwerking van het bruinvisbeschermingsplan is aangegeven dat bescherming van deze migrerende soort in alleen Natura 2000-gebieden onvoldoende is om de gunstige staat van instandhouding van deze soort te bereiken en te behouden. Alleen al daarom is een Noordzee-brede bescherming voor de natuurwaarden meer gepast. Deze opgave is niet duidelijk zichtbaar in de Nota Ruimte.

De Nota Ruimte kan alleen worden vastgesteld als het Nederlandse deel van het N2000-netwerk niet aangetast wordt (of door mitigerende maatregelen of via ADC). Daar zullen de buitenlandse gebieden ook winst van ondervinden. Deze Natura 2000-gebieden zullen meeliften met de maatregelen die genomen worden om significant negatieve

effecten voor Nederlandse Natura 2000-gebieden te voorkomen of te beperken. Op basis van dat uitgangspunt zijn significant negatieve effecten voor Natura 2000-gebieden in buurlanden uit te sluiten.

5.7 Kansen

De beleidskeuzes ten aanzien van [Water en Bodem](#) en [Landbouw en Natuur](#) kan positieve effecten hebben op biodiversiteit, milieufacties en op de ecologische relaties tussen Natura 2000-gebieden en het landelijk gebied. Daardoor kan de Nota Ruimte – net als de NOVI – ook een positieve bijdrage leveren aan het behalen van de Natura 2000-doelen. Dit is echter sterk afhankelijk van de invulling van de uiteindelijke keuzes. Het beleid bevat echter weinig echte keuzes en daarnaast diverse nuanceringsen en onduidelijkheden dat het beleid er ook toe kan leiden dat dat de kansen voor Natura 2000 uit de Nota Ruimte niet benut worden. De Natura 2000-doelen zijn immers met name afhankelijk van de natuurwaarden en omgevingscondities binnen het landelijk gebied. Daarom is als belangrijkste algemene aanbeveling ook aangegeven bij de verdere uitwerking van het beleid de behoeftes van omliggende Natura 2000-gebieden te betrekken en de biodiversiteit maximaal te dienen, dan kan hier een bijdrage aan geleverd worden.

Er liggen kansen om de milieudruk binnen het Natura 2000-netwerk te verlagen door een betere invulling van de landbouw en/of andere functies in de zones rondom natuurgebieden waardoor de milieudruk als gevolg van bijvoorbeeld verdroging en vermessing wordt verlaagd. Deze kansen worden door de onduidelijke omschrijving van deze zones niet ten volle benut. Daarnaast wordt bij de overgangszones ook uitgegaan van hoofdzakelijk agrarisch gebruik daarvan. Dit kan ervoor zorgen dat de kansen niet optimaal worden benut. In dergelijke zones kan een duurzame, sterke en robuuste inzet van agrarisch natuurbeheer (zeker in combinatie met andere maatregelen zoals grondwaterstandsverhogingen) leiden tot een hoger VHR-doelbereik.

Door een betere verdeling van de zoetwaterbeschikbaarheid, het zorgvuldig omgaan met de zoetwaterbeschikbaarheid en het rekening houden met de klimaatverandering liggen er kansen bij die Natura 2000- landschappen die gevoelig zijn voor verdroging. Dit zijn met name de Natura 2000-landschappen van de hogere zandgronden, beekdalen, heuvelland en hoogveen waar het diep wegzakken van de grondwaterstand een groot knelpunt is.

Bij anticiperen op de problematiek rondom bodemdaling in de veenweidegebieden bestaan er kansen om knelpunten rondom verdroging binnen met name het Natura 2000-landschap meren en moerassen te verminderen. Door het opzetten van waterpeil worden CO₂-emissies verlaagd, bodemdaling verminderd en liggen er kansen om de natuurkwaliteit te verbeteren. Dit was als gesignaleerd in de PB bij de Novi en de ambities van de Nota Ruimte ten aanzien van peilverhoging reiken nu verder.

Het beleid ten aanzien van [Economie en Energie](#) en [Wonen, Werken en Bereikbaarheid](#) is met name van toepassing binnen stedelijk en bebouwd gebied of op bestaande en nieuwe infrastructuur. Daarmee zijn de kansen om knelpunten binnen het Natura 2000-netwerk te verminderen beperkt. Deze beleidskeuzes kunnen met name ten aanzien van energietransitie en duurzame (mobiliteits)keuzes positieve effecten hebben op milieudruk (stikstofdepositie, kwaliteit bodem en grondwater) en daarmee indirect ook een positieve bijdrage leveren aan het behalen van de Natura 2000-doelen. De Natura 2000-doelen zijn immers afhankelijk van de omgevingscondities buiten het Natura 2000-netwerk. Door bij de verdere uitwerking van het beleid de behoeftes van omliggende Natura 2000-gebieden te betrekken en de biodiversiteit maximaal te dienen, kan hier een bijdrage aan geleverd worden.

5.8 Cumulatie

De effectbeoordeling in deze PB is kwalitatief van aard en gericht op kansen en risico's. Het detailniveau van de PB sluit aan bij het strategische en lange termijn karakter van de Nota Ruimte zodat voor die termijn nog geen vergunningen bekend zijn die betrokken kunnen worden bij het cumulatieonderzoek. Wel kan de opzet van de PB beschouwd worden als een vorm van "interne" cumulatie van alle ontwikkelingen binnen het plan en binnen de beïnvloed N2000-gebieden voor wat betreft de te beleidskeuzes van de verschillende thema's. Bij de beoordeling van het plan is duidelijk dat voorgenomen ontwikkelingen elkaar in negatieve zin kunnen versterken. Het gaat hier met name om activiteiten die negatieve effecten hebben voor de milieucondities die ook al een knelpunt zijn voor de duurzame instandhouding van Natura 2000-gebieden: stikstofdepositie en verstoring/recreatiedruk (bv in de stikstofgevoelige Veluwe). Bovendien zullen vergunde, nog niet gerealiseerde projecten op een heel ander niveau beoordeeld zijn dan in de voorliggende PB. Op dit abstractieniveau is daarom geen (verder) cumulatie-onderzoek uitgevoerd. Dat kan alleen plaatsvinden- samen met de meer gedetailleerde effectbeoordeling, kwantificering daarvan en toetsing aan wettelijke kaders - kan bij de verdere uitwerking in onder meer programma's en projecten.

6. Reflectie en conclusie

6.1 Reflectie op de Nota Ruimte in relatie tot Natura 2000

De passende beoordeling beschrijft de grootste risico's van de beleidskeuzes in de Nota Ruimte voor de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen. Deze beleidskeuzes zijn niet zo concreet uitgewerkt dat uit de passende beoordeling blijkt dat onderdelen niet uitvoerbaar zijn en dat in de Nota al passende maatregelen getroffen moeten worden. Er zijn - vanuit de voorliggende toetsing aan de Natura 2000-gebiedsbescherming - aanbevelingen geformuleerd.

In het planspoor N2000-gebiedsbescherming is bepaald dat een plan dat significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied alleen mag worden vastgesteld als daaraan een passende beoordeling ten grondslag wordt gelegd waarin significante gevolgen zijn uitgesloten. In dat kader wordt getoetst of de Nota Ruimte voorkomt dat belangrijke opgaven ten aanzien van economie, energie, wonen, werken en bereikbaarheid de Natura 2000-doelen niet ondermijnt en dat daarmee de Natura 2000-doelen (verder) buiten beeld komen. Deze opgave kan in de Nota Ruimte beter inzichtelijk en concreet gemaakt worden. De relatie met de Natuurherstelverordening is in de nota benoemd, maar er is niet benoemd wat er nodig is voor behalen deze hersteldoelen. Dit zou explicieter gemaakt kunnen worden; in ieder geval de ruimtelijke implicaties verbonden aan die doelen, zoals het aanwijzen van overgangszones of belangrijke ecologische verbindingzones (uiteraard op het abstractieniveau van de Nota Ruimte).

Het centrale aandachtspunt dat naar voren komt, is dat ondanks de inspanningen om de doelen te halen, de vraag rijst ook of met het water en bodem-beleid voldoende bijdraagt aan het systeemherstel; of de natuurlijke condities en processen worden teruggebracht in een staat die nodig is voor het goed functioneren van het ecosysteem. Het bepalen van de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen (volgens uit art 6, lid 1 en 2 HRL) is geen onderdeel van de plantoets van de Nota Ruimte. Echter, de effectiviteit van deze maatregelen kan beperkt door er bij ruimtelijke keuzes geen rekening mee te houden. De huidige druk op natuurgebieden vraagt om een intensiever natuurbeheer en grotere herstelinspanningen om de achteruitgang van biodiversiteit tegen te gaan. Dat de kwaliteit onder druk staat, is (hoofdzakelijk) een gevolg van het uitblijven van (bestuurlijke/landelijke) maatregelen zoals de verlaging van stikstofdepositie. Onder de Nota Ruimte is de kans aanwezig dat de Natura 2000-gebieden onder constante druk blijven staan. Er is weliswaar sprake van het behouden en versterken van het bestaande, en inzet op creëren van overgangszones (door een gebiedsaanpak 'van onderaf'), maar een significante toename in oppervlakte en grote verbondenheid van deze gebieden, is niet voorzien. Ook zet de Nota geregeld in op vrijwilligheid ten aanzien van het nemen van maatregelen of een combinatie van functies die ook natuur ten goede zouden kunnen komen. Hierdoor het herstel minder is geborgd.

In de Nota Ruimte zijn natuur, steden en landbouw sterker met elkaar verweven. Er is geen sterke scheiding (meer) tussen landbouw en natuur. Dit maakt - afhankelijk van het regionale bodem- en watersysteem - dat de verbinding tussen beiden per regio sterk kan verschillen. Een aandachtspunt is dat in de randgebieden rond de Natura 2000-gebieden een goede overgang tussen natuur en landbouw belangrijk is; bestaande uit een geleidelijke extensivering van het beheer en afstemming van de bodem- en watercondities op de natuurdoelen richting de grens van het Natura 2000-gebied. Door de verwevenheid van functies in de Nota blijft de kwaliteit van bodem en water en de biodiversiteit kwetsbaar en blijven soorten en habitats bedreigd. De leefomgevingsfoto (opgenomen als bijlage en samengevat in hoofdstuk 3 in de planMER Nota Ruimte) laat zien dat voor natuur in de referentiesituatie weliswaar het areaal en de verbinding tussen de verschillende natuurgebieden toeneemt, maar niet per se de biodiversiteit. Bovendien kunnen door de nadruk op de regionale verschillen tegenstrijdige belangen en conflicten ontstaan op de regiogrenzen. Hoewel de Nota Ruimte regionaal maatwerk mogelijk maakt, bestaat het risico dat de samenhang en verbondenheid tussen Natura 2000-gebieden niet voldoende worden versterkt. Dit kan de robuustheid van het gehele ecologische systeem aantasten, de veerkracht van het ecosysteem als geheel verminderen en de bescherming van Natura 2000-gebieden bemoeilijken. Het is voor het behalen van de VHR-doelstellingen van essentieel belang om een evenwicht te vinden tussen lokale afwegingen en de opgaven voor Natura 2000-gebieden.

Daarnaast zijn er een aantal ruimtelijke issues die van relatief grote invloed zijn op de huidige staat van instandhouding (Svl) - en in de toekomst - waar geen (belangrijke) besluiten over zijn genomen in de Nota Ruimte. Te denken valt aan vliegvelden, locaties waar intensieve veehouderij niet meer mogelijk is en specifieke keuzes voor N2000-gebieden en hun omgeving waar op de grootste problemen liggen, zoals de hoogveen-, heide- en bosgronden in bijvoorbeeld de Peel-gebieden en Veluwe waardoor het risico van doorgaande verslechtering groot is.

In de Nota Ruimte staan verschillende beleidskeuzes die, afhankelijke van de verdere invulling, mogelijk niet gunstig uitpakken voor Natura 2000 gebieden. Hieronder zijn een aantal van deze beleidskeuzes toegelicht.

- Voor de landbouwgebieden met meervoudige opgaven, waar vanuit het Natura 2000-Netwerk behoefte is aan overgangszones, waterwingebieden en bufferzones, is niet helder wat er daar moet gebeuren (ingrepen, omvang, breedte maatregelen). Het is wenselijk dat de Nota Ruimte duidelijk richting geeft aan de invulling en invoering van ruimtelijk beleid waarin deze zones worden vastgelegd en strengere eisen gelden aanzien van het gebruik.
- In de Nota Ruimte wordt ingezet op 180.000 ha extra agrarisch natuurbeheer in gebieden met meervoudige complexe opgaven. Met het ontwikkelen van een grondinstrumentarium moet worden geborgd dat de juiste ontwikkeling op de juiste plek plaats vindt. Met de uitvoering van deze plannen komt het behalen de doelstellingen voor de 68 agrarische VHR-doelsoorten dichterbij, en dat is positief. Echter, het centraal stellen van vrijwilligheid daarbij vormt een groot risico, waarbij de benodigde extensivering en herverkaveling waarschijnlijk niet optimaal wordt gerealiseerd. Daarnaast is voor het behalen van alle instandhoudingsdoelstellingen voor alle 68 VHR doelsoorten naar schatting 700.000 hectare nodig dat onder agrarisch natuurbeheer valt (Hinsberg et al. 2020). Daarmee biedt de Nota ruimte kansen voor verbetering maar is het weinig waarschijnlijk dat alle doelstellingen worden bereikt.
- De Nota Ruimte zet in op robuuste natuurgebieden. Vanuit de nota is echter niet duidelijk of deze inzet op robuuste gebieden ook betekent dat er extra aandacht is voor de kleine Natura 2000-gebieden, of dat deze gebieden worden opgegeven. Wanneer deze gebieden worden opgegeven heeft dit een zeer negatief effect op het Natura 2000-netwerk en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Wanneer wordt ingezet op het versterken van kwetsbare geïsoleerde en/of kleine gebieden heeft dit voornemen juist een positief effect op Natura 2000-netwerk. Daarbij is het niet duidelijk welke gebieden onderdeel uitmaken van de robuuste natuurgebieden. Gaat het hierbij alleen om de NNN en Natura 2000-gebieden, of behoren ook groenblauwe dooradering, agrarisch natuurbeheer en bufferzones tot deze robuuste natuurgebieden. Het wordt aanbevolen om een duidelijke definitie van robuuste natuurgebieden op te stellen en de beschermingsregels voor deze gebieden verder uit te werken.
- Het realiseren van robuuste natuurgebieden kan gunstig zijn voor het Natura 2000-netwerk. Invloeden van buitenaf kunnen groot zijn en de natuurlijke kenmerken van de N2000-gebieden bedreigen. Alleen robuuste gebieden zijn minder kwetsbaar voor invloeden vanuit de directe omgeving, ze hebben voldoende ruimte om recreatiedruk te zoneren en zijn minder kwetsbaar voor klimaatverandering. Ze hebben ook meer draagkracht voor de doelpopulaties voor de habitat- en vogelrichtlijnsoorten.
- De Nota Ruimte maakt niet duidelijk of het 'verruimen van het natuurbegrip' ook inhoudt dat deze natuur ook vanuit biodiversiteit waardevol is, of dat de definitie van natuur meer mensgericht is, waarbij die "natuur" niet noodzakelijk ook bijdraagt aan de biodiversiteit. Het breder natuurbegrip (een richting voor de toekomst bij het integrale thema 'Landbouw en natuur' in de Nota Ruimte) kan gunstig zijn voor Natura 2000-gebieden. Ook gebieden buiten Natura 2000-gebieden kunnen natuurwaarden bevatten en belangrijk zijn voor de biodiversiteit, en daarmee ook van belang zijn voor Natura 2000-gebieden. Een koppeling van het verruimen van het natuurbegrip aan biodiversiteit kan bijdragen het versterken van natuurwaarden, ook in stedelijke gebieden.
- Bij de uitwerking van het beleid moet rekening worden gehouden met de hydrologische vereisten van het Natura 2000-netwerk. Daarover is in de landschapsecologische systeemanalyses (LESA's), die ten grondslag liggen aan de NDA's of beheerplannen, al veel informatie bekend en is de urgentie van

maatregelen onder de aandacht gebracht. De Nota Ruimte geeft geen duidelijk gevolg aan de bevindingen uit deze onderzoeken (zoals bijvoorbeeld ten aanzien van de benodigde breedte van de kustzone). Het in de nota genoemde herstel van de beekdalen, de peilverhogingen in het veenweide gebieden en het regionaal in balans brengen van de zoetwatervraag en -aanbod, biedt kansen voor verbetering in een deel van de Natura 2000-gebieden. Bij de uitwerking van diverse maatregelen, zoals de peilverhogingen, dient het natuurbelang een belangrijke rol te spelen om dit herstel mogelijk te maken. Uit bevindingen van de Ecologische Autoriteit (EA) blijkt dat de basisvoorwaarden “gezonde bodem, schoonwater en schone lucht” in veel gebieden niet worden gehaald en dat snel actie nodig is (Ecologische Autoriteit, 2024). Ten aanzien van de oplossing heeft de EA aangegeven dat breder moet worden gekeken dan alleen de natuurgebieden zelf. Een goed begrip van de positie van het natuurgebied binnen de hele landschappelijke context is essentieel. Zo komen de benodigde effectieve maatregelen voor duurzaam natuurherstel in beeld. Dit is dan ook een algemene aanbeveling voor aanscherping van het beleid in de nota ten aanzien van water en bodem en ten aanzien van overgangszones.

- In de Nota Ruimte is er geen duidelijk ruimtelijk beleid dat bijdraagt aan het terugdringen van stikstofemissies. In de keuzes ten aanzien van landbouw worden geen duidelijke keuzes gemaakt ten aanzien van het terugdringen van stikstofemissies nabij Natura 2000-gebieden. Daarnaast staat hier vrijwilligheid centraal. In het beleid ten aanzien van economie, energie, wonen, werken en bereikbaarheid wordt ingezet op beleid waarbij er kansen zijn voor het terugdringen van emissies:
 - In de nota wordt niet duidelijk ingezet om woon-werkverkeer te verminderen; het inzetten op een regionale evenwichtige spreiding van geschikte werklocaties zou dat ook tot effect kunnen hebben, maar duidelijker benoemen van de vermindering van woon-werkverkeer als doel leidt tot een grotere kans dat stikstofemissies door verkeer worden teruggedrongen.
 - Uit de policy brief ‘Handvaten voor een succesvol agrarisch natuurbeheer’ blijkt dat substantiële extensivering en investeren in inrichting en extensivering van agrarische bedrijven rondom Natura 2000 gebieden, noodzakelijk is om de doelstellingen van de 68 agrarische VHR-doelsoorten te bereiken. Agrarisch natuurbeheer kan een bijdrage leveren aan het behalen van de stikstofdoelen. Het is daarbij van belang dat het beheer geconcentreerd wordt in aangewezen gebieden nabij stikstofgevoelige natuur, en dat het een bepaalde schaalgrootte omvat. Daarnaast is een proactief grondbeleid, bijvoorbeeld via kavelruil of grondverwerving, noodzakelijk om doelgericht beheer op de juiste locaties mogelijk te maken of agrariërs te compenseren door middel van extra grond. Het centraal stellen van vrijwilligheid in de Nota Ruimte vormt daarbij mogelijk een belemmering voor het behalen van de gewenste schaalgrootte en het vastleggen van lange termijn afspraken.
 - In de nota wordt geen invulling gegeven aan mogelijke juridische borging van natuurbeheer rondom stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Juridische borging van agrarisch natuurbeheer rondom stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden maakt het mogelijk om de bijdrage aan natuurdoelstellingen te betrekken bij vergunningsverleningsprocedures.
- In de Nota Ruimte wordt ingezet op het concentreren van wonen, werken en recreëren. Dit is gunstig voor de Natura 2000-gebieden want met dit uitgangspunt is het beleid dat toekomstige bewoners in de nieuwe woningen in de directe omgeving van de woningen voldoende groen hebben om te recreëren en dat de toename van recreatiedruk in de natuurgebieden (deels) wordt opgevangen. Dat concentreren zou in theorie ook kunnen door pal naast Natura 2000-gebieden woningbouw te realiseren. Om hoge recreatiedruk in de Nature 2000-gebieden te voorkomen moet ook dan worden voorzien in extra groengebieden nabij de woningen.
- In de Nota Ruimte zouden alternatieven aangereikt/uitgewerkt moeten worden daar waar op lange termijn huidig landbouwgebruik niet meer mogelijk is. Daarnaast is er geen afwegingskader voor vrijkomende agrarische bebouwing opgenomen. Dat is een omissie omdat ook daar keuzes in gemaakt kunnen worden die gunstig/ongunstig zijn voor N2000.
- Ten aanzien van de landbouwfunctie zijn in de Nota Ruimte kanttekeningen geplaatst bij eventuele functiewijzigingen van landbouwgrond: *“Vanwege het grote belang van voedselproductie en de diverse andere waarden die landbouwgrond biedt zijn (mede)overheden zorgvuldig omgegaan met eventuele functiewijziging van landbouwgrond naar andere functies.[...] Er komt een afwegingskader voor het onttrekken van landbouwgrond, waarbij (mede)overheden eerst naar de mogelijkheden kijken om functies te combineren of naar de mogelijkheid om grond met andere functies beschikbaar te stellen. Dit kader wordt vastgelegd in bestuurlijke afspraken met (mede)overheden, zonder juridische borging en met beperkte bureaucratistische lasten.”* Dit zou de uitvoering van eventuele ADC-toetsingen bij vergunningverlening

kunnen belemmeren als voor het vinden van de benodigde compensatiegronden buiten Natura 2000-gebieden. Maar dat geldt ook voor omvorming naar recreatiegebieden om de recreatiedruk op N2000-gebieden te beperken.

- In de Nota Ruimte vervult de Noordzee een belangrijke rol voor economie en energie. Het belang als Natura 2000-gebied wordt in de Nota Ruimte echter niet duidelijk erkend. Bij ruimtelijke ontwikkelingen moet rekening worden gehouden met de Natura 2000-status en doelen.

In de Nota Ruimte zijn ook diverse positieve elementen ten aanzien van Natura 2000 aanwezig, zoals de aanplant van nieuwe bossen, inzet op overgangszones, groen-blauwe dooradering en richting geven vanuit bodem en water. Het natuurbeleid wordt verbreed door natuurinclusiviteit in te zetten en het areaal agrarisch natuurbeheer te vergroten. De natuur is sterk in het landschap verweven met een fijnmazig natuurnetwerk. Dit is positief en kan overvloeiing van gebieden bevorderen. Minder natuur op zichzelf, maar een echt netwerk, hetgeen mogelijk wordt gemaakt door schaalverkleining van het landschap. Hierdoor zal de kwaliteit verbeteren ten opzichte van de referentiesituatie.

6.2 Conclusie plantoets N2000-gebiedsbescherming

De Nota Ruimte onderkent de opgaven ten aanzien van N2000. Dit betreft het belang van optimale abiotische condities (in de vorm van herstel van het hydrologisch systeem, terugdringen van stikstofemissies en andere schadelijke stoffen zoals bijvoorbeeld bestrijdingsmiddelen), het belang van beschermen van natuurgebieden en het belang van het instellen van overgangszones rond Natura 2000-gebieden. Deze opgaven zijn ook recent weer in beeld gebracht in de natuurdoelanalyses. De urgentie voor het aanpakken van deze opgaven volgt ook uit de adviezen van de Ecologische Autoriteit. De Nota Ruimte geeft ook richting aan de aanpak voor die opgaven. Tegelijkertijd is de Nota Ruimte terughoudend in het maken van duidelijke keuzes om deze opgaven ten aanzien van N2000 aan te pakken. De Nota Ruimte bouwt op diverse plekken voorbehouden in om te mogen afwijken van de aanpak tot behoud en herstel van Natura 2000. Bij de uitwerking van de Nota Ruimte, in aanvullend beleid, vormt de borging van de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden en het voorkomen van verslechtering van de instandhoudingsdoelstellingen een belangrijke opgave. Het voorkomen van significant negatieve effecten als gevolg van de Nota Ruimte zal ook grote aanpassingen vergen in diverse sectoren, zoals de landbouw en industrie. Het opvolgen van de genoemde aanbevelingen uit de Passende beoordeling is daarin essentieel om significante gevolgen te voorkomen. Dit volgt uit het feit dat een aantal beleidskeuzes ten aanzien van landbouw en industrie, maar ook woningbouw en verkeer in de Nota Ruimte die een verhoging van de milieudruk met zich mee kunnen brengen en waar in de vervolgbesluiten aandacht nodig is voor wat betreft de impact op Natura 2000. Aan deze risico's is aandacht besteed in de plantoets van de Nota Ruimte in de voorliggende Passende beoordeling; deze beleidskeuzes zijn geel en oranje gemarkeerd. Wanneer de aanbevelingen uit deze passende beoordeling niet worden opgevolgd, dan bestaat het risico dat de uitvoering van het beleid significant negatieve effecten veroorzaakt omdat de milieudruk in de betreffende Natura 2000-gebieden zodanig veranderen dat de natuurlijke kenmerken niet gewaarborgd kunnen worden. Hiervoor zijn mitigerende maatregelen benoemd waarmee in de uitwerking van het beleid uit de Nota Ruimte significant negatieve effecten kunnen worden voorkomen.

Door de lange looptijd en het hoge abstractieniveau van de Nota Ruimte kunnen significant negatieve effecten op Natura 2000-gebieden als gevolg van de Nota Ruimte niet met zekerheid op voorhand uitgesloten worden. Dit betekent niet dat de Nota Ruimte niet vastgesteld kan worden. Het is op dit detailniveau namelijk 'passend' dat voor de vervolgbesluiten geen uitgebreid uitvoerbaar alternatief op locatieniveau is beschreven. Tegelijkertijd is er ook geen sprake van significant negatieve effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen. Bij de uitwerking en de realisatie van beleidskeuzes (in een uitvoeringsagenda) kunnen doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen zodat deze uitvoerbaar zijn binnen het Natura 2000-beschermingsregime. Wel blijft de toetsing van deze maatregelen aan het additionaliteitsvereiste een kritiek punt zolang er geen bron- en natuurmaatregelen worden uitgevoerd, al worden daar op provinciaal niveau al stappen in gezet.

7. Bronnen

Arcadis, 2014. Effectafstanden Natura 2000-gebieden Veluwe en Rijntakken. In opdracht van de provincie Gelderland 18 februari 2014 077489585: A.9 - Definitief B02042.000278.0100.

Bijlsma, R.J., A.J.M. Jansen, J. Limpens, M.F. Wallis de Vries en J.P.M. Witte, 2011. Hoogveen en klimaatverandering in Nederland. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 2225.

Bijlsma, R.J., J. Sevink & R.W. de Waal, 2012. Herstelstrategieën Deel III Droog zandlandschap.

Boezeman, D., M. Vink & A. van Hinsberg, 2023. Stikstof- en natuuraanpak in Nederland: feiten, cijfers en consequenties voor de uitvoering van beleid. Planbureau voor de Leefomgeving

Broekmeyer, M. E. A., Schouwenberg, E. P. A. G., van der Veen, M., Prins, D., & Vos, C. C. (2005). Effectenindicator Natura 2000-gebieden: achtergronden en verantwoording ecologische randvoorwaarden en storende factoren. (Alterra-rapport; No. 1375). Wageningen: Alterra.

Broekmeyer, M., F. Ottburg, A. Schotman en W. Wamelink, 2014. Update effectenindicator Natura 2000 d.d. voorjaar 2014: aanpassing storende factoren vermessing en verzuring door stikstofdepositie uit de lucht in verband met PAS-gegevens. Alterra, Wageningen UR.

Bureau Waardenburg, 2021. Ecologische effectanalyse militaire vliegactiviteiten. Deel 5 Laagvliegroutes. Versie 15 juni 2021.

CLO (2025). Agrarisch natuurbeheer, 1981-2024 (indicator 1317, versie 13, 6 maart 2025), www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen

Dobben, H. van & A. van Hinsberg, 2008. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en Natura 2000-gebieden. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1654.

Dobben H. van, Bobbink R., Bal D. en Hinsberg A. van, 2012. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Alterra, Onderzoekcentrum B-WARE, Ministerie van Economische Zaken (Programmadirectie Natura 2000) en Planbureau voor de Leefomgeving Alterra-rapport 2397, Wageningen UR, Wageningen.

EC (2020). EU Biodiversity Strategy for 2030. Bringing nature back into our lives.

Ecologische Autoriteit, 2024a. Doen wat moet én kan; Nu aan de slag met noodzakelijk natuurherstel, met natuurdoelanalyses als fundament, 26 januari 2024.

Ecologische Autoriteit, 2024b. Position Paper, oktober 2024.

Eurofins, z.d.: Explosieven. Folder.

Everts, F.H. A.J.M. Jansen, G.J. Maas, J.H. Bouwman, A.T.W. Eysink & E. Takman, 2012a. Herstelstrategieën Deel III Rivierenlandschap.

Everts, F.H. A.J.M. Jansen, E. Brouwer, A.T.W. Eysink, R. van der Burg & H. van Kleef, 2012b. Herstelstrategieën Deel III Nat zandlandschap.

Frins, R.H.W. De Natura 2000-plantoets en het omgevingsplan. Significat eenvoudiger of nog steeds best ingewikkeld? 2021, Part of book or chapter of book (Hillegers, S.; Lam, T.E.P.A.; Nijmeijer, A.G.A. (ed.), Vertrouwen in de Omgevingswet, pp. 257-281).

Grootjans, A.P. F.H. Everts, A.T.W. Eysink, A.J.M. Jansen, A.J.P. Smolders & E. Takman, 2012 Herstelstrategieën Deel III Beekdallandschap.

Hinsberg, A. van, Egmond, P. van, Pouwels, R., Dirx, G. H. P., & Breman, B. C. (2020). Referentiescenario's Natuur: Tussenrapportage Natuurverkenning 2050 (No. 3574). Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)

H+N+S Landschapsarchitecten; NOHNIK architecture and landscapes, Rademaker de Vries Architects, 2022. Toekomstverkenning NL2100; resultaat van toekomststatier NL2100. Juni 2022.

Huitzing, H. et al. (2025), Agrarisch natuurbeheer. Handvatten voor een succesvol agrarisch natuurbeheer, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving

Huitzing, H, et al. (2025), Investeren, concentreren, extensiveren. Achtergrondrapport bij policybrief agrarisch natuurbeheer: handvatten voor een succesvol agrarisch natuurbeheer, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Kleijberg, R. 2017. Zandwinning Noordzee 2018-2027; Nadere verdieping effecten Natura 2000. 20 DECEMBER 2017.

Krijgsveld KL, B Klaassen & J van der Winden, 2022. Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoringsevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 1 hoofdrapport & deel 2 soortbesprekingen. Uitgave Vogelbescherming Nederland, Zeist.

Lansu, E.M., Höfer, S, Rietkerk, M., Wassen, M.J., Lammers, E.J., Reijers, V.C., Giesen, W., Van der Heide, T., 2025. Ruimte voor Zand; Kennisbasis voor een nieuwe beheerstrategie ter behoud en herstel van een dynamisch en veerkrachtig kustlandschapsmozaïek in Nederland Onderzoeksrapport OBN-2019-105-DK, OBN Natuurkennis, Driebergen

Latour, J.B., M. Frauendorf, E.F. Kappers, N. Fieten, T. Smink, Y. van der Heide, J. Stahl 2022. Verstoringseffecten van het schot rond Natura 2000 gebieden. A&W-rapport 3357.Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.

Passende beoordeling

Nota Ruimte

projectnummer 0482911.100

24 september 2025

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)

Ministerie van Economische Zaken, 2015. Methodiekdocument kartering habitattypen. Interbestuurlijke Projectgroep Habitatkartering. PDN & Alterra. Versie 16 september 2015.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij, 2006. Natura 2000 doelendocument; duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten.

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselkwaliteit en Natuur, 2025. Brief. Betreft Voortgang implementatie Natuurherstelverordening. 25 maart 2025. Overheidsidentificatienr 00000001858272854000.

Pondera, 2021a. Aanvullend PlanMER voor het aanvullend ontwerp Programma Noordzee 2022-2027. Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 721051 | Definitief. 3-11-2021.

Pondera, 2021b. Aanvullende Passende Beoordeling voor het aanvullend ontwerp Programma Noordzee 2022-2027. Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. 721051 | Definitief/ 3-11-2021.

Reijnen, R. & R. Foppen. 2006. Impact of road traffic on bird populations. In: John Davenport and Julia L. Davenport, (eds.,) The Ecology of Transportation: Managing Mobility for the Environment, 255–274, Springer

Slings, R. B. Arens, J. Sevink, E. Remke, M. Nijssen, 2012. Herstelstrategieën Deel III Droog Duinlandschap.

Visser, T. & E. Kleyheeg (2025). Ecologische evaluatie Agrarisch Natuur-en Landschapsbeheer. Wageningen: Wageningen Environmental Research.

Wamelink W., H. Van Dobben, F. Van der Zee, A. Van Hinsberg, R. Bobbink, 2023. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000; Herziening 2023. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 3272.

Geraadpleegde websites:

[Natura 2000 gebieden | natura 2000](#)

[Habitattypen | natura 2000](#)

[Habitatrichtlijnsoorten | natura 2000](#)

[Vogelrichtlijnsoorten | natura 2000](#)

[Invoer - AERIUS Calculator](#)

[Monitor - Ontwikkeling stikstofbelasting](#)

[Gebiedsinformatie | Sovon Vogelonderzoek](#)

[Natuurdoelanalyses - BIJ12](#)

[Natura 2000-beheerplannen - BIJ12](#)

[Gebieden | Natura 2000 Rijkswaterstaat](#)

Passende beoordeling

Nota Ruimte

projectnummer 0482911.100

24 september 2025

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)

[Adviezen - Ecologische Autoriteit](#)

[Bedreigingen en kansen laagveen en zeeklei - Het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit \(OBN\)](#)

[Modelberekeningen voor doelbereik Vogel- en Habitatrichtlijn | Compendium voor de Leefomgeving](#)

[Trends in kwaliteit van landnatuur en water, 1990 - 2022 | Compendium voor de Leefomgeving](#)

[Trend van fauna van zoetwater en moeras, 1990-2023 | Compendium voor de Leefomgeving](#)

[Staat van instandhouding soorten en habitattypen Habitatrichtlijn en trends vogels Vogelrichtlijn, 2013-2018 | Compendium voor de Leefomgeving](#)

[Staatscourant 2025, 23858 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen](#)

[Internetconsultatie: Vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten | natura 2000](#)

Bijlage 1 Gebruikte afkortingen en begrippen

Begrip	Toelichting
Drukfactoren	Drukfactoren – ook storingsfactoren genoemd - zijn invloeden die de ecologische kwaliteit van Natura 2000-gebieden negatief kunnen beïnvloeden. Ze worden vaak gebruikt in passende beoordelingen (PB's), milieueffectrapportages (MER's) en natuurdoelanalyses (NDA's) om de impact van ruimtelijke plannen of projecten te beoordelen. Drukfactoren zijn o.a. stikstofdepositie, verstoring, fysieke aantasting, hydrologische verandering, klimaatverandering en verzuring en vermessing.
Ecologische autoriteit	Dit is een onafhankelijke organisatie die nagaat of de natuurdoelanalyses de juiste informatie bevatten en de juiste beoordeling maken. Zo worden deze ingewikkelde inhoudelijke analyses door onafhankelijke experts nagekeken en beoordeeld. Het advies van de ecologische autoriteit is zwaarwegend en wordt door de opstellers verwerkt.
Fauna	Alle dieren die in een bepaald gebied of tijdperk voorkomen.
Flora	Alle plantensoorten die in een bepaald gebied of tijdperk voorkomen.
Gradiënten	Gradiënten zijn geleidelijke overgangen in het landschap, bijvoorbeeld: • Van nat naar droog (zoals van vochtige duinvalleien naar droge duintoppen) • Van zout naar zoet (bij kustovergangen) • Van open naar gesloten vegetatie • Van kalkrijk naar kalkarm zand
Intergetijdengebieden	Het gebied dat boven de eblijn ligt maar blootgesteld is aan overstromingen door het getij .
Instandhoudingsdoelstelling	Doelstellingen voor de instandhouding van de leefgebieden vereist op grond van de Vogelrichtlijn, volgens aanwijzingsbesluit van een Natura 2000-gebied (artikel 2.44, eerste lid, van de Omgevingswet). Of voor de instandhouding van de natuurlijke habitats of populaties in het wild levende dier- en plantensoorten, vereist op grond van de Habitatrichtlijn. Instandhoudingsdoelstellingen voor elk van deze habitattypen en soorten geven aan of hoe het gebied kan bijdragen om die habitattypen of soorten landelijk weer in een gunstige staat van instandhouding te brengen. Het kan dan gaan om behoud (handhaving van de huidige situatie). Het kan ook gaan om uitbreiding van oppervlakte, of om verbetering van kwaliteit van het habitatype of van het leefgebied van de soort.
Invasieve exoten	Soorten die van nature niet voorkomen in Nederland, zich snel verspreiden en een bedreiging vormen voor de inheemse flora en fauna
Landschapsecologische Systeemanalyse (LESA)	Een Landschapsecologische Systeemanalyse (LESA) biedt inzicht in de werking en onderlinge samenhang van natuurlijke systemen binnen een bepaald gebied. Door middel van een LESA worden aspecten zoals geologie, hydrologie en vegetatie systematisch geïnventariseerd. Deze analyse helpt bij het beoordelen van de haalbaarheid van doelstellingen voor het gebied en kan aanknopingspunten bieden voor eventuele herstelmaatregelen.

Begrip	Toelichting
Herbivore soorten	Herbivoren, of planteneters, zijn dieren die voornamelijk leven van plantaardig materiaal. Dit kan variëren van bladeren en stengels tot fruit, zaden, nectar en zelfs hout.
Habitatrichtlijn (HRL)	Richtlijn 92/43/EEG inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (Pb L206, 22.7.92). Deze richtlijn, die niet op vogels betrekking heeft, is complementair aan de Vogelrichtlijn. De Habitatrichtlijn is in 1992 door de lidstaten vastgesteld en in 1994 in werking getreden. Door de inwerkingtreding is het beschermingsreime van artikel 6, lid 2-4, ook van toepassing op Vogelrichtlijngebieden.
Habitatrichtlijnsoorten	Habitatrichtlijnsoorten zijn soorten die onder de Europese Habitatrichtlijn vallen.
Habitattypen	Ecosysteemtype op het land of in het water met karakteristieke geografische, abiotische en biotische kenmerken, die zowel geheel natuurlijk als halfnatuurlijk kunnen zijn. Habitattypen waarvoor gebieden worden aangewezen zijn opgenomen in bijlage I van de Habitatrichtlijn. In het Natura 2000 profielendocument wordt expliciet aangegeven welke vegetatietypen en begroeiingen in Nederland wel of niet onderdeel uitmaken van een habitatype.
KNMI-klimaatscenario	Het KNMI maakt klimaatscenario's voor een mogelijk toekomstig klimaat voor Nederland. Op 9 oktober 2023 zijn de KNMI'23-klimaatscenario's gepubliceerd, deze vervangen de KNMI'14-klimaatscenario's. De KNMI-klimaatscenario's zijn een vertaling van de wereldwijde klimaatprojecties van het IPCC - het klimaatpanel van de Verenigde Naties - naar Nederland. De vier nieuwe scenario's schetsen hoe het toekomstige klimaat in Nederland eruit kan zien. Ze vormen de basis voor onderzoek naar de effecten van klimaatverandering en adaptatie aan die verandering (KNMI - KNMI'23-klimaatscenario's)
Mozaïeken	Mozaïeken zijn kleinschalige afwisselingen van verschillende vegetatietypen of landschapselementen binnen een gebied. Denk aan: • Wisselende patronen van graslanden, struiken, duinbosjes en open zand • Kleine natte plekken tussen droge duinen • Verspreide pioniervegetatie naast oudere successiestadia
Natura 2000-gebieden	Een samenhangend netwerk van leefgebieden en soorten die van belang zijn vanuit het perspectief van de Europese Unie als geheel, ingesteld door de Europese Unie. Op die gebieden is de Vogel- en/of Habitatrichtlijn van toepassing.
Natura 2000-Landschappen	De Natura 2000 gebieden zijn toebedeeld aan acht zogenoemde Natura 2000 landschappen. Landschappen met elk hun eigen kenmerken, eigen kernopgaven en hun eigen specifiek benodigde aanpak om het Natura 2000 netwerk waar nodig te verbeteren om een duurzame instandhouding op de langere termijn te kunnen garanderen.
Natuurdoelanalyses (NDA's)	Een natuurdoelanalyse laat zien wat de huidige toestand is van het Natura 2000-gebied en of er extra maatregelen nodig zijn om de natuur te behouden en waar nodig te verbeteren. Natuurdoelanalyses worden uitgevoerd omdat de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) voorschrijft dat we de natuur verbeteren en de stikstofneerslag omlaag brengen. Dat gebeurt in het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) Deze link opent in een nieuw tabblad. De zogenoemde natuurdoelanalyses (NDA's) horen bij dit programma. De NDA's geven aan of de vastgestelde maatregelen die genomen worden voor natuurherstel genoeg zijn én of de daling van stikstofdepositie voldoende is om verslechtering tegen te gaan. Een NDA is geen besluit. NDA's worden door de provincies meegenomen in het gebiedsprogramma, die worden aangeboden aan de minister voor Natuur en Stikstof. De natuurdoelanalyses die door de provincies zijn opgeleverd, worden getoetst door de Ecologische Autoriteit.

Begrip	Toelichting
Natuurnetwerk Nederland (NNN)	Natuurnetwerk Nederland (NNN) is een samenhangend netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden in Nederland. Het netwerk is bedoeld om de biodiversiteit te behouden en te versterken door natuurgebieden beter met elkaar te verbinden en versnippering tegen te gaan. Het werd tot 2013 aangeduid als de Ecologische Hoofdstructuur (EHS)
Natuurpact	In 2013 ondertekenden Rijk en de twaalf provincies het Natuurpact, waarin afspraken gemaakt zijn over de ambities en financiering van het Nederlands natuurbeleid voor de periode tot 2027. Dit was de laatste bestuurlijke stap in de decentralisatie van natuurbeleid. Het Natuurpact bevat drie ambities: behoud van biodiversiteit, vergroting van de maatschappelijke betrokkenheid bij natuur, en versterken van de relatie tussen economie en natuur. Het Natuurpact betekende een verregaande decentralisatie van het natuurbeleid van het Rijk naar de provincies. De eerste ambitie was om het Natuurnetwerk Nederland te vergroten door in de periode tot 2027 80.000 hectare nieuwe natuur te realiseren. In 2023 heeft het PBL "Lessen uit 10 jaar Natuurpact. Derde lerende evaluatie van het Natuurpact" gepubliceerd (Natuurbeleid vraagt een andere aanpak dan eerder voorzien Planbureau voor de Leefomgeving)
PAGW	Programmatische Aanpak Grote Wateren: het Rijk werkt daarin samen met andere organisaties aan toekomstbestendige grote wateren waar goede ecologische waterkwaliteit en hoogwaardige natuur goed samengaan met een krachtige economie.
Prioritair (habitattype of soort)	Soorten of habitattypen van de Habitatrichtlijn die gevaar lopen te verdwijnen en waarvan een belangrijk deel van het totale natuurlijke verspreidingsgebied binnen de Europese Unie ligt. Omdat de Europese Unie een bijzondere verantwoordelijkheid heeft, wordt er meer aandacht besteed aan de aanwijzing van Natura 2000-gebieden. En zijn de criteria voor de beoordeling van plannen en projecten (artikel 6.4 Habitatrichtlijn) in die gebieden strenger. In de bijlagen I en II van de Habitatrichtlijn en in de aanwijzingsbesluiten zijn prioritaire habitattypen en soorten aangeduid met een sterretje (*).
Verstoring	Menselijke activiteiten of natuurlijke invloeden die een negatief effect kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van beschermde soorten en habitats in deze gebieden. Volgens de Nederlandse wetgeving, gebaseerd op de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn , is er sprake van verstoring wanneer: "de rust van soorten wordt verstoord, of wanneer de kwaliteit van hun leefgebied zodanig verandert dat dit negatieve effecten heeft voor hun overleving, voortplanting of ontwikkeling." Voorbeelden van verstoring zijn: • Geluidsoverlast (bijv. door verkeer of industrie) • Lichtvervuiling • Recreatie (zoals wandelen of varen buiten de paden of routes) • Veranderingen in waterhuishouding • Stikstofdepositie die leidt tot verzuring of vermesting van de bodem
Versnippering	Het proces waarbij het leefgebied van planten- en diersoorten wordt verkleind en opgedeeld in kleinere, geïsoleerde stukken als gevolg van menselijke ingrepen zoals infrastructuur, bebouwing of andere ruimtelijke ontwikkeling.
Vogelrichtlijn (VRL)	De Vogelrichtlijn is een EU-richtlijn (EU-Richtlijn 2009/147/EG PbEU 2010, L20) die tot doel heeft om alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het grondgebied van de Europese Unie te beschermen, inclusief en in het bijzonder de leefgebieden van kwetsbare en bedreigde soorten. Deze richtlijn, die in 1979 door de lidstaten is vastgesteld en in 1981 in werking is getreden, is oorspronkelijk gepubliceerd als 79/409/EEG (PbEG L103). De in 2009 vastgestelde versie betreft een geconsolideerde versie, inclusief wijzigingen die sindsdien op de Richtlijn van toepassing zijn. Met uitzondering van de bijlagen en verwijzingen is de tekst van de Richtlijn inhoudelijk niet gewijzigd.

Begrip	Toelichting
Staat van instant houding (Svl)	Habitattypen: De som van de invloeden die op het betrokken habitatype en de daar voorkomende typische soorten inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de natuurlijke verspreiding, de structuur en de functies van dat habitatype of die van invloed kunnen zijn op het voortbestaan op lange termijn van de betrokken typische soorten in Nederland. Soorten: De som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort in Nederland. De beoordeling van de staat van instandhouding van een habitatype of soort, vindt plaats op basis van aspecten (1) verspreidingsgebied; (2) hoeveelheid (aantallen of oppervlakte); (3) oppervlakte en kwaliteit leefgebied van een soort of kwaliteit van een habitatype; en (4) de vooruitzichten voor het duurzaam voortbestaan. De huidige landelijke staat van instandhouding van een soort of habitatype is medebepalend voor de instandhoudingsdoelstellingen. Dit begrip wordt alleen gebruikt op landelijke schaal (of hoger). Voor de landelijke staat van instandhouding tellen voorkomens van habitattypen en soorten binnen én buiten Natura 2000-gebieden mee. De wettelijke basis voor het nemen van maatregelen buiten Natura 2000-gebieden wordt uitgelegd in dit document: Wettelijke basis voor beschermingsmaatregelen buiten het Natura 2000-netwerk.
Storingsfactoren	Storingsfactoren - ook drukfactoren genoemd - zijn factoren die een nadelige invloed hebben op het abiotisch of biotisch systeem; s effecten die optreden ten gevolge van activiteiten. Voorbeelden zijn 'verlies van leefgebied', 'verdroging', 'geluidverstoren' of 'vermesting'.

Copyright ©

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

De informatie die in dit rapport is opgenomen is uitsluitend bestemd voor geadresseerde(n) en kan persoonlijke of vertrouwelijke informatie bevatten. Gebruik van deze informatie, door anderen dan de geadresseerde(n) en gebruik door hen die niet gerechtigd zijn van deze informatie kennis te nemen, is niet toegestaan. De informatie is uitsluitend bestemd om te worden gebruikt door de geadresseerde, voor het doel waarvoor dit rapport is vervaardigd. Indien u niet de geadresseerde bent of niet gerechtigd bent tot kennisneming, is openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden niet toegestaan, tenzij na schriftelijke toestemming door Antea Group en wordt u verzocht de gegevens te verwijderen en direct een melding te maken bij security@antegroup.nl. Derden, zij die niet geadresseerd zijn, kunnen geen rechten aan dit rapport ontleen, tenzij na schriftelijke toestemming door Antea Group.

Over Antea Group

Antea Group is het thuis van 1800 trotse ingenieurs en adviseurs. Samen bouwen wij elke dag aan een veilige, gezonde en toekomstbestendige leefomgeving. Je vindt bij ons de allerbeste vakspecialisten van Nederland, maar ook innovatieve oplossingen op het gebied van data, sensing en IT. Hiermee dragen wij bij aan de ontwikkeling van infra, woonwijken of waterwerken. Maar ook aan vraagstukken rondom klimaatadaptatie, energietransitie en de vervangingsopgave. Van onderzoek tot ontwerp, van realisatie tot beheer: voor elke opgave brengen wij de juiste kennis aan tafel. Wij denken kritisch mee en altijd vanuit de mindset om samen voor het beste resultaat te gaan. Op deze manier anticiperen wij op de vragen van vandaag en de oplossingen voor morgen. Al 70 jaar.

Contactgegevens

Monitorweg 29
1322 BK Almere
Postbus 10044
1301 AA Almere

www.anteagroup.nl